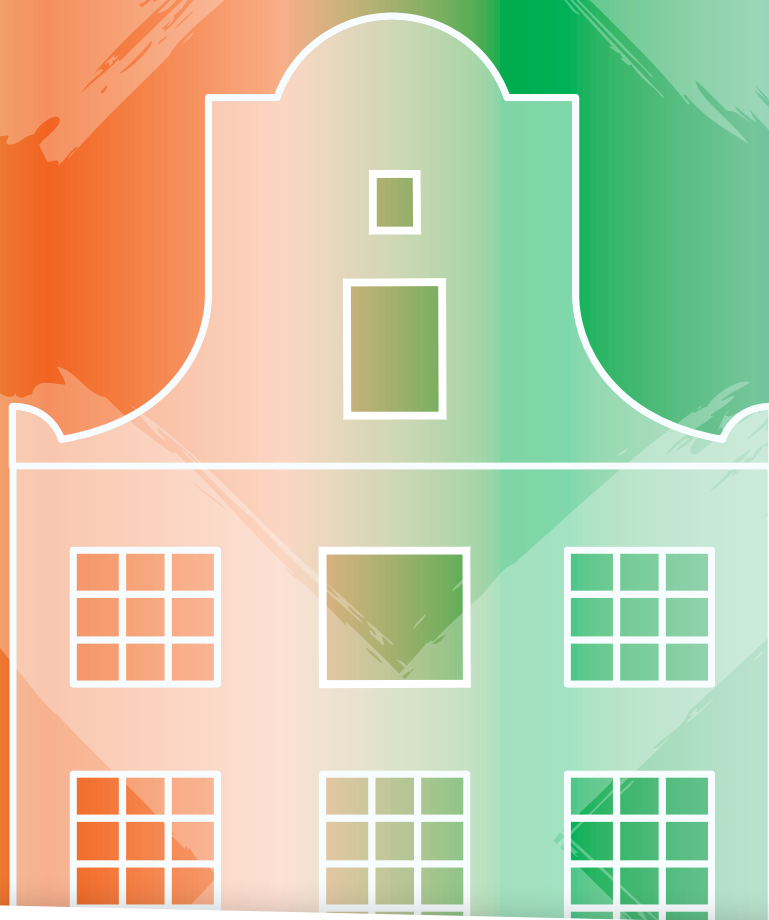

De Staat
van het
Amsterdamse
Voortgezet
Onderwijs

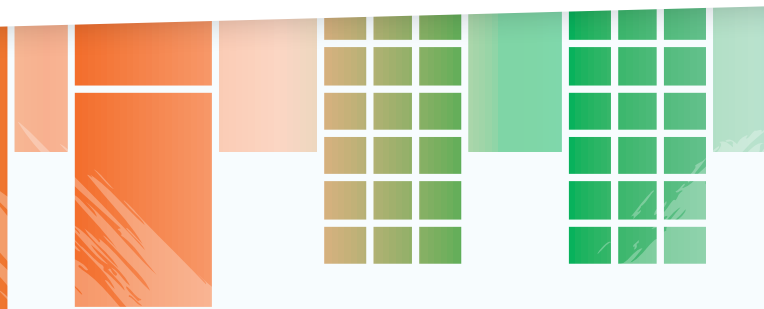

De Staat van het Amsterdamse Voortgezet Onderwijs 2022

**x Gemeente
x Amsterdam**

Onderzoek en Statistiek

In opdracht van: OSVO
Projectnummer: 21336

Onderzoek mogelijk gemaakt door de bijdrage van de gemeente Amsterdam

Auteurs: Soufyan Ahamiane, Lieselotte Bicknese, Lotje Cohen, Laura de Graaff, Nathalie Hesseling, Renske Hoedemaker, Joris Klingen, Ellen Lindeman, Francien Meester, Samira Mohabbatdar, Kiran Ramlakhan, Sara Rubingh, Daan Schmitz, Ranu Sewdas, Frederique van Spijker, Sjors Verhaar, Sara de Wilde, Merel van der Wouden

E-mailadres: lotje.cohen@amsterdam.nl; f.van.spijker@amsterdam.nl;
m.van.der.wouden@amsterdam.nl

Onderzoek & Statistiek

Adres: Weesperstraat 113-117
Postbus 658, 1000 AR Amsterdam
Telefoon: 020 251 0333
onderzoek.amsterdam.nl

OSVO

Bijlmerdreef 1289
1103 TV Amsterdam
Telefoon: 020-8119925
verenigingosvo.nl

Amsterdam, oktober 2022

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	7
Inleiding	12
1 Het Amsterdamse onderwijslandschap	13
1.1 Het Amsterdamse vo heeft een breed aanbod aan niveaus en onderwijstypes	13
1.2 Het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders stijgt	15
1.3 Bijna 4.000 docenten: het Amsterdamse docentenkorps is gemengder naar migratieachtergrond dan in andere grote steden	17
1.4 Nog 500 leerlingen erbij tot 2023/'24 maar daarna daling verwacht in aantal vo-leerlingen, aantal vso-leerlingen blijft stabiel	18
1.5 Docententekort loopt naar verwachting op	19
1.6 Het aandeel leerlingen op gesegregeerde scholen naar opleidingsniveau van ouders neemt toe	21
1.7 Amsterdamse docenten: school zou een afspiegeling van de maatschappij moeten zijn	26
2 Instroom in het v(s)o	30
2.1 Aandeel leerlingen dat met een vwo-advies naar het vo gaat stijgt	30
2.2 Bij bijna de helft van de leerlingen wijst de eindtoets op een lager advies dan het schooladvies	32
2.3 Centrale loting en matching: driekwart leerlingen in 2022 geplaatst op school eerste voorkeur	34
2.4 Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde niveau bij instroom vo neemt af	36
2.5 Instromende leerlingen in vso en pro steeds jonger	40
3 Onderwijsresultaten	43
<i>Behaalde diploma's</i>	43
3.1 In Amsterdam slagen minder leerlingen voor het eindexamen dan landelijk, verschil is het grootst op de havo	43
3.2 Driekwart van de leerlingen haalt een diploma op het niveau van het basisschooladvies	44
3.3 Opstroom en afstroom hangt samen met het schooltype en leerlingkenmerken	46
3.4 Pro en vso leerlingen stromen vooral uit naar mbo-1 en mbo-2	47
3.5 Ontwikkeling startkwalificaties: 16% van de 26-jarigen met ouders met een lage SES heeft geen startkwalificatie	50

3.6 Soft skills in het onderwijs	50
<i>Routes naar het diploma</i>	51
3.7 Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde niveau neemt bij veel tweedejaarsleerlingen af	51
3.8 Weinig techniek bij profielkeuze	54
3.9 Schoolwisselaars: leerlingen met een vmbo-t of een havo advies wisselen het vaakst, vooral op categorale scholen	56
3.10 Steeds minder leerlingen stappen over van vo naar vso	59
3.11 Doubleurs en stapelaars: veel doubleurs op de havo, in Amsterdam wordt veel gestapeld	60
3.12 Bijles binnen en buiten school	62
Bevorderende en belemmerende factoren	65
Informeel netwerk: ondersteunende thuisomgeving, familie en vrienden	66
Intrapersoonlijke factoren: intrinsieke en extrinsieke motivatie en motiverende afleiding	70
Ondersteuning vanuit school: docenten/mentoren en bijles binnen school	74
Persoonlijke trajecten vanuit school	78
4 Welzijn en ondersteuning	81
4.1 Vso-leerlingen vinden school het leukst	81
4.2 Amsterdamse leerlingen zijn minder actief en gebruiken meer cannabis vergeleken met het Nederlandse gemiddelde	84
4.3 Meerderheid van de leerlingen gelukkig, maar relatief veel stress	87
4.4 Vijfde van de leerlingen heeft nog last van gebeurtenissen tijdens corona	89
4.5 Vso-scholen hebben het meeste zicht op wat de leerling nodig heeft	91
4.6 Bereik van jeugdhulp hoger onder leerlingen op scholen met minder leerlingen met een risico op onderwijsachterstand	95
5 De Amsterdamse docenten	99
5.1 Amsterdamse docenten werken gemiddeld 0,76 fte, salarisverschillen tussen mannen en vrouwen	99
5.2 Amsterdamse docenten beoordelen hun werkplezier gemiddeld met een 6,9	101
5.3 In drie jaar tijd is dertig procent van het docentenkorps 'vernieuwd'	108
5.4 Aantal Amsterdamse studenten aan docentenopleidingen is de afgelopen acht jaar met 15% gedaald	109
Bijlage Data en methoden	112
Nieuwe data en methoden	112
Bronnen Onderzoek & Statistiek	119
Externe bronnen	120

Voorwoord

Hierbij presenteren wij als vereniging OSVO, de gezamenlijke schoolbesturen in het V(S)O in Amsterdam deze eerste Staat van het Amsterdamse Voortgezet (Speciaal) Onderwijs. Het is een scherpe "foto", die veel facetten van het Amsterdamse V(S)O goed in beeld brengt. Complimenten voor de onderzoekers van Onderzoek en Statistiek van de Gemeente Amsterdam die dit rapport voor ons hebben gemaakt. Het betreft een rapportage over trends en ontwikkelingen in de stad, niet over individuele scholen. Door de verschillen tussen onze scholen en hun context hoeft het algemene beeld niet direct te passen op het beeld van een individuele school.

Iedere dag bezoeken onze leerlingen de scholen voor VO en VSO in een veelzijdig onderwijslandschap. De kennis en kunde van onze docenten, schoolleiders en ondersteunend personeel is hoog. Met veel bevologenheid zetten zij zich maximaal in om het beste met hun leerlingen te bereiken. En met resultaat. Basisscholen geven vaak hogere schooladviezen voor de vervolgopleiding in vergelijking met de eindtoets. Een groot deel van de leerlingen maakt dit samen met hun leraren waar en haalt het diploma dat bij het hogere schooladvies past. Echter, niet altijd in een rechte lijn, bijvoorbeeld na een wisseling van school.

Verder valt op dat de examenresultaten iets achterblijven bij het Nederlandse gemiddelde en dat de basisvaardigheden voor Nederlands en rekenen/wiskunde teruglopen. De verbetering van deze basisvaardigheden staat hoog op onze agenda. Uit het rapport blijkt dat de instroom vanuit het praktijkonderwijs en VSO richting het mbo groot is. We zien ook dat ongeveer 1 op 7 jongeren (18-26 jaar) geen startkwalificatie heeft voor de arbeidsmarkt en ruim de helft van hen ook niet meer leert om die startkwalificatie alsnog te behalen. Deze situatie is zorgelijk en zal in samenwerking met het mbo verbeterd moeten worden.

Ons werk voeren we uit in de sterke dynamiek van Amsterdam. De laatste tien jaar hebben we te maken met een grote toestroom van leerlingen. Deze groei zet nog even door. Wat we daarbij zien is een sterke groei van het aantal havo-vwo-adviezen en het concentreren van leerlingen op een deel van de havo-vwo scholen (die daardoor aan het maximum van hun capaciteit zitten). Dit heeft effecten op de mogelijkheden van leerlingen met uiteenlopende achtergronden om elkaar te ontmoeten. We zien dat hierdoor de segregatie toeneemt, terwijl we dat beslist niet willen. Segregatie is echter een breed maatschappelijk vraagstuk dat het onderwijs niet alleen kan oplossen. We zoeken hierbij de samenwerking met onze partners zoals de gemeente Amsterdam.

Het werk op onze scholen is dynamisch en op een positieve manier uitdagend. Er is een grote instroom van veel jonge docenten. Toch blijft het docententekort dagelijks

veel aandacht vragen. Er is te weinig instroom op de lerarenopleidingen om uittredende docenten die met pensioen gaan op te volgen en een deel van de docenten in Amsterdam overweegt elders aan het werk te gaan. Hoewel het plezier in het werken in het onderwijs groot is, ervaart men echter ook een hoge werkdruk. Dat is een landelijk (zelfs internationaal) beeld en Amsterdam is helaas geen uitzondering. We zien de ontwikkelingen in de maatschappij terug in onze scholen. We zien welk effect de prestatiedruk heeft op de leerlingen en de werkdruk van docenten. We zien de zorgwekkende cijfers over het welzijn van veel leerlingen (ervaringen van stress, eenzaamheid of nog erger). Dit beeld van leerlingen sluit aan bij landelijke onderzoeken en hun welzijn betreft niet alleen het onderwijs, maar hun hele leven. We maken ons daar zorgen om. We zijn blij met de samenwerking in Amsterdam met de partners om de school heen, zodat we met elkaar de verantwoordelijkheid nemen voor kinderen en jongeren in een grootstedelijke context.

In het voortgezet speciaal onderwijs is de tevredenheid en het werkplezier van docenten hoger omdat zij meer tijd en aandacht hebben om aan hun leerlingen te besteden. Om elke leerling gelijke kansen te bieden, is het nodig dat we voldoende tijd en aandacht voor de (individuele) leerling hebben, maar ook werken aan het vergroten van weerbaarheid en het pakken van kansen in groeps- en community gerichte werkwijzen

Deze inzichten geven aanknopingspunten en stimuleren ons om het onderwijs anders te organiseren en om te leren van en met elkaar. Wat gaan de schoolbesturen van OSVO met dit rapport doen? Wij willen, met aandacht voor de nuance van de verschillen tussen scholen:

tot een beter afgestemd aanbod van onderwijs komen in de diverse windrichtingen van de stad.

komen tot meer aandacht voor (individuele) leerlingen, voor preventieve werkwijzen in samenwerking met onze partners om over de volle breedte bij te dragen aan verbeterd welzijn.

in samenhang hiermee de organisatie van ons onderwijs onder de loep nemen, zodat er ruimte komt en de druk vermindert.

Komen tot een structureel betere personeelsbezetting vanuit het verder versterken van ons (strategisch) personeelsbeleid en het terugbrengen van de werkdruk.

Blijven leren met en van elkaar, als schoolbesturen, scholen en personeel.

In de komende tijd zullen we samen nagaan wat we in OSVO-verband hiervan gezamenlijk zullen oppakken, welke rol het samenwerkingsverband voortgezet onderwijs hierin heeft en wat beter past op het niveau van individuele scholen en schoolbesturen. Bij een volgende "Staat" in 2025 willen we duidelijk positieve ontwikkelingen op genoemde punten zien.

Rick Steur
Voorzitter OSVO

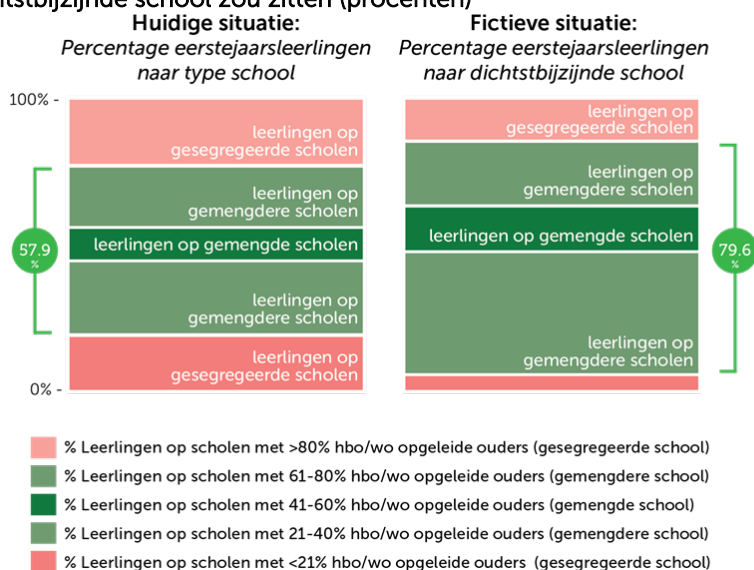
Samenvatting

Hoe gaat het met de Amsterdamse leerlingen en haar docenten in het voortgezet (speciaal) onderwijs? Dat is de vraag die in de staat van het Amsterdamse v(s)o centraal staat. Het Amsterdamse v(s)o heeft een divers onderwijslandschap en telt bijna honderd scholen, 47.000 leerlingen en 4.000 docenten. De resultaten uit het onderzoek zijn samen te vatten in twee hoofdlijnen.

Toename aantal leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders en vwo-adviezen vergroot segregatie

Het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders is de afgelopen tien jaar gestegen van 38% naar 51%. Deze leerlingen zijn de afgelopen jaren steeds meer samen gaan clusteren op een deel van de Amsterdamse scholen. Deze vorm van segregatie hangt sterk samen met de niveaus die op de scholen worden aangeboden, de concentratie van leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders is het sterkst gestegen op de havo/vwo- en vwo-scholen in de stad. Gemiddeld heeft 86% van de leerlingen op categorale vwo-scholen en 70% op havo/vwo-scholen hbo/wo-opgeleide ouders. Leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders reizen gemiddeld net wat verder voor hun school dan leerlingen van anders opgeleide ouders, onafhankelijk van het advies dat ze hebben. Om te kijken in hoeverre schoolkeuze een rol speelt in de mate van segregatie is er gekeken naar wat er gebeurt als iedere leerling naar de dichtstbijzijnde school zou gaan op het niveau van zijn of haar basisschooladvies. De scholen zouden dan een stuk gemengder zijn op het gebied van het opleidingsniveau van de ouders.

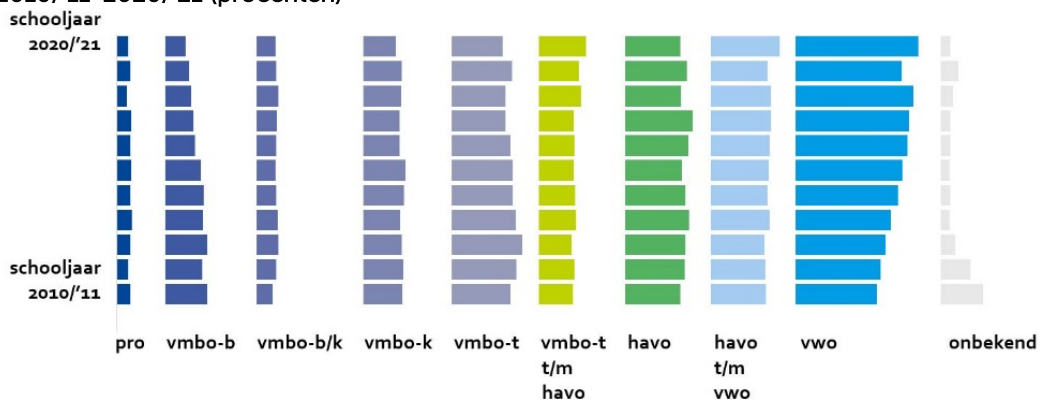
Figuur S.1 Leerlingen uit de eerste klas op middelbare scholen (exclusief vso) met een bepaald aandeel eerstejaars met hbo/wo-opgeleide ouders, huidige situatie en als iedereen op de dichtstbijzijnde school zou zitten (procenten)

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

Het aandeel leerlingen dat in groep 8 een advies voor het vwo krijgt stijgt al jaren in Amsterdam. De centrale loting en matching waarmee kinderen op een middelbare school worden geplaatst knelt juist hier. Het aandeel leerlingen dat op de school van eerste voorkeur is geplaatst was de afgelopen jaren het laagst onder de kinderen met een havo- (70% in 2021), havo/vwo- (63%) en vwo-advies (71%). Het aantal leerlingen in het Amsterdamse vo blijft naar verwachting tot schooljaar 2023/'24 stijgen, waardoor het tekort aan plekken op de meest populaire scholen nijpender zal worden.

Figuur S.2 Definitieve basisschooladviezen van Amsterdamse basisschoolleerlingen, schooljaar 2010/'11-2020/'21 (procenten)

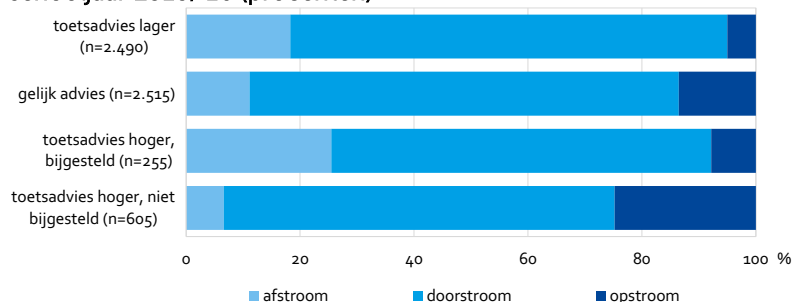

bron: CBS, bewerking O&S

Veel leerlingen halen niveau basisschooladvies maar alarmerende signalen over welzijn, ondertussen loopt het docententekort verder op

In Amsterdam stromen relatief veel leerlingen in met een hoger basisschooladvies voor het vervolgniveau op de middelbare school dan dat zij op de centrale eindtoets hebben laten zien. Daarnaast ontvangen Amsterdamse leerlingen die een lager schooladvies hebben ontvangen dan het toetsadvies hierna vaker een bijgesteld advies dan landelijk. Deze hoge verwachtingen van de leerlingen worden ook vaak waargemaakt, want de meeste leerlingen (75%) halen het niveau van het basisschooladvies. Dit geldt ook voor leerlingen met een bijgesteld hoger advies, 67% van deze groep maakt hun toetsadvies waar. Van de leerlingen zonder bijgesteld advies heeft een kwart een diploma op een hoger niveau gehaald, dus op het niveau dat de eindtoets aangaf. Wanneer zij kansrijk waren geadviseerd en een bijstelling hadden gekregen zou wellicht een groter aandeel een diploma op het niveau van hun toetsadvies hebben gehaald.

Figuur S.3 Behaald diploma ten opzichte van het schooladvies en toetsadvies in Amsterdam, leerlingen met een basisschooladvies uit 2014/'15 die op de middelbare school zijn gestart in schooljaar 2015/'16 (procenten)

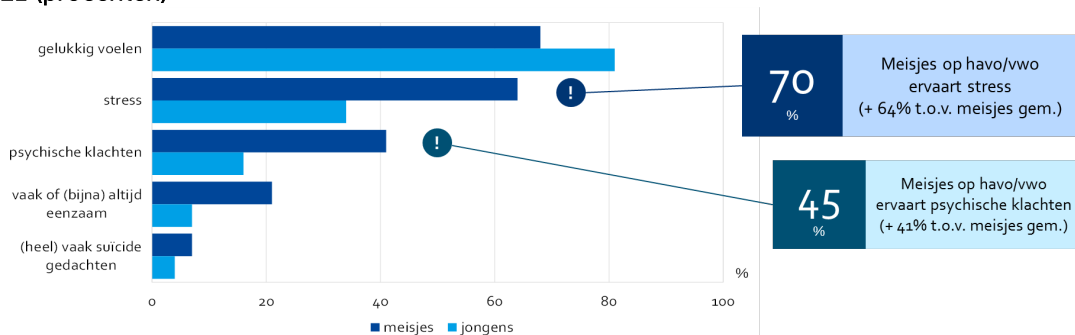

bron: CBS, bewerking O&S

Niet alle leerlingen volgen een rechtlijnige schoolloopbaan, zo wisselen twee op de tien leerlingen van school voor de vierde klas, blijft 9% een keer zitten, en stroomt een relatief groot deel van de Amsterdamse leerlingen na het behalen van een vmbo-t diploma door naar de havo. We zien hierbij verschillen tussen jongens en meisjes: jongens blijven vaker zitten, wisselen vaker van school en stromen vaker af. Uiteindelijk zien we grote verschillen tussen het aandeel leerlingen dat een startkwalificatie haalt; van de 26-jarigen met ouders met een lage sociaaleconomische status heeft 16% geen startkwalificatie behaald tegenover 2% van de 26-jarigen met ouders met een hoge sociaaleconomische status.

Naast deze cognitieve resultaten zijn er alarmerende signalen over het welzijn van kinderen in het vo. De helft van de leerlingen ervaart stress, een derde heeft psychische klachten en een vijfde heeft serieus nagedacht over suïcide. Vooral meisjes op havo/vwo niveau ervaren stress (70%) en kampen met psychische klachten (45%).

Figuur S.4 Verschillen in sociaal-emotionele aspecten tussen meisjes en jongens in Amsterdam, 2021 (procenten)

bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM

Tegelijkertijd geeft de helft van de ondervraagde docenten aan dat zij te weinig tijd en ruimte ervaren om hun leerlingen te begeleiden en ondersteunen en loopt het docententekort verder op. Dit is tevens het meest genoemde aspect om het werk als docent aantrekkelijk te maken. Een derde van de ondervraagde docenten geeft aan het Amsterdamse onderwijs (deels) te willen verlaten. Docenten in het vo geven een 6,9 voor hun werkplezier en een 7,1 voor de voldoening op werk. Docenten in het vso zijn meer tevreden over het werk dat ze doen, zij geven een 7,5 voor hun werkplezier en de voldoening die zij uit hun werk halen. Docenten in het vso geven daarnaast minder vaak dan docenten in het regulier vo aan dat ze te weinig tijd en ruimte hebben om leerlingen te begeleiden en te ondersteunen.

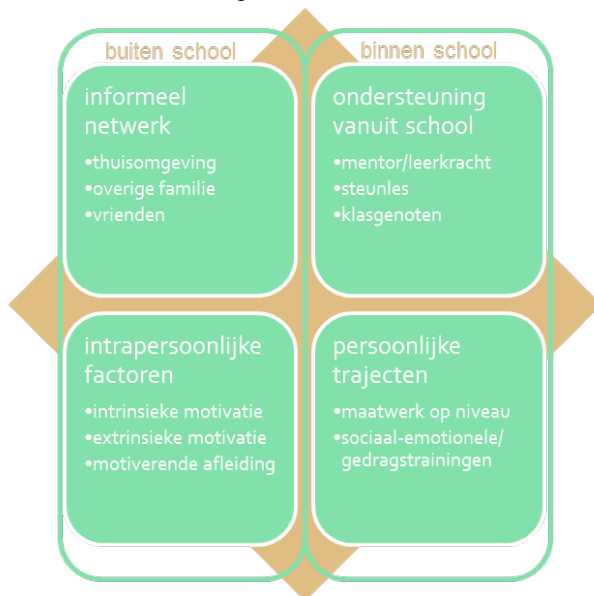
Figuur S.5 Rapportcijfers voor voldoening op werk en werkplezier, vo en vso docenten, 2022

bron: docentenenquête O&S

In gesprekken met leerlingen werd het belang van goede begeleiding onderstreept. Betrokken mentoren hebben vaak een belangrijke rol gespeeld in de v(s)o-schoolloopbaan. Wanneer de standaardondersteuning voor een leerling niet voldoende is, is het aanbod van persoonlijke trajecten binnen school belangrijk. Naast deze factoren binnen de school is het informele netwerk buiten school van invloed op de schoolloopbaan van leerlingen, denk hierbij aan een ondersteunende thuisomgeving en aan andere familieleden. Maar ook intrapersonlijke factoren spelen een rol, zoals intrinsieke en extrinsieke motivatie en motiverende afleiding. Sport is een goede manier voor veel leerlingen om actief te zijn en te blijven en afleiding te hebben van school. Amsterdamse leerlingen bewegen echter relatief weinig in vergelijking met het landelijk gemiddelde.

Figuur S.6 Bevorderende en belemmerende factoren in schoolloopbaan van Amsterdamse leerlingen

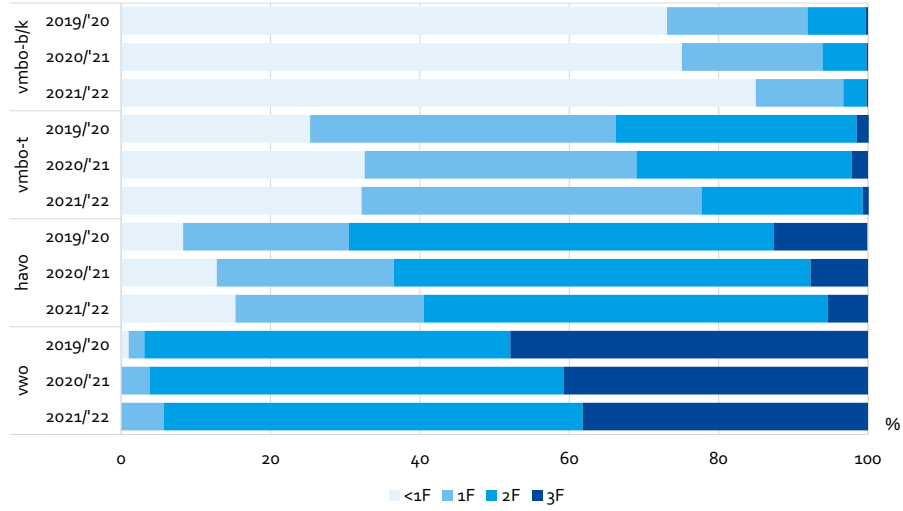

bron: interviews leerlingen en docenten

Terwijl we over het algemeen zien dat veel leerlingen in Amsterdam de hoge verwachtingen vanuit groep 8 waarmaken, is er ook een groep die juist te maken heeft met lagere verwachtingen, namelijk de leerlingen met ouders die maximaal een mbo-1 opleiding hebben afgerond. Hun eindtoets wijst vaker dan gemiddeld op een hoger advies dan het schooladvies en zij krijgen minder vaak een bijgesteld schooladvies. Daarnaast hebben zij in vergelijking met leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders een grotere kans om een lager diploma te halen dan het schooladvies en een kleinere kans om een hoger diploma te halen.

Onder recent ingestroomde leerlingen is het niveau voor Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde gedaald. Er starten dus relatief meer leerlingen op achterstand voor deze vakken. Vanuit onderzoek in het primair onderwijs weten we dat dit vooral de meer kwetsbare leerlingen zijn met een risico op onderwijsachterstand.

Figuur S.7 Nederlandse leesvaardigheid – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, 2019/'20 – 2021/'22

bron: Cito, bewerking O&S

Inleiding

In Amsterdam werken 23 besturen voor voortgezet (speciaal) onderwijs samen in het Overleg van Schoolbesturen in het Voortgezet Onderwijs (OSVO). Deze besturen hebben uitgesproken behoefte te hebben aan een gemeenschappelijk beeld van de staat van het Amsterdamse voortgezet (speciaal) onderwijs (v(s)o). Aan Onderzoek en Statistiek (O&S) van de gemeente Amsterdam is gevraagd dit onderzoek uit te voeren.

De hoofdvraag in dit onderzoek luidt:

Hoe gaat het met de Amsterdamse v(s)o-leerlingen en haar docenten?

Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van vijf thema's die eenieder per hoofdstuk worden uitgelicht. In het eerste thema wordt het onderwijslandschap in Amsterdam beschreven. De diversiteit op scholen en onder leerlingen wordt in beeld gebracht, en er wordt antwoord gegeven op de vraag in hoeverre leerlingen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten op school. Na het primair onderwijs (regulier basisonderwijs, speciaal basisonderwijs) en speciaal onderwijs stromen leerlingen door naar het voortgezet (speciaal) onderwijs. Deze overstap is een belangrijk moment in de schoolloopbaan van leerlingen. Er komen verschillende dingen bij kijken, de leerlingen krijgen namelijk een basisschooladvies en maken (meestal) een eindtoets, vervolgens kiezen ze in het systeem van de centrale loting en matching een middelbare school. In het tweede thema wordt dieper ingegaan op dit overstapmoment en staat de instroom in het v(s)o centraal. In het derde thema worden de onderwijsresultaten van Amsterdamse leerlingen beschreven. Er wordt hiervoor gekeken naar de schoolloopbaan van leerlingen en de verschillende routes die worden afgelegd om een diploma te behalen. Thema vier geeft antwoord op de vraag hoe het gaat met de leerlingen op sociaal-emotioneel vlak. En in thema vijf staan de Amsterdamse docenten centraal. In de samenvatting wordt ingegaan op de belangrijkste resultaten en worden de verbanden tussen deze thema's uitgelicht.

Bronnen

In dit onderzoek zijn veel verschillende bronnen samengebracht. Speciaal voor dit onderzoek zijn twaalf leerlingen geïnterviewd over hun eigen schoolloopbaan. Daarnaast zijn dertien van hun docenten hierover geïnterviewd en over de algemene tendensen die zij zien op hun school. Tussen hoofdstuk drie over het thema onderwijsresultaten, en hoofdstuk vier over het thema welzijn en ondersteuning, worden de bevorderende en belemmerende factoren behandeld die deze leerlingen ervaren in hun schoolloopbaan.

Daarnaast is een enquête onder alle Amsterdamse docenten uitgevoerd, waar 380 docenten aan hebben deelgenomen. Naast de interviews en de enquête zijn ook een aantal andere nieuwe kwantitatieve analyses verricht en is van andere bronnen gebruik gemaakt. Een overzicht van alle bronnen en methodes kan worden teruggevonden in de bijlage data en methoden.

1 Het Amsterdamse onderwijslandschap

Amsterdam heeft een divers onderwijslandschap. De scholen bieden een breed aanbod naar niveau en onderwijstype en clusters voor het voortgezet speciaal onderwijs.

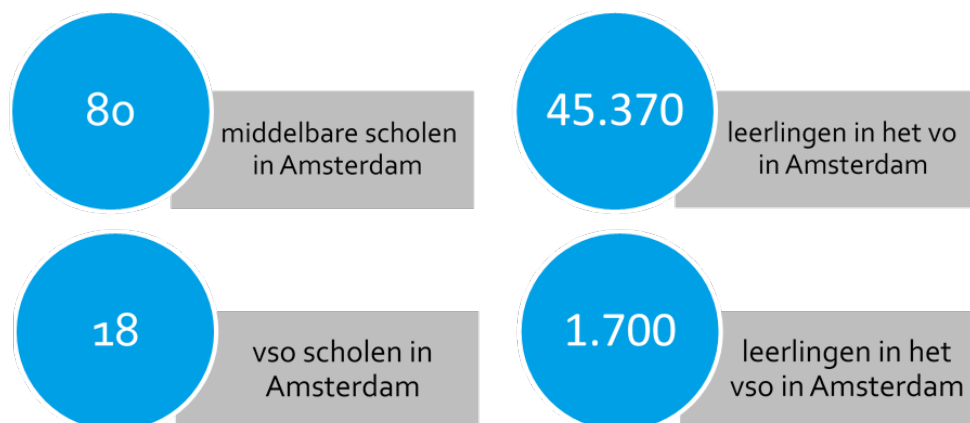
Onder de leerlingen is de diversiteit naar sociaaleconomische kenmerken en migratieachtergrond groot. Het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders is de afgelopen tien jaar gestegen en zij zijn de afgelopen jaren steeds meer samen gaan clusteren op een deel van de Amsterdamse scholen.

Deze vorm van onderwijssegregatie hangt sterk samen met de niveaus die op de scholen worden aangeboden. Met name op de havo/vwo-scholen en de categorale gymnasia is de concentratie van leerlingen met hbo- en universitair opgeleide ouders toegenomen. Deze leerlingen reizen over het algemeen verder dan leerlingen van anders geschoolde ouders.

1.1 Het Amsterdamse vo heeft een breed aanbod aan niveaus en onderwijstypes

Amsterdam telt tachtig middelbare scholen en achttien scholen voor voortgezet speciaal onderwijs.¹ Zij verzorgen het onderwijs van ongeveer 47.000 leerlingen.

Figuur 1.1 Aantal scholen en leerlingen in het Amsterdamse vo en vso, schooljaar 2021/'22 (inclusief Weesp)

bron: DUO

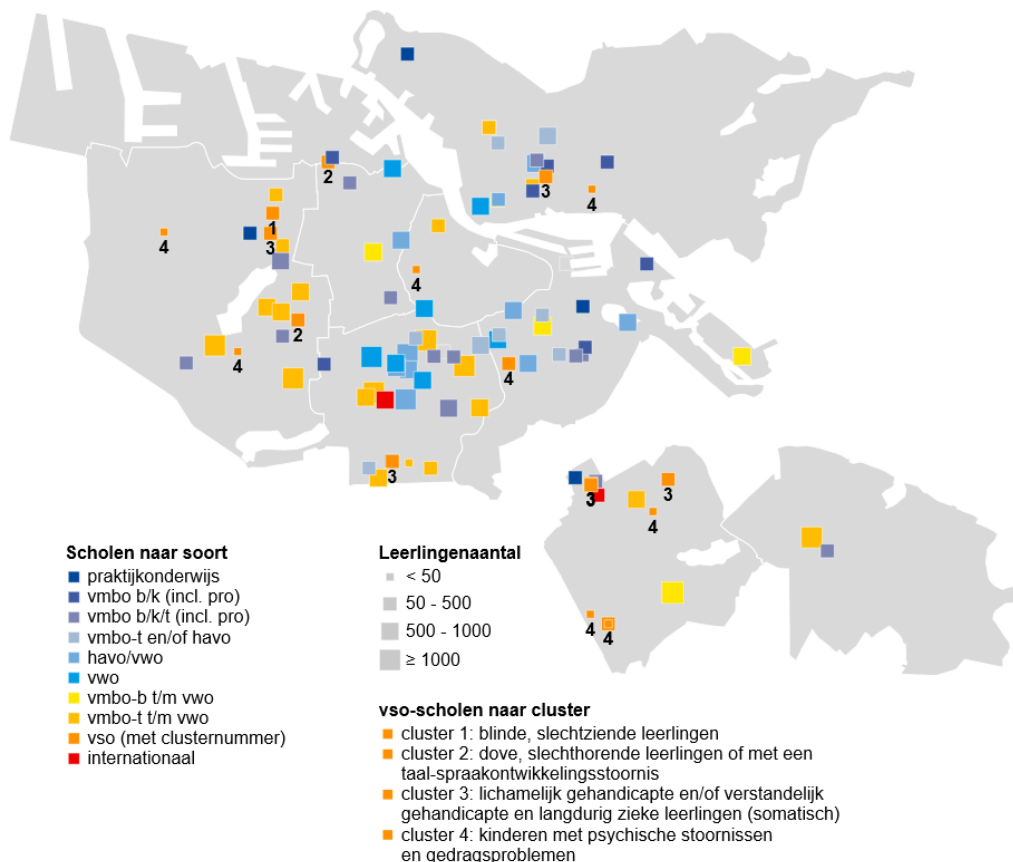
Het Amsterdamse vo heeft een breed aanbod aan niveaus en onderwijstypes. Er zijn vijf scholen voor praktijkonderwijs, twintig vmbo-basis/kader(/theoretisch)-scholen, tien scholen voor vmbo-theoretisch en/of havo, tien havo/vwo-scholen, zeven categorale vwo-scholen en 26 schoolgemeenschappen waar vanaf vmbo-b of vmbo-t tot en met vwo wordt aangeboden. Op elf van deze schoolgemeenschappen wordt een brede brugklas aangeboden waarin leerlingen met een vmbo-, havo- en vwo-advies

gezamenlijk les krijgen. Daarnaast zijn er twee internationale scholen, zijn er internationale schakelklassen voor nieuwkomersⁱⁱ en is er aanbod in tussenvoorzieningen, dat is een school die tussen voortgezet speciaal onderwijs en regulier voortgezet onderwijs in zit.ⁱⁱⁱ

Naast de reguliere middelbare scholen zijn er achttien scholen voor het voortgezet speciaal onderwijs (vso) in de stad. Het vso is er voor leerlingen die specialistische ondersteuning nodig hebben, dat het regulier onderwijs niet kan bieden. Het vso bestaat uit vier clusters: cluster 1 voor kinderen met een visuele handicap (één school), cluster 2 voor dove of slechthorende kinderen en voor kinderen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS) (twee scholen), cluster 3 voor kinderen met een verstandelijke beperking en langdurig zieke kinderen (zes scholen) en cluster 4 voor kinderen met ernstige stoornissen of ernstige gedragsproblemen (negen scholen).

De meeste reguliere middelbare scholen staan in stadsdeel Zuid (25), gevolgd door stadsdeel Oost (15) en Noord (14). In stadsdeel Zuid staan in vergelijking met de rest van de stad veel havo/vwo-scholen en categorale vwo-scholen. Er zijn zeven montessorischolen, twee daltonscholen en één vrijeschool. Deze scholen staan allemaal in stadsdeel Zuid en Oost. De meeste vso-scholen staan in stadsdeel Zuidoost (8), gevolgd door Nieuw-West (4).

Figuur 1.2 Scholen in Amsterdam voor het vo en vso naar niveau en cluster, schooljaar 2021/'22

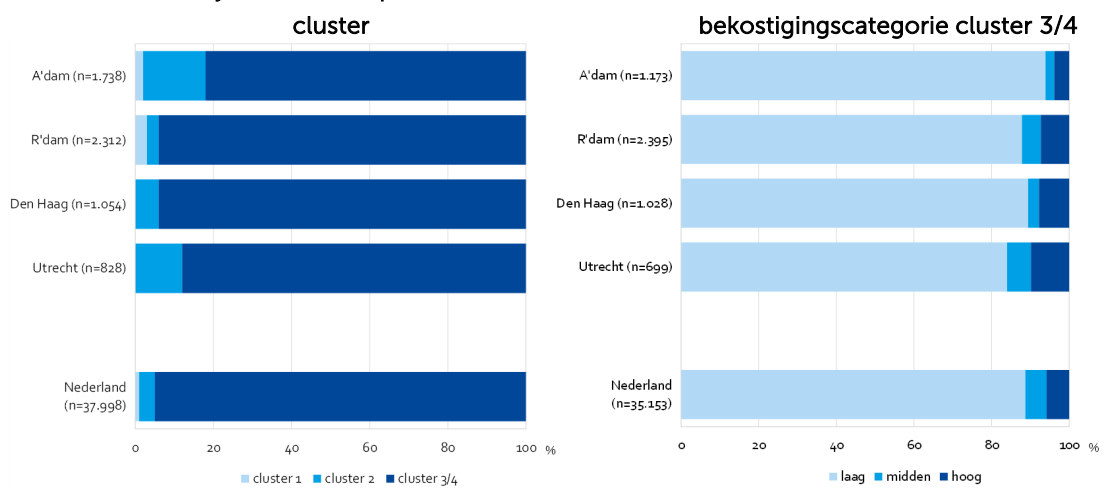
bron: gemeente Amsterdam

Relatief veel vso-leerlingen in cluster 2, en veel lage bekostiging in Amsterdam

Het overgrote deel van de leerlingen in het vso in Amsterdam valt onder cluster 3 of 4, zo'n 82%. De verhouding tussen de grootte van de verschillende clusters varieert nauwelijks door de jaren heen. In Amsterdam vallen relatief veel vso-leerlingen onder cluster 2. Dit komt doordat cluster 2 scholen relatief weinig voorkomen in Nederland en er een grote cluster 2 school in Amsterdam gevestigd is.

Van de leerlingen in cluster 3 en 4 is de bekostigingscategorie bekend. Dit loopt van laag tot hoog, waarbij geldt hoe hoger de bekostigingscategorie, hoe meer zorg een leerling nodig heeft.^{iv} Het overgrote deel van de leerlingen in het vso in Amsterdam krijgt een lage bekostigingscategorie, in totaal 94%.^v De verhouding tussen de grootte van de verschillende categorieën varieert nauwelijks door de jaren heen, voor zowel het Amsterdamse als het landelijk gemiddelde. Wel zien we dat er in de rest van Nederland meer leerlingen een midden of een hoge bekostigingscategorie krijgen in vergelijking met Amsterdam.

Figuur 1.3 Aandeel leerlingen per cluster en bekostigingscategorie in het vso in de G4-steden en Nederland, schooljaar 2021/'22 (procenten)^{vi}

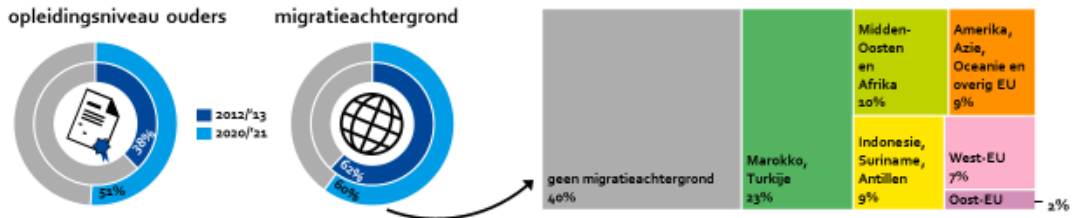

bron: DUO, bewerking O&S

1.2 Het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders stijgt

Steeds vaker hebben leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs ouders met een hbo- of wo-opleiding (2020/'21: 51% versus 38% in 2012/'13). In Amsterdam wonen in totaal meer hbo- en wo-opgeleiden onder de bevolking van 15-75 jaar dan gemiddeld in Nederland (48% tegenover 31% in 2020) en is de groei ook sterker. Het aandeel leerlingen waarvan de ouders een mbo-, havo- of vwo-diploma hebben, daalde in deze periode licht van 30% naar 26%, terwijl het aandeel leerlingen met ouders met maximaal een vmbo- of mbo-1-diploma (geen startkwalificatie) sterk afnam (van 32% naar 22%). Zes op de tien leerlingen in het vo hebben een migratieachtergrond. Het aandeel met een Indonesische, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond neemt de laatste jaren af (van 14% in 2012/'13 tot 9% in 2020/'21). Het aandeel leerlingen met een migratieachtergrond uit Europa, Amerika, Azië en Oceanië neemt toe (van 14% naar 18%).

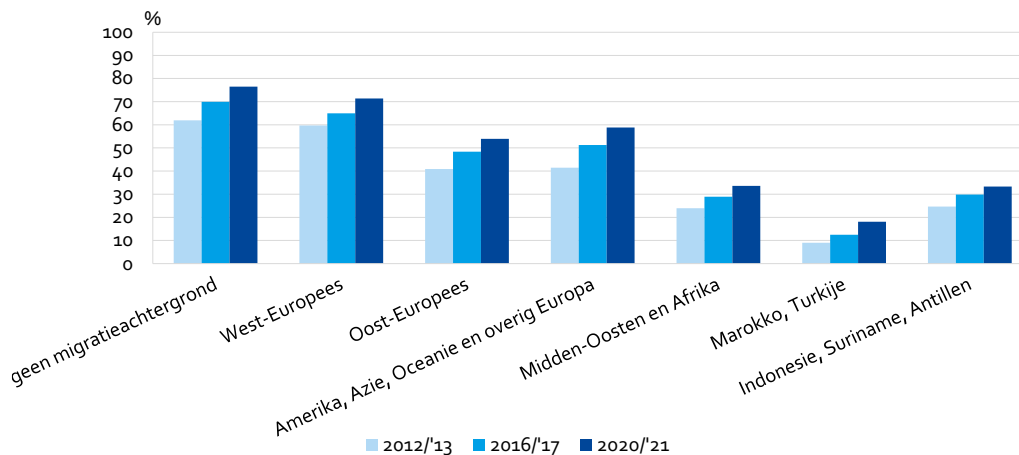
Figuur 1.4 Aandeel leerlingen in het vo in Amsterdam met hbo/wo-opgeleide ouders en een migratieachtergrond, schooljaar 2012/'13-2020/'21 (procenten)

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

Het opleidingsniveau van ouders verschilt per migratieachtergrond. Leerlingen zonder migratieachtergrond hebben het vaakst hbo/wo-opgeleide ouders (76%), gevolgd door leerlingen met een West-Europese migratieachtergrond (71%). Leerlingen met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond hebben relatief vaak ouders zonder startkwalificatie (46%). Voor alle groepen leerlingen geldt echter dat het aandeel hbo- en wo-opgeleide ouders de laatste jaren is gestegen.

Figuur 1.5 Aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders in het vo in Amsterdam naar migratieachtergrond, schooljaren 2012/'13, 2016/'17, 2020/'21 (procenten)

Overig Europa zijn landen in Europa die geen lid zijn van de Europese Unie.

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

Leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders wonen relatief vaak in stadsdeel Zuid of Centrum. In delen van Nieuw-West en Noord neemt het aandeel hbo/wo-opgeleide ouders toe. In stadsdeel Zuidoost is dit aandeel nauwelijks veranderd, enkel in Bijlmer-Oost zien we een toename.

Ook onder vso-leerlingen neemt het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders toe

Het aantal leerlingen in het Amsterdams vso met hbo/wo-opgeleide ouders is toegenomen van 28% in 2019/'20 naar 33% in 2021/'22. In dezelfde periode nam het aantal leerlingen met ouders met een mbo 2- t/m mbo 4-diploma en het aantal leerlingen met ouders die maximaal een mbo-1-opleiding hebben afgerond (geen startkwalificatie) juist af. Dit geldt met name voor leerlingen in cluster 3 en 4. Van de

leerlingen die instromen in het vso met een vwo-advies heeft 72% hbo/wo-opgeleide ouders.

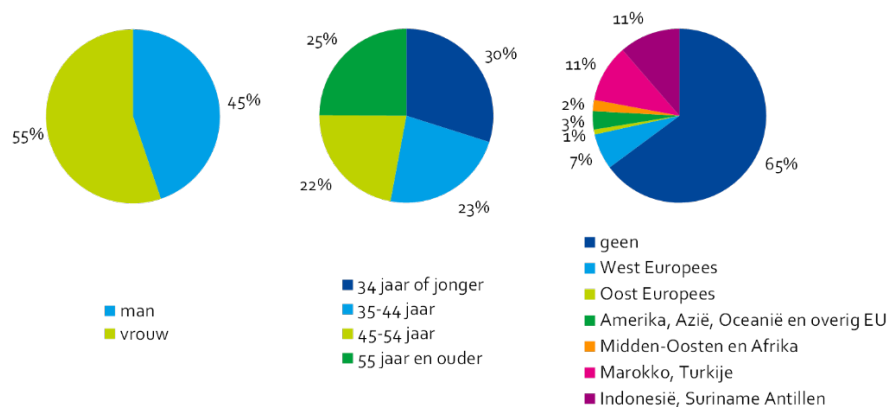
Eén op de zes v(s)o leerlingen groeit op in een minimahuishouden

In Amsterdam groeit 17% van de kinderen tussen 12 en 17 jaar op in een minimahuishouden. Dit is een huishouden met een laag inkomen en weinig vermogen.^{vii} Dit is hoger dan gemiddeld, van alle Amsterdammers behoort 13% tot een minimahuishouden. Daarnaast ligt het aandeel minimahuishoudens onder eenoudergezinnen veel hoger dan gemiddeld. Dit zien we ook onder het aandeel minimakinderen (0-17 jaar); kinderen in eenoudergezinnen behoren bijna vier keer zo vaak tot de minima als kinderen in tweeoudergezinnen.

1.3 Bijna 4.000 docenten: het Amsterdamse docentenkorps is gemengder naar migratieachtergrond dan in andere grote steden

In 2019/'20 werkten er ruim 3.800 docenten in het Amsterdamse vo, over de leerkrachten in het vso zijn deze aantallen niet bekend.^{viii} In vergelijking met de andere grote steden in Nederland is het Amsterdamse docentenkorps gemengder naar migratieachtergrond. Elf procent van de docenten heeft een Marokkaanse of Turkse migratieachtergrond, daarnaast heeft ook elf procent een Indonesische, Surinaamse of Antilliaanse migratieachtergrond en ongeveer één op de tien een West- of Oost-Europese, Amerikaanse, Aziatische, Oceanische of overige Europese migratieachtergrond. Het aandeel leerlingen in Amsterdam met een migratieachtergrond is in vergelijking met het docentenkorps twee keer zo groot, namelijk 60% tegenover 30%. Er werken net wat meer vrouwen dan mannen in het Amsterdamse vo, 55% tegenover 45%. De leeftijdsopbouw van mannelijke en vrouwelijke docenten verschilt van elkaar, er vallen relatief meer mannen in de leeftijdsgroep van 55 jaar en ouder (28%) dan vrouwen (23%). In totaal zijn drie op de tien docenten in Amsterdam 34 jaar of jonger, ongeveer een kwart is tussen de 35-44 jaar oud, twee op de tien zijn tussen de 45-54 jaar oud en een kwart 55 jaar en ouder.

Figuur 1.6 Geslacht, leeftijdsopbouw en migratieachtergrond van docenten in het vo van Amsterdam, schooljaar 2019/'20 (procenten, N=3.825)

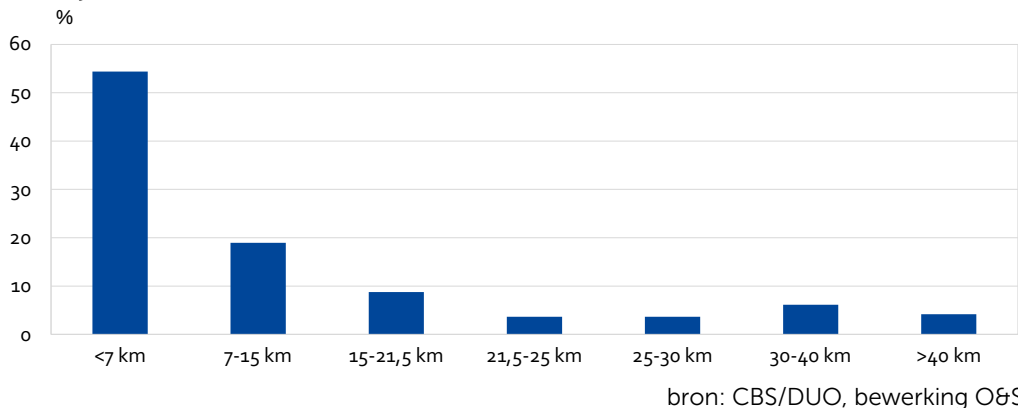

bron: CBS/DUO, bewerking O&S

Zes op de tien docenten wonen in de stad

Ongeveer zes op de tien docenten wonen in de stad, dat is meer dan in de andere G4-steden van Nederland (Den Haag, Rotterdam en Utrecht). Gemiddeld reizen zij 12,1 kilometer naar de school waarop zij werken.^{ix} In vergelijking met de andere grote steden wonen Amsterdamse docenten gemiddeld verder dan in Den Haag (10 km) maar dichterbij dan in Rotterdam (12,9 km) en Utrecht (14,4 km).

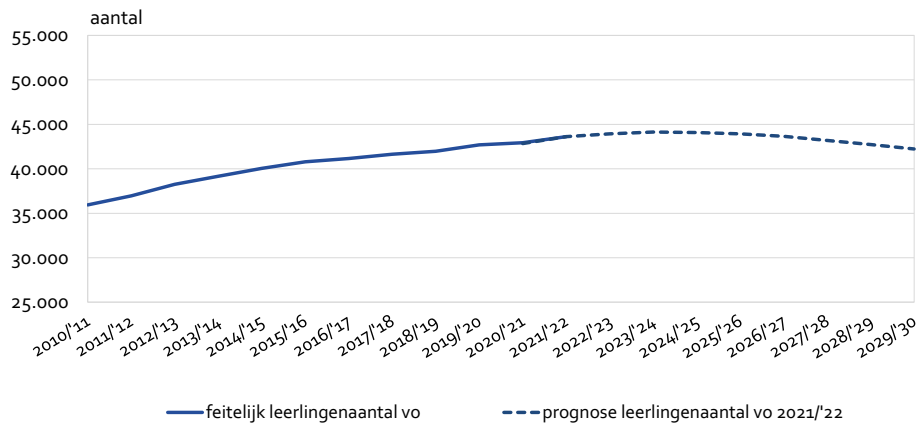
Figuur 1.7 Woon-werkafstanden (hemelsbreed) van docenten in het vo van Amsterdam, schooljaar 2019/'20 (kilometers)

1.4 Nog 500 leerlingen erbij tot 2023/'24 maar daarna daling verwacht in aantal vo-leerlingen, aantal vso-leerlingen blijft stabiel

De afgelopen tien jaar hebben we een enorme groei gehad in de leerlingenaantallen in het Amsterdamse vo, van 37.000 leerlingen in 2011/'12 tot ruim 43.000 leerlingen (exclusief Weesp) in 2021/'22, een toename van bijna 20%. O&S maakt elk jaar een leerlingenprognose.^x Deze leerlingenprognose geeft inzicht in hoeveel leerlingen scholen mogen verwachten op basis van de gesignaleerde demografische ontwikkelingen. De huidige leerlingenprognose voor het vo (2021/'22) laat zien dat het leerlingenaantal naar verwachting nog iets zal doorgroeien met ongeveer 500 leerlingen op het toppunt in schooljaar 2023/'24: van ruim 43.500 in schooljaar 2021/'22 naar ruim 44.000 in 2023/'24 (+1,2%). Daarna volgt een daling tot ongeveer 42.000 leerlingen in 2029/'30 (-4,3% ten opzichte van het huidige schooljaar). Deze afname wordt voornamelijk veroorzaakt door het vertrek uit de stad van gezinnen met jonge kinderen sinds 2014. In verschillende delen van de stad zullen de demografische ontwikkelingen anders zijn. Zo zal in Noord het aandeel middelbare scholieren de komende tien jaar toenemen terwijl in de stadsdelen Zuid, Centrum en West dit aantal juist zal afnemen. Er wordt verwacht dat het aantal leerlingen in het vso relatief stabiel blijft op ongeveer 1.750 leerlingen.

Figuur 1.8 Leerlingenprognose vo 2021/'22 (aantallen)

bron: O&S

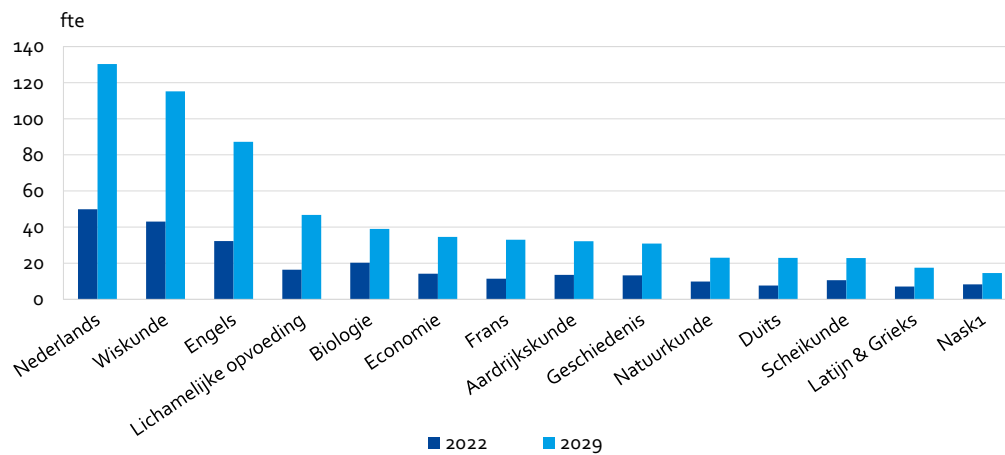
1.5 Docententekort loopt naar verwachting op

Eind maart 2022 hebben de schoolbesturen het docententekort in het Amsterdamse vo in kaart gebracht.^{xi} Het tekort is berekend door de verwachte formatie van de scholen en besturen te vergelijken met de benodigde lesuren in 2022 t/m 2029. De benodigde lesuren zijn gebaseerd op de leerlingenprognose. Er is in deze raming geen rekening gehouden met nieuwe leraren die het Amsterdamse onderwijs instromen.

In schooljaar 2021/'22 werkten er 2.682 fte aan docenten in het Amsterdamse vo. Bijna acht op de tien van deze docenten waren in vaste dienst en twee op de tien in tijdelijke dienst. Van het totaal aantal docenten staat 11% onbevoegd voor de klas, daarnaast is 4% van de docenten anders bevoegd of onderbevoegd. De komende zeven jaar gaat 30% van de docenten met pensioen. De raming waarschuwt dat deze combinatie van tijdelijke contracten en pensionering in schooljaar 2022/'23 tot een tekort van 340 voltijds docenten kan leiden. De schoolbesturen hebben getracht dit op te lossen door tijdelijke docenten in vaste dienst te nemen. Als er de komende jaren geen verdere maatregelen worden genomen kan dit tekort in 2029 verder oplopen naar 942 fte. Het toenemende leerlingaantal in de stad (zoals besproken in paragraaf 1.4) speelt hierin ook een rol, hierdoor zullen er meer lesuren nodig zijn. Een manier om het lerarentekort te verkleinen is de instroom van nieuwe docenten te verhogen. De instroom in de docentenopleidingen, zoals die afgelopen jaren is geweest, is echter onvoldoende om de vraag naar nieuwe docenten te vervullen (zie hiervoor ook hoofdstuk 5).

De raming laat zien dat de grootste absolute tekorten in 2022 verwacht kunnen worden voor de vakken Nederlands, Wiskunde, Engels en Biologie. In 2029 zien we de grootste absolute tekorten overwegend voor dezelfde vakken als in 2022, maar eigenlijk zijn er dan haast geen vakken meer met een overschot aan docenten.

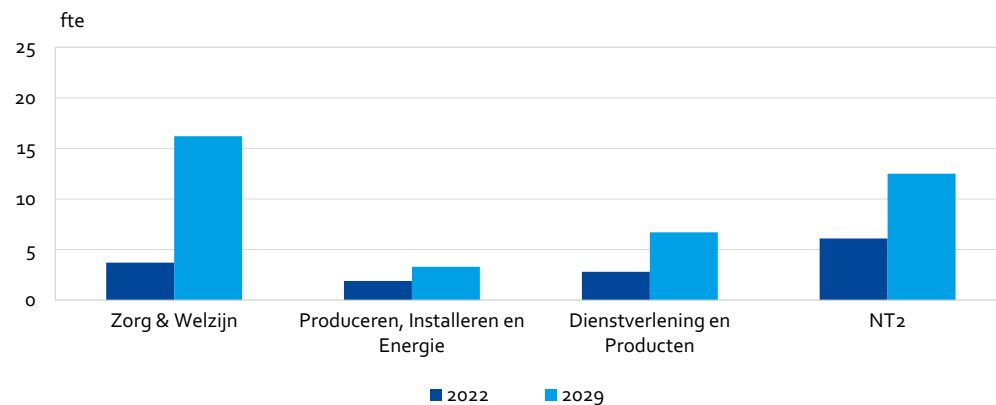
Figuur 1.9 Verwacht docententekort in fte per schoolvak in het Amsterdamse vo, 2022 en 2029

bron: strategische personeelsplanning OSVO

Op het vmbo lijken de tekorten in aantal fte voor een aantal profielvakken mee te vallen, maar dit zijn kleine vakken. Relatief gezien lopen de tekorten ook hier op. De raming waarschuwt verder dat het tekort het sterkst oploopt op vmbo-scholen ten opzichte van andere schooltypes.

Figuur 1.10 Verwacht docententekort in fte per profielvak in het Amsterdamse vmbo, 2022 en 2029

bron: strategische personeelsplanning OSVO

Ook in de interviews met leerlingen en docenten komt het docententekort aan bod als belemmering in schoolloopbanen van leerlingen. Daarnaast wordt het een aantal keer genoemd door leerlingen als antwoord op de vraag welk advies ze voor de wethouder van onderwijs hebben. Door docenten wordt geopperd om professionals de school in te halen en dat het niet helpt om kortlopende trainingen van buiten aan te bieden aan leerlingen. Juist andere professionals voor een langere periode aan de school en leerlingen verbinden zou wel verlichting kunnen bieden als er geen bevoegde docenten gevonden kunnen worden.

'Lerarentekort moet gefixt worden. Er is meer uitval nu als leraren ziek zijn.'
- *(leerling vo)*

'Meer leraren. Ze kunnen dat regelen door ze een hoger salaris te geven.'
- *(leerling vo)*

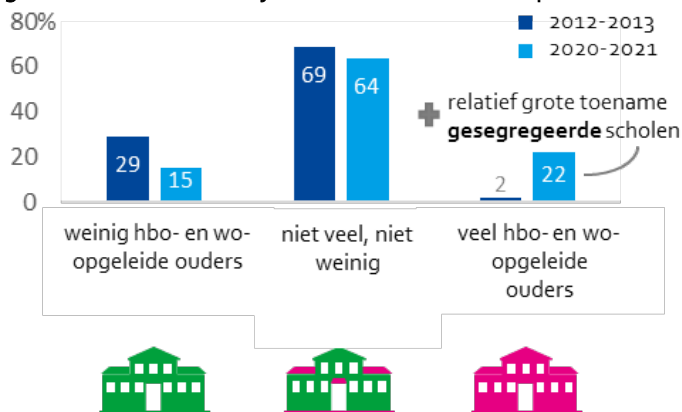
'We kregen vaak verschillende natuurkundeleraren, veel vervanging. Die leggen allemaal op een ander manier uit. Investeren in docenten, die blijven. Dat betekent voor mij dat ik minder controle heb, elke leraar die legt dan op een andere manier uit. Soms moet ik dan wennen aan de manier hoe de docent lesgeeft.'
- *(leerling vo)*

'[Het zou bijvoorbeeld helpen] als je als verzuimcoördinator iemand hebt die gewoon net als een docent betaald wordt, die een hogere opleiding heeft, en die dat niet alleen ziet als ik registreer dat en ik bel een ouder en ik noteer dat iemand ziek is. Dan hoort er dus ook een hoger salaris bij, want anders komen ze niet. Maar dat het iemand is die patronen ziet en gesprekken kan voeren met leerlingen en ouders, en mentoren daarbij kan helpen.'
- *(docent vo)*

1.6 Het aandeel leerlingen op gesegregeerde scholen naar opleidingsniveau van ouders neemt toe

De stijging van het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders in Amsterdam zoals beschreven in paragraaf 1.2 zien we terug in de samenstelling van leerlingen op de scholen. Er zijn steeds minder scholen met een klein aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders (20% of minder). Hierdoor zien we dat het aantal leerlingen dat op een school zit binnen deze categorie ook is gedaald.^{xii} Kinderen van hbo/wo-opgeleide ouders zijn daarentegen steeds meer gaan clusteren op scholen. Daardoor zijn er steeds meer scholen in de stad waar meer dan 80% van de leerlingen ouders hebben met een hbo/wo-opleiding. In 2012/'13 zat 2% van de leerlingen op een school met deze populatie, in 2020/'21 ging het om 22% van alle leerlingen. Het aandeel scholen met een meer gemengde samenstelling daalde in dezelfde periode (van 69% naar 64%).

Figuur 1.11 Verdeling leerlingen over middelbare scholen naar aandeel kinderen met hbo/wo-opgeleide ouders, schooljaar 2012/'13-2020/'21 (procenten)

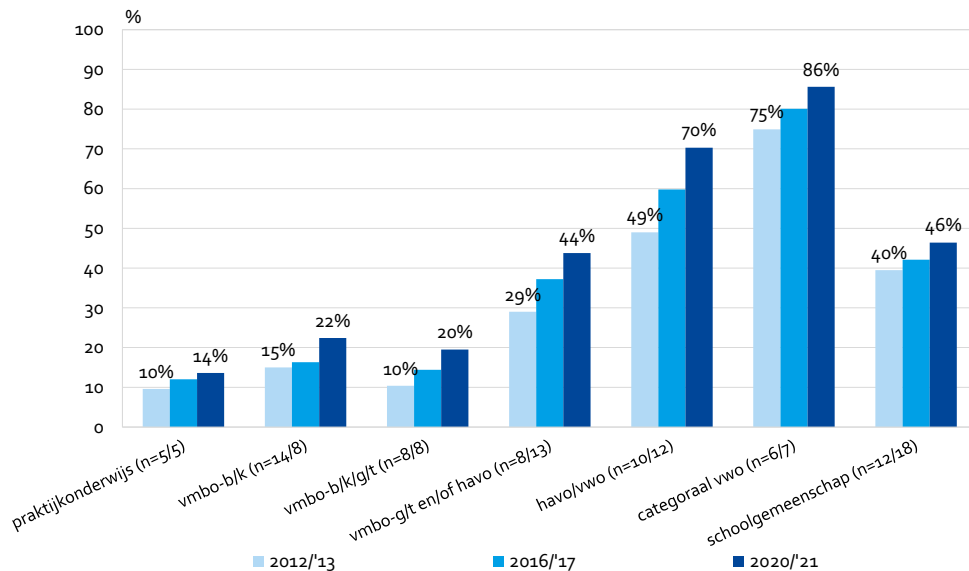

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

De segregatie op scholen naar migratieachtergrond hangt voor een groot deel samen met het opleidingsniveau van de ouders. Leerlingen zonder migratieachtergrond en met een Europese, Amerikaanse, Aziatische en Oceanische migratieachtergrond hebben het vaakst hbo/wo-opgeleide ouders. Zij zijn in de afgelopen acht jaar meer gaan clusteren op scholen (van 26% naar 38%). De clustering van de overige migratiegroepen, en waarvan de ouders vaker maximaal een mbo 1-opleiding (geen startkwalificatie) hebben, nam juist af (van 19% naar 9% van de leerlingen).

Er is een duidelijk verband tussen de leerlingenpopulatie op een school en het onderwijsniveau dat wordt aangeboden. Op scholen met enkel praktijkonderwijs of vmbo hebben relatief weinig leerlingen hbo/wo-opgeleide ouders (2020/'21: 22% of minder). Op havo/vwo-scholen is dit 70% en op categorale vwo-scholen 86%. De toename van het aantal scholen met veel kinderen met hbo/wo-opgeleide ouders kan worden verklaard doordat deze leerlingen steeds meer zijn gaan clusteren op de havo/vwo-scholen en categorale gymnasia in de stad. Sinds schooljaar 2012/'13 is het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders op dit type scholen gestegen van gemiddeld 75% naar 86% waardoor zij minder gemengd zijn geworden. Ook op havo/vwo-scholen zien we deze trend terug, daar is het aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders gemiddeld gestegen van 49% naar 70%.

Figuur 1.12 Ontwikkeling aandeel leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders per type vo-school, schooljaren 2012/'13, 2016/'17, 2020/'21 (procenten)

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

De onderwijssegregatie die we zien in het Amsterdamse vo hangt samen met:

- Woonsegregatie in de stad (leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders wonen bijvoorbeeld relatief vaker in Centrum en Zuid);
- Verschillen tussen niveaus/basisschooladvies: leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders hebben vaker een vwo-advies;
- Keuzepatronen en motivaties van leerlingen: leerlingen kiezen bijvoorbeeld voor scholen waar ze zich thuis voelen en waar ze zich herkennen in de leerlingenpopulatie en voor scholen waar ze nog kunnen opstromen (en niet kunnen afstromen).^{xiii} In de interviews geven docenten daarnaast aan dat het maken van schoolreizen (dat via een vrijwillige ouderbijdrage bekostigd wordt) bijdraagt aan verschillende keuzes tussen verschillende groepen leerlingen.

'Reizen naar het buitenland voor iedereen, zonder dat er een exorbitante ouderbijdrage nodig is. (...) Ouders op een gymnasium zijn bereid om 750 euro te betalen voor een reis, terwijl onze ouders de eindjes aan elkaar moeten knopen en niet eens de schoolbijdrage kunnen betalen. Ook een laptop is voor iedereen nodig, geef iedereen 150 euro voor een Chromebook, zonder inkomenseisen.'

- (docent vo)

Er wordt gezegd dat scholen alleen dingen mogen aanbieden als iedereen mee kan financieel, dat betekent gewoon dat scholen met een lage sociaaleconomische status geen leuke dingen kunnen aanbieden. [...] Er zou dus eigenlijk een budget, bijvoorbeeld in de grote steden in Nederland, moeten zijn om schoolreizen te betalen, zodat de school interessant blijft.'

- (docent vo)

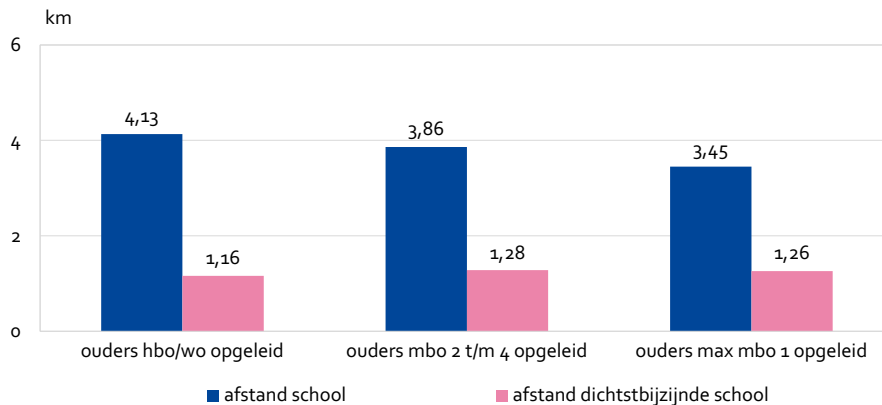
Leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders reizen verder naar school

Een manier om schoolkeuze zichtbaar te maken is door te kijken naar de reisafstanden van leerlingen uit de eerste klas naar hun school. Voor alle leerlingen geldt dat ze in schooljaar 2020/'21 verder reizen dan dat ze in schooljaar 2015/'16 deden: de gemiddelde reisafstand is in deze periode met 5% toegenomen. Leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders reizen gemiddeld verder naar hun school, namelijk 4,1 kilometer tegenover 3,9 kilometer onder leerlingen met mbo-2 t/m 4 opgeleide ouders en 3,5 kilometer onder leerlingen met ouders die maximaal op mbo-1-niveau zijn opgeleid. Leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders reizen dus gemiddeld 600 meter (17%) verder naar hun school dan leerlingen met ouders met maximaal een mbo-1 opleiding. De verschillen in reisafstand worden niet verklaard door de nabijheid van scholen. Leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders wonen gemiddeld zelfs dichterbij een school die het juiste niveau aanbiedt, maar reizen in de praktijk juist verder naar hun school dan andere leerlingen.

De verschillen in gemiddelde reisafstanden zijn een stuk minder groot wanneer wordt gekeken naar de migratieachtergrond van leerlingen. Alleen leerlingen met een Marokkaanse of Turkse migratieachtergrond reizen beduidend minder ver dan andere leerlingen (3,3 kilometer tegenover 4 tot 4,2 km). Voor bijna alle herkomstgroepen geldt dat leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders gemiddeld de grootste afstand afleggen tot hun school.^{xiv} Onder leerlingen met een Marokkaanse of Turkse migratieachtergrond is dit verschil het grootst, de leerlingen uit deze groep met hbo/wo-opgeleide ouders reizen gemiddeld 800 meter verder voor hun school dan leerlingen met ouders die maximaal een mbo-1 opleiding hebben afgerond (3,8 km tegenover 3 km).

Het verschil in reisafstand naar opleidingsniveau van ouders is zichtbaar bij alle niveaus. Omdat op vmbo-scholen minder leerlingen zitten met hbo/wo-opgeleide ouders is de gemiddelde reisafstand tot deze scholen iets lager.

Figuur 1.13 Reisaafstand leerlingen uit de eerste klas naar hun middelbare school en naar de dichtstbijzijnde school met het juiste niveau naar opleidingsniveau ouders, 2015/'16-2020/'21 (kilometers)

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

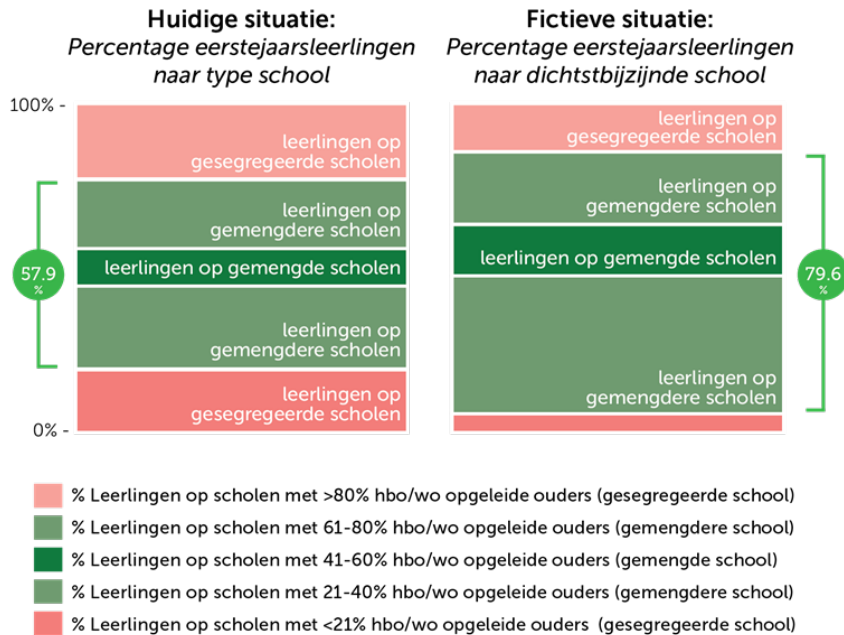
Reisaafstand vso-leerlingen in Amsterdam relatief laag

Het grootste deel (70%) van de leerlingen op een Amsterdamse vso-school woont ook in Amsterdam.^{xv} Een kwart van de leerlingen woont buiten Amsterdam, maar wel in de metropoolregio Amsterdam (MRA) en 5% van de leerlingen woont buiten de MRA. Onder leerlingen in cluster 1 en 2 ligt het percentage dat buiten de MRA woont met 8 procentpunt hoger. De gemiddelde afstand die leerlingen afleggen om bij hun vso-school aan te komen ligt in Amsterdam lager dan het landelijk gemiddelde.^{xvi} De afstand ligt rond de 8,7 kilometer in Amsterdam, ten opzichte van een landelijk gemiddelde van rond de 11,3 kilometer.

Als leerlingen naar dichtstbijzijnde school zouden gaan zouden scholen gemengder zijn

De verschillende keuzes en motivaties van leerlingen om naar een bepaalde school te gaan leiden tot verschillende reisaafstanden. Als iedere leerling naar de dichtstbijzijnde school zijn gaan op het niveau van het basisschooladvies, dan zouden scholen een stuk gemengder zijn. Het aandeel leerlingen dat naar gesegregeerde scholen gaat (minder dan 21% of meer dan 80% leerlingen met hbo/wo opgeleide ouders), wordt een stuk kleiner in deze fictieve situatie. Dit geldt zowel voor de scholen met heel veel kinderen met hbo/wo-opgeleide ouders (daling van 23% naar 15%) als voor scholen met heel weinig leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders (daling van 19% naar 6%). Het aandeel eerstejaarsleerlingen op gemengdere scholen zou toenemen van bijna zes op de tien in de huidige situatie naar acht op de tien in de fictieve situatie.

Figuur 1.14 Leerlingen uit de eerste klas op middelbare scholen (exclusief vso) met een bepaald aandeel eerstejaars met hbo/wo-opgeleide ouders, huidige situatie en als iedereen op de dichtstbijzijnde school zou zitten (procenten)

bron: CBS/gemeente Amsterdam, bewerking O&S

1.7 Amsterdamse docenten: school zou een afspiegeling van de maatschappij moeten zijn

In de docentenenquête is docenten gevraagd naar segregatie in het onderwijs.^{xvii} Negen op de tien docenten vinden het (heel) belangrijk dat leerlingen van diverse achtergronden elkaar op school ontmoeten. De meeste docenten lichten toe dat school een afspiegeling van de maatschappij is en zou moeten zijn en dat leerlingen ook in hun latere (werkende) leven verschillende mensen tegen zullen komen. Ook zeggen docenten dat er meer begrip is tussen mensen als je elkaar op jongere leeftijd leert kennen. Sommige docenten vinden het goed dat leerlingen van verschillende groepen contact hebben, maar dat dit geen doel op zich zou moeten zijn of dat het moeilijk is om echt diepgaand contact te realiseren.

Hoe belangrijk vindt u het dat leerlingen van diverse achtergronden elkaar ontmoeten op school?
– toelichting

‘we moeten allemaal samenleven. Wederzijdse contacten en inzicht in elkaars leefwereld vergroten het onderling begrip.’

‘Ook in een verder leven kom je anderen tegen. Hoe eerder hoe beter.’

'Ik vind elkaar ECHT ontmoeten erg belangrijk, maar het is ook erg moeilijk voor elkaar te krijgen, omdat iedere leerling dan geforceerd met anderen dan zijn/haar vrienden zou moeten omgaan, op een manier die wel diepgang heeft.'

'Onze school wordt diverser en dat is nodig en goed. Maar om te zeggen dat dat een streven moet zijn, vind ik te ver gaan.'

Volgens docenten zijn er verschillende positieve gevolgen als leerlingen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Met name begrip voor de ander wordt vaak genoemd. Ook respect, verbondenheid en tolerantie worden vaak genoemd.

Wat levert het volgen u op als leerlingen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten op school?

'Zij leren dat er andere manieren bestaan om naar bepaalde vraagstukken te kijken. Blijven zo niet in een bubbel.'

'Kenniss, begrip en vaardigheden van het omgaan met verschillen.'

'Meer begrip. Overigens ook het besef dat het makkelijker is om aansluiting te vinden bij mensen van je 'eigen' cultuur. Dat je vooroordelen hebt, en dat je die onder ogen moet zien. En dat uiteindelijk alle kinderen hetzelfde willen: een beetje geluk, veel plezier, en veel vrienden.'

In de interviews wordt aangegeven dat gemengde scholen niet automatisch tot contact tussen verschillende groepen leerlingen leiden. Zowel docenten als leerlingen

'De niveaus mengen echt helemaal niet met elkaar, het zijn hele gescheiden groepen. Dus daardoor kende ik helemaal niemand op het vwo.'
- (leerling vo)

geven aan dat op gemengde of brede scholen er niet standaard contact is tussen deze groepen leerlingen.

'Iedereen [in een heterogene brugklas] heeft zijn eigen werk, dus het idee van dat je dan iets zou moeten vragen aan een leerling van vwo omdat die het dan beter zou weten of beter snappen dat bestaat niet echt, omdat zij ook hun eigen werk hebben.'

- *(leerling vo)*

Een divers schoolteam zorgt voor rolmodellen voor leerlingen en begrip in het team

Ruim acht op de tien docenten (83%) vinden het (heel) belangrijk dat het schoolteam bestaat uit medewerkers van verschillende achtergronden. Onder docenten op gymnesia ligt dit percentage met 79% wat lager. Veertien procent is neutraal over deze stelling en 2% vindt het (heel) onbelangrijk. Veel docenten die een divers schoolteam belangrijk vinden, geven als reden dat het goed is voor leerlingen om een rolmodel te hebben dat op hen lijkt en dat een divers team zorgt voor begrip. Als gevraagd wordt naar de meerwaarde van een divers team, worden deze redenen ook vaak gegeven. Docenten die een divers schoolteam onbelangrijk vinden of hier neutraal over zijn, geven vaak als reden dat de kwaliteit van het onderwijs belangrijker is.

Hoe belangrijk vindt u het dat het schoolteam bestaat uit medewerkers van verschillende achtergronden? – toelichting

'Leerlingen, juist de biculturele, zoeken (onbewust) vaak rolmodellen.'

'Ook het team moet een afspiegeling zijn van de Amsterdamse

'Het gaat er om dat de juiste mensen op de juiste plaats werken, en dan maakt het toch niet uit wat iemands achtergrond is?'

ⁱ Het aantal scholen geeft zowel hoofd- als nevenvestigingen weer. Daarnaast zijn de scholen en leerlingen uit Weesp meegenomen in het totaal. Sinds maart 2022 is Weesp onderdeel geworden van de gemeente Amsterdam. In de rest van het rapport worden de scholen en leerlingen in Weesp buiten beschouwing gelaten.

-
- ⁱⁱ Dit zijn speciale klassen voor nieuwkomers waarin zij onder andere extra taallessen krijgen om de Nederlandse taal te leren. Na één jaar stroomt de leerling door naar een reguliere middelbare school. (bron: <https://www.amsterdam.nl/onderwijs-jeugd/onderwijs-nieuwkomers/>)
- ⁱⁱⁱ Dit is een school die tussen voortgezet speciaal onderwijs en regulier voortgezet onderwijs in zit. Het zijn kleine scholen, met veel individuele aandacht en kleine groepen. (bron: <https://www.onderwijsconsument.nl/wat-is-een-tussenvoorziening/>)
- ^{iv} Bron: <https://www.swvadam.nl/sites/default/files/2020-04/bekostigingsrichtlijn%20toelaatbaarheidsverklaring.pdf>
- ^v Leerlingen in het so en vso kunnen wel of geen bekostigingscategorie hebben. Daardoor is het totaal aantal leerlingen met een bekostigingscategorie kleiner dan het totaal aantal leerlingen.
- ^{vi} Leerlingen in het so en vso kunnen wel of geen bekostigingscategorie hebben. Daardoor is het totaal aantal leerlingen met een bekostigingscategorie kleiner dan het totaal aantal leerlingen.
- ^{vii} Het gaat om cijfers van 2020. In 2020 ligt de grens van het belastbaar jaarinkomen voor alleenstaanden op ongeveer €20.000 en de vermogensgrens op ruim €6.000. Voor paren en eenoudergezinnen liggen deze grenzen iets hoger (ongeveer €26.000 en €12.500).
- ^{viii} Bron: O&S Amsterdamse Lerarenmonitor. De meest recente gegevens gaan over schooljaar 2019/'20. Over de docenten in het Amsterdamse vso zijn helaas geen gegevens bekend. Zie voor meer informatie over de monitor de bijlage data en methoden.
- ^{ix} Op basis van gegevens over de woon- en werkadressen van docenten zijn hemelsbrede woon-werkafstanden berekend. Precieze reisafstanden zijn niet te achterhalen omdat dit afhankelijk is van het vervoersmiddel waarmee wordt gereisd.
- ^x Zie voor meer informatie over de leerlingenprognoses de bijlage data en methoden.
- ^{xi} Bron: CAOP. (2022) Docentenvraag vo Amsterdam. Strategische personeelsplanning 2022-2029. In het rapport is het vso niet meegenomen. Daarnaast ontbreken de scholen van Stichting Yuverta, DENISE en de scholen in Weesp.
- ^{xii} Bron: O&S Segregatiemonitor primair en voortgezet onderwijs. Om te meten in hoeverre leerlingen met verschillend opgeleide ouders gesegregeerd naar school gaan is een absolute segregatiemaat berekend. Hiervoor zijn Amsterdamse scholen ingedeeld in groepen op basis van het aandeel leerlingen met hbo- en wo-opgeleide ouders. Vervolgens is gekeken hoe de leerlingenpopulatie over deze scholen is verdeeld. Zie voor meer informatie over de monitor de bijlage data en methoden.
- ^{xiii} Bron: Onderzoek, Informatie & Statistiek , VU en UvA | Samenvatting onderzoeken voorkeuren in schoolkeuze vo, 2018
- ^{xiv} Alleen onder leerlingen met een West-Europese migratieachtergrond is dit niet het geval, kinderen uit deze groep met hbo/wo-opgeleide ouders reizen juist gemiddeld net wat minder ver (4 km) dan kinderen met ouders met maximaal een mbo-1 opleiding (4,3 km).
- ^{xv} Deze analyse is door O&S uitgevoerd met behulp van Microdata van het CBS
- ^{xvi} Bron: DUO. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.
- ^{xvii} In de bijlage data en methoden wordt een responsoverzicht van de vragenlijst gegeven.

2 Instroom in het v(s)o

In dit hoofdstuk staat de overstap van het (speciaal) basisonderwijs naar het voortgezet (speciaal) onderwijs centraal. In Amsterdam wijst de eindtoets van relatief veel leerlingen in groep 8 op een lager advies dan het schooladvies. Daarnaast ontvangen Amsterdamse leerlingen die een hoger toetsadvies hebben behaald dan het schooladvies hierna vaker een bijgesteld advies dan landelijk. Steeds meer Amsterdamse leerlingen gaan naar het vo met een vwo-advies. Tegelijkertijd knelt de loting en matching juist voor deze groep, en voor leerlingen met een havo- of havo/vwo-advies. Het totaal aantal leerlingen blijft de komende jaren stijgen, wat betekent dat het tekort aan deze plekken op een deel van de scholen de komende jaren nijpender zal worden.

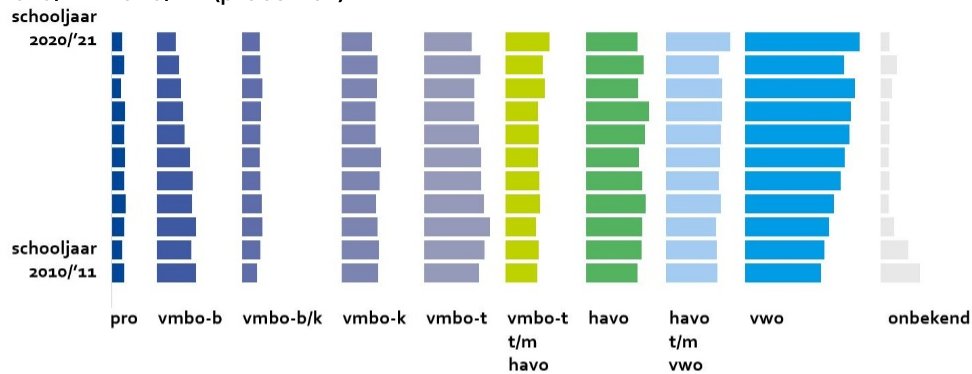
Onder recent ingestroomde leerlingen is het niveau voor Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde gedaald. Er starten dus relatief meer leerlingen op achterstand voor deze vakken. Vanuit onderzoek in het primair onderwijs weten we dat dit vooral de meer kwetsbare leerlingen zijn met een risico op onderwijsachterstand.

2.1 Aandeel leerlingen dat met een vwo-advies naar het vo gaat stijgt

Sinds schooljaar 2010/'11 is het aandeel leerlingen dat een vwo-advies krijgt met 9%-punt gestegen (van 19% naar 28%). In dezelfde periode is het aandeel leerlingen dat een advies voor vmbo-b krijgt gedaald met -5%-punt (van 10% naar 5%).

In schooljaar 2019/'20 waren alle basisscholen in het voorjaar gesloten vanwege de Covid-19-pandemie. Er heeft toen geen centrale eindtoets plaatsgevonden. Wanneer de centrale eindtoets een hoger advies uitwijst dan het eerder gegeven advies van de school, hebben leerlingen recht op een heroverweging van het schooladvies. Leerlingen hebben in dit schooljaar geen gebruik kunnen maken van dit recht op heroverweging. Het aandeel leerlingen dat toen een vwo-advies heeft ontvangen daalde met -3%-punt ten opzichte van het schooljaar ervoor, van 27% naar 24%. In het jaar erna in schooljaar 2020/'21 is het aandeel vwo-adviezen weer gestegen naar 28%, waarmee dit boven het niveau ligt van voor de pandemie. Dit patroon zien we ook landelijk en in de andere G4-steden Den Haag, Rotterdam en Utrecht terug. Daarnaast valt op dat het aandeel leerlingen met een dubbeladvies voor vmbo-t/havo en havo/vwo licht is gestegen in schooljaar 2020/'21. De enkele adviezen voor vmbo-t en havo zijn in dit schooljaar minder vaak afgegeven.

Figuur 2.1 Definitieve basisschooladviezen van Amsterdamse basisschoolleerlingen, schooljaar 2010/'11-2020/'21 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

'Eigenlijk vind ik dat er te vroeg al een stempel wordt geplakt op de basisschool. Waarom geef je al zo jong een kind een advies? Ik was op de basisschool helemaal niet serieus met school bezig. Ik vind dat er te vroeg wordt bestempeld, als je een laag niveau krijgt dan krijg je later een slechte baan. Daar was ik mij rond drie mavo/havo van bewust.'

- (leerling vo)

Ontwikkeling basisschooladviezen verschilt naar opleidingsniveau ouders en geslacht

De hierboven beschreven ontwikkeling van schooladviezen zijn niet voor alle groepen leerlingen gelijk. Zowel als we kijken naar het opleidingsniveau van de ouders als naar geslacht zijn er verschillende ontwikkelingen zichtbaar.

In het algemeen zien we dat leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders gemiddeld drie tot vier keer zo vaak een vwo advies (45%) krijgen dan leerlingen met mbo-opgeleide ouders (13%) of leerlingen met ouders die maximaal mbo-1-opgeleid zijn en geen startkwalificatie hebben behaald (9%). Het aandeel vwo-adviezen daalde tijdens de schoolsluiting in schooljaar 2019/'20 het sterkst onder leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders (van 44% naar 40%). In schooljaar 2020/'21 heeft deze groep weer net zo vaak dit advies gekregen als voor de pandemie, net als leerlingen van anders opgeleide ouders.

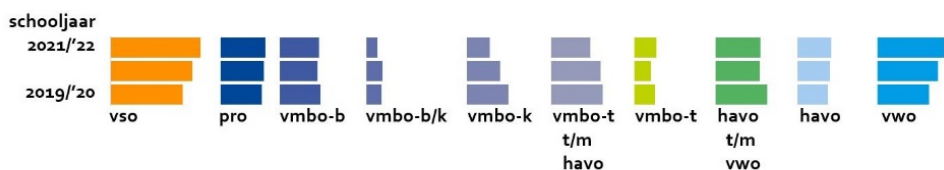
Wanneer we kijken naar geslacht dan zien we dat de daling in het aandeel vwo-adviezen iets sterker was onder jongens (-2,9%-punt) dan onder meisjes (-2,3%-punt). Het schooljaar erna kregen jongens weer net zo vaak een vwo-advies als ervoor (28%), voor meisjes geldt dat zij vaker een vwo-advies kregen dan vóór de pandemie (28% in schooljaar 2020/'21 tegenover 26% in schooljaar 2018/'19). Dit wijkt af van het landelijke beeld, waar het aandeel vwo-adviezen in schooljaar 2020/'21 juist bij jongens sterker is gestegen dan bij meisjes.^{xviii}

Tijdens de schoolsluiting in schooljaar 2019/'20 kregen meisjes met ouders die maximaal een mbo-1 opleiding hebben afgerond vaker dan de jaren ervoor een advies voor het praktijkonderwijs t/m vmbo-k. Ook kregen zij minder vaak een havo t/m havo/vwo advies. In schooljaar 2020/'21, toen er weer een eindtoets was, kregen meisjes weer even vaak een van deze adviezen als vóór de pandemie. Het lijkt alsof er van deze meisjes soms lagere verwachtingen zijn dan dat zij op de eindtoets laten zien.

Ook steeds meer vwo-leerlingen in het vso

Over het algemeen is de ontwikkeling sinds 2019/'20 dat steeds meer leerlingen die instromen in het vso ook een vso-schooladvies hebben gekregen. In 2019/'20 kreeg nog 17% van de vso-leerlingen vso-advies, in 2021/'22 was dit 22%. Opvallend is echter dat ook het aandeel leerlingen met een vwo-advies in cluster 3/4 toe is genomen sinds 2019/'20, van 12% naar 16%. Het aandeel leerlingen met een vso-advies is in alle G4 steden ongeveer gelijk (~20%), echter is in Amsterdam de instroom van leerlingen met een vwo-advies aanzienlijk groter dan in de andere steden.

Figuur 2.2 Basisschooladvies vso-leerlingen ingeschreven aan een school in de Amsterdam, 2019/'20-2021/'22 (procenten)

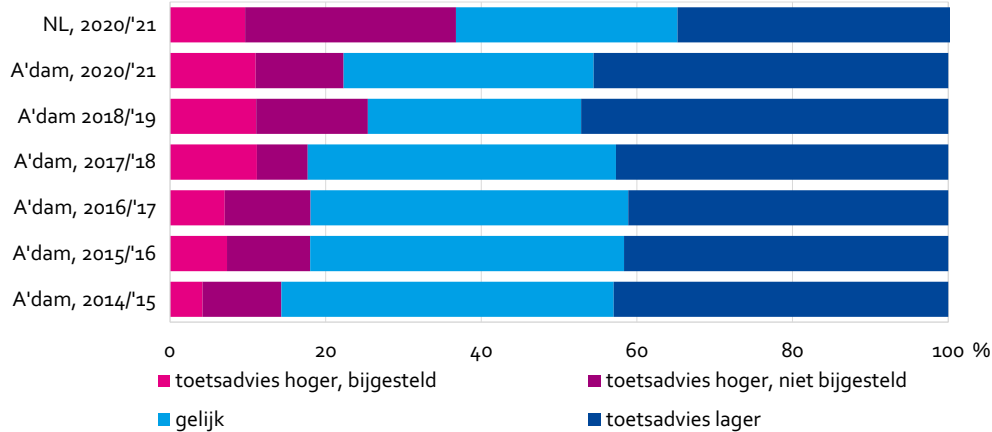

bron: CBS, bewerking O&S

2.2 Bij bijna de helft van de leerlingen wijst de eindtoets op een lager advies dan het schooladvies

In schooljaar 2020/'21 wees de eindtoets in groep 8 die vrijwel alle leerlingen doen, bij bijna de helft van de Amsterdamse leerlingen (46%) op een lager advies dan het schooladvies. Dit aandeel heeft altijd al hoog gelegen in Amsterdam in vergelijking met het landelijk gemiddelde (35%).^{xix} Bij ongeveer een vijfde van de leerlingen was het toetsadvies hoger dan het schooladvies (22%). Deze leerlingen hebben hierna recht op een heroverweging van dit advies. De helft van deze groep is met een bijgesteld advies naar de middelbare school gegaan. Gemiddeld in Nederland krijgt een kwart van de leerlingen een bijgesteld advies na een hogere toetsuitslag. Sinds schooljaar 2018/'19 is het aandeel toetsadviezen dat gelijk is aan het schooladvies afgenomen. Dit komt doordat de Cito-toets alleen nog dubbele adviezen afgeeft maar leraren wel nog enkele schooladviezen kunnen geven.

Figuur 2.3 Aandeel leerlingen dat een hoger, gelijk of lager advies op de centrale eindtoets haalt dan het schooladvies in Amsterdam en Nederland, schooljaar 2014/'15-2020/'21 (procenten)

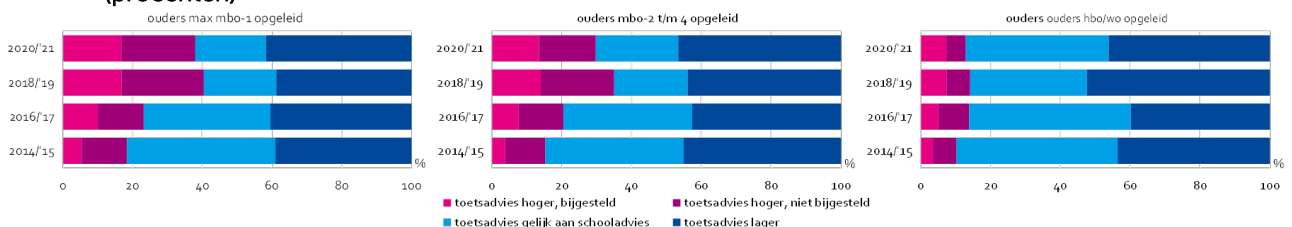
bron: CBS, bewerking O&S

Verhouding toetsadvies en schooladvies verschilt per groep

Bij jongens wijst de eindtoets vaker op een lager advies dan het schooladvies dan bij meisjes. Dit zien we ook landelijk en in de andere G4-steden terug. In Amsterdam geldt dit verschil vooral bij jongens en meisjes met een havo-, havo/vwo- of vwo-advies. Daarnaast wijst de eindtoets bij Amsterdamse leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders vaker op een lager advies dan het schooladvies dan bij leerlingen met anders opgeleide ouders. Dit zien we ook in andere grote steden en landelijk terug. In Amsterdam geldt het voor ieder niveau en is het verschil het grootst onder leerlingen met een vmbo-t advies.

Bij leerlingen met ouders die maximaal een mbo-1 opleiding hebben afgerond wijst de eindtoets juist vaker op een hoger advies dan het schooladvies. In schooljaar 2020/'21 gold dit voor 38% van deze leerlingen, tegenover 30% van de leerlingen met mbo-opgeleide ouders en 13% van de leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders. Zij krijgen vervolgens ook minder vaak een bijgesteld advies.

Figuur 2.4 Aandeel leerlingen dat een hoger, gelijk of lager advies op de centrale eindtoets haalt dan het schooladvies in Amsterdam, naar opleidingsniveau ouders, schooljaar 2014/'15-2020/'21 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

Hoe kijken leerlingen zelf terug op hun basisschooladvies?

In de interviews kwam naar voren dat leerlingen die een lager advies kregen dan dat zij op de eindtoets lieten zien, of dat zij in hun ogen aankonden, benoemen dat dit hen niet geholpen heeft. Zij geven aan dat deze gebeurtenis in hun schoolloopbaan niet

bevorderend was voor hun zelfvertrouwen. Daarnaast kijken ze negatief terug op de extra tijd die het hen heeft gekost om het gewenste diploma te halen.

'Ik heb vmbo-kader advies gekregen. Ik heb de hele periode op deze basisschool gezeten. Ik heb op de basisschool de cito toets gedaan, maar daar kwam vmbo-t uit. Dat hebben zij mij niet gegeven. Ik had het niet verwacht, ik had zo mijn best gedaan het hele jaar, dus ik begreep niet dat dat gebeurde.'

- (leerling vo)

Sinds ik dat advies heb gekregen probeer ik mezelf heel erg te bewijzen en dat is nog steeds zo. En ik denk dat dat er ook wel voor heeft gezorgd dat ik onzeker word, dat ik denk van ja ik heb voor een reden dat advies gekregen, dat dat toch ergens blijft hangen.'

- (leerling vo)

2.3 Centrale loting en matching: driekwart leerlingen in 2022 geplaatst op school eerste voorkeur

Op 5 april 2022 vond voor de achtste keer in Amsterdam de Centrale loting en matching plaats voor de plaatsing van basisschoolleerlingen in het voortgezet onderwijs. Er deden 7.943 leerlingen aan de lotingsprocedure mee (35 minder dan in 2021) en er waren 9.859 plaatsen op het voortgezet onderwijs beschikbaar. Er zijn 5.987 leerlingen op de school van hun eerste keuze geplaatst (75,4%). In voorgaande jaren lag dit aandeel hoger: zo werd 76,8% van de leerlingen in 2021 op hun eerste voorkeur geplaatst, in 2020 ging het om 80,9% en in 2019 om 83,1%. Uiteindelijk is van alle schoolniveaus gezamenlijk 91,6% van de leerlingen in 2022 geplaatst binnen de top-3 van hun voorkeur en 96,2% in de top-5. Dit is gelijk aan de percentages in 2021.

Er zijn meer dan voldoende plekken, maar omdat er op veel scholen meer aanmeldingen zijn dan plek kan niet iedere leerling op zijn of haar eerste keuze worden geplaatst.

Daarom wordt voor de plaatsing aan elke leerling een lotingsnummer gekoppeld, dat willekeurig is gegenereerd, en via een lotingsmethodiek krijgen leerlingen een plaatsingsaanbod. Net als in de voorgaande vier jaren is ook in 2022 gebruik gemaakt van de plaatsingsgarantie voor leerlingen die een voorkeurslijst hebben ingeleverd waarop minstens vier (vmbo-b, vmbo-b/k en vmbo-k), zes (vmbo-t en vmbo-t/havo) of twaalf (havo, havo/vwo en vwo) scholen staan. Hiervoor stellen scholen 4% extra capaciteit beschikbaar. Ook dit jaar heeft deze plaatsingsgarantie ervoor gezorgd dat aan alle leerlingen een plaatsingsaanbod is gedaan op een school van hun

voorkeurslijst. Vorig jaar was het voor het eerst dat geen enkele leerling geplaatst is op plek 12 van zijn/haar voorkeurslijst. Dit jaar is dat wederom het geval.

Knelpunt matching ligt vooral bij havo-vwo adviezen

In 2021 zien we de laagste percentages geplaatsten op de school van eerste voorkeur bij havo/vwo (63%), havo (70%) en vwo leerlingen (71%)^{xx}. Bij vwo-leerlingen is dit percentage ruim 10 procentpunt lager dan in 2020. Bij vmbo-t en vmbo-t/havo zijn de percentages geplaatsten op school van eerste voorkeur respectievelijk 88% en 82%, wat hoger is dan in 2020.

Tabel 2.5 Plaatsingspercentages centrale loting en matching Amsterdam top-1 per jaar en basisschooladvies (procenten)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
vwo	63%	82%	75%	77%	79%	82%	71%
havo/vwo	66%	72%	78%	81%	73%	66%	63%
havo	70%	77%	83%	83%	81%	73%	70%
vmbo-t/havo	75%	87%	94%	95%	86%	81%	82%
vmbo-t	82%	91%	94%	98%	90%	83%	88%
vmbo-k	89%	87%	93%	97%	90%	94%	94%
vmbo-b/vmbo-k	93%	90%	96%	97%	91%	97%	89%
vmbo-b	95%	95%	100%	98%	92%	100%	93%

bron: OSVO

Laaggeplaatste leerlingen wisselen regelmatig voor de start van het schooljaar van school

Leerlingen die na de loting geplaatst worden op een school die lager op hun voorkeurslijst staat, zitten regelmatig aan het begin van het eerste schooljaar al op een andere school^{xxi}. Dit komt vooral voor bij leerlingen die buiten hun top-5 worden geplaatst. Ook komt dit vaker voorbij vmbo-b en vmbo-k leerlingen dan bij vmbo-t, havo en vwo-leerlingen. Van de havo en vwo leerlingen die buiten hun top-5 terecht komen, geldt voor vier op de tien dat zij aan begin van het jaar op een andere school zitten dan waar ze zijn geplaatst. Ongeveer de helft hiervan gaat naar een school die hoger op hun voorkeurslijst stond. Dit kan gebeurd zijn via de reservelijsten. De percentages impliceren dat jaarlijks tussen de 15 en 20 vwo-leerlingen die buiten hun top-5 geplaatst worden alsnog naar een school gaan die hoger op de voorkeurslijst stond. Een klein deel van de vwo leerlingen die laag op de voorkeurslijst geplaatst werd gaat naar een middelbare school buiten Amsterdam.

Lage plaatsing is niet van invloed op studievoortgang, schooltevredenheid lager onder laaggeplaatste leerlingen

De plaatsing op een plek buiten de top 3 of top 5 is niet van invloed op de studievoortgang van de leerling. Leerlingen die laaggeplaatst zijn behouden even vaak hetzelfde niveau van hun basisschooladvies (zonder te blijven zitten) als leerlingen die zijn geplaatst op hun eerste voorkeur. Leerlingen die lager geplaatst zijn geven wel vaker aan minder tevreden te zijn met de school waarop zij zitten en zij geven vaker aan liever naar een andere school te gaan. Dit is vooral te zien in het eerste jaar van het

voortgezet onderwijs, maar verdwijnt in het tweede jaar voor havo leerlingen en wordt voor vwo leerlingen minder sterk in de latere jaren.

Het uitgeloot worden op de school van de eerste voorkeur laat ook positieve effecten zien. Zo besteden vmbo en vwo leerlingen die zijn uitgeloot van hun eerste voorkeur meer tijd aan huiswerk, worden havo en vwo leerlingen minder vaak de les uit gestuurd, komen havo leerlingen minder vaak te laat en lijken havo en vwo leerlingen hogere cijfers te halen. Vmbo leerlingen halen echter wel lagere cijfers als zij uitgeloot zijn voor de school van eerste voorkeur.

Havo en vwo leerlingen die niet op de school van eerste keuze terecht zijn gekomen scoren lager op tevredenheid met enkele aspecten van de school, zoals de mentor en buitenschoolse activiteiten, dan leerlingen die geplaatst zijn op de eerste plek. De lagere plaatsing lijkt echter geen invloed te hebben op tevredenheid met het leven in het algemeen en met de kwaliteit van de lessen. De lagere plaatsing maakt ook niet uit op het aantal vrienden, maar naar een andere school gaan zorgt er wel voor dat een leerling andere vrienden zal krijgen.

2.4 Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde niveau bij instroom vo neemt af

De ontwikkeling van het instroomniveau rekenen/wiskunde, Nederlands en Engels (leesvaardigheid en woordenschat) van leerlingen in de brugklas is onderzocht aan de hand van resultaten uit het leerlingvolgsysteem van Cito. In Nederland maakt ongeveer 40% van alle vo-scholen gebruik van de Cito-toetsen; in Amsterdam is dit circa 20%.

Onderstaande gegevens zijn gebaseerd op toetsen afgenomen onder brugklassers aan het begin van schooljaren 2019/'20, 2020/'21 en 2021/'22. Schooljaar 2019/'20 is het laatste toetsmoment voorafgaand aan de Covid-19-pandemie. De brugklassers uit 2020/'21 hebben de tweede helft van hun jaar in groep 8 te maken gehad met schoolsluitingen als gevolg van de pandemie. Brugklassers in 2021/'22 hebben schoolsluitingen meegemaakt in de tweede helft van hun jaar in groep 7 en tijdens hun jaar in groep 8. De scores op de Cito-vaardigheidstoetsen kunnen worden omgezet naar referentieniveaus. Voor Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde zijn dit de fundamentele niveaus (F-niveaus).^{xxii}

Nederlandse leesvaardigheid instromende eerstejaars daalt tijdens Covid-19-pandemie

In de periode 2019/'20 – 2021/'22 is de Nederlandse leesvaardigheid van leerlingen aan het begin van de brugklas gedaald. Over het algemeen geldt dat op havo en vwo een groter deel van de leerlingen in de hogere F-niveaus vallen dan op vmbo-t en vmbo-b/k. Dit komt overeen met de eisen die worden gesteld aan het eindniveau dat leerlingen moeten behalen op de verschillende niveaus.^{xxiii} Op alle onderwijsniveaus is het F-niveau van instromende brugklassers de afgelopen drie jaar echter gedaald. Deze daling is aanzienlijk. In schooljaar 2019/'20 stroomde 73% van de eerstejaars vmbo-b/k

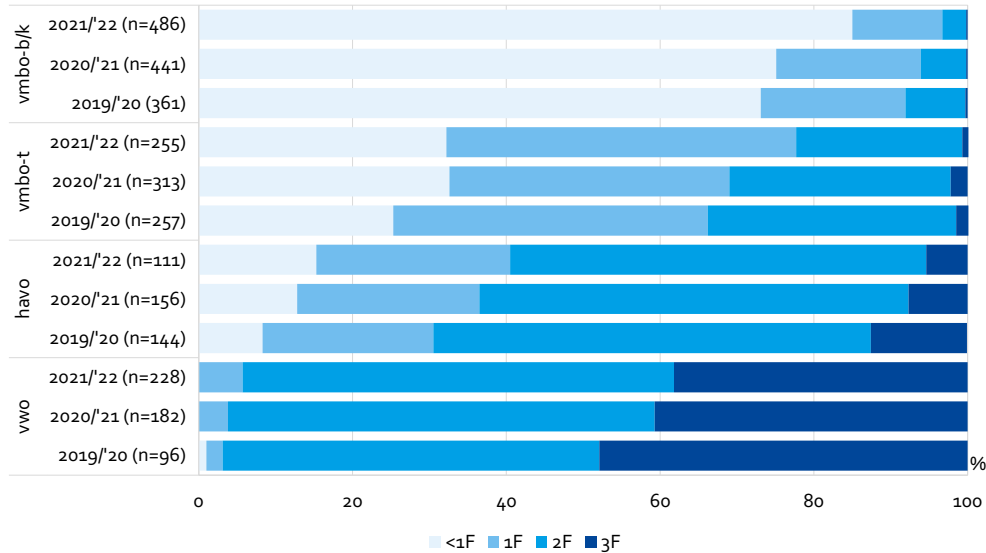
leerlingen in zonder het eindniveau voor de basisschool (1F) te hebben behaald. In 2021/'22 is dit 85%. Ook op de andere onderwijstypen zien we in deze periode verschuivingen van circa 10%-punt. De resultaten van de verschillende vaardigheidstoetsen laten zien dat zowel de Nederlandse leesvaardigheid als de woordenschat van eerstejaars is verslechterd.

Het Cito-niveau Nederlandse taalvaardigheid van instromende Amsterdamse vmbo- en havo-leerlingen ligt iets lager dan gemiddeld in Nederland. Het niveau van vwo-leerlingen ligt juist hoger dan gemiddeld. Net als in Amsterdam is ook in heel Nederland de taalvaardigheid in 2020/'21 gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. Op landelijk niveau is de daling echter minder groot dan in Amsterdam, met uitzondering van leerlingen op vmbo-b/k, onder hen is het niveau in Amsterdam ongeveer even sterk gedaald als gemiddeld in Nederland.

De daling in Nederlandse taalvaardigheid kan niet zonder meer worden toegeschreven aan de schoolsluitingen tijdens de Covid-19-pandemie. Ook in de jaren vóór de pandemie daalde de taalvaardigheid van scholieren.^{xxiv} We kunnen wel vaststellen dat de taalvaardigheid van instromende eerstejaars (ook) tijdens de pandemie is afgenomen. Waarschijnlijk zijn de schoolsluitingen tijdens de pandemie hier deels van invloed op geweest. Daarnaast wordt het effect mogelijk deels veroorzaakt doordat leerlingen in groep 8 tijdens de pandemie vaker kansrijk zijn geadviseerd. Als meer leerlingen het voordeel van de twijfel krijgen wat betreft het geadviseerde niveau, kan het toetsniveau bij instroom hierdoor dalen.

Uit onderzoek in het primair onderwijs naar de vertraging in leergroei in tijden van corona zagen we verschillen tussen groepen leerlingen, de meeste vertraging in leergroei zagen we in Amsterdam op scholen met veel leerlingen met een risico op onderwijsachterstand.^{xxv} En ook uit landelijk onderzoek blijkt dat leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders minder vertraging hebben opgelopen in hun leergroei, dan leerlingen met anders opgeleide ouders.^{xxvi}

Figuur 2.6 Nederlandse leesvaardigheid – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, 2019/'20 – 2021/'22

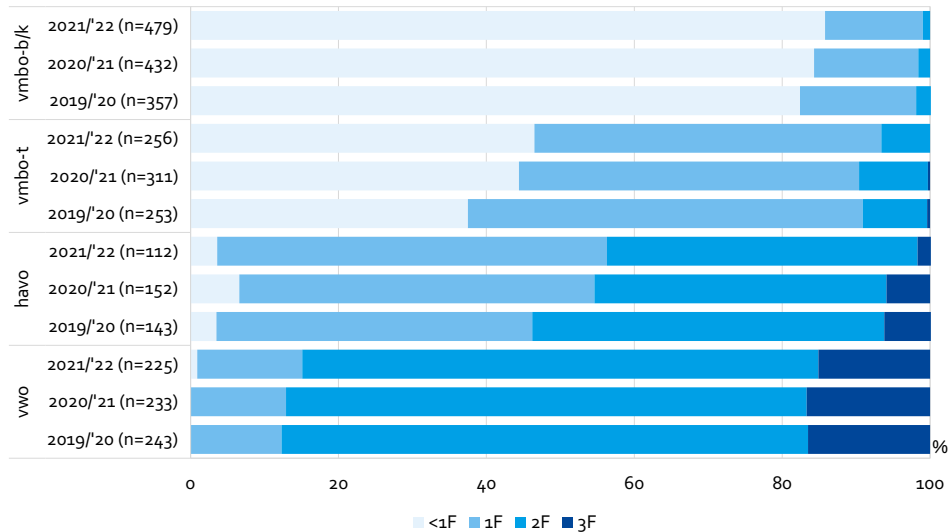
bron: Cito, bewerking O&S

Ook het rekenen/wiskunde-niveau neemt af

Ook het niveau van rekenen/wiskunde van instromende eerstejaars is in de periode 2019/'20 – 2021/'22 achteruitgegaan, zij het minder sterk dan de Nederlandse leesvaardigheid. De sterkste daling zien we op het vmbo-t^{xxvii} en de havo. Het aandeel eerstejaars vmbo-t-leerlingen met minimaal niveau 1F daalde van 63% in 2019/'20 naar 54% in 2021/'22. Op de havo zien we over dezelfde periode het aandeel leerlingen met minimaal niveau 2F dalen van 54% naar 44%. Alleen op het vwo zien we geen duidelijke negatieve trend, al is het niveau in 2021/'22 wel iets lager dan in de twee voorgaande jaren.

Van 2019/'20 op 2020/'21 daalde landelijk het wiskudenniveau voor alle schooltypen, net als in Amsterdam. Onder vmbo-t en havoleerlingen was de daling in Amsterdam groter dan landelijk; onder vmbo-b/k en vwo-leerlingen zien we geen grote verschillen met de landelijke ontwikkeling.

Figuur 2.7 Rekenen/wiskunde – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, 2019/'20 – 2021/'22 (procenten)

bron: Cito, bewerking O&S

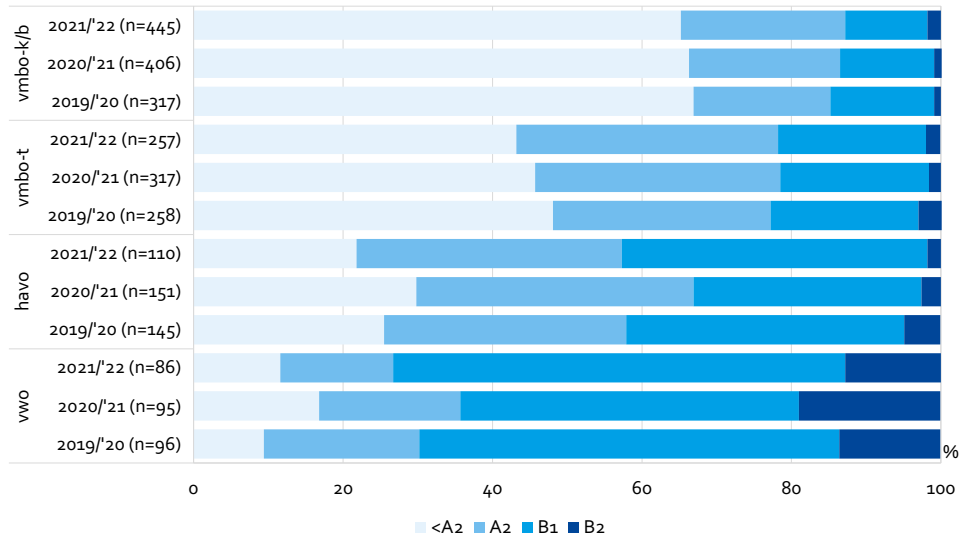
Engelse leesvaardigheid stabiel; woordenschat verbeterd

Instromende brugklassers op havo en vwo hebben een betere Engelse leesvaardigheid dan leerlingen op vmbo-t en vmbo-b/k. Op het vmbo stijgt het niveau licht in de periode 2019/'20 – 2021/'22, het aandeel leerlingen dat bij instroom tenminste ERK^{xxviii} niveau A2 behaalt neemt toe. Bij niveau A2 kan iemand korte, eenvoudige teksten in alledaagse taal begrijpen. Het niveau van havo en vwo leerlingen schommelt.

In Amsterdam scoren instromende brugklassers op alle onderwijsniveaus hoger op Engelse leesvaardigheid dan landelijk. Wel zien we landelijk een duidelijkere positieve trend dan in Amsterdam: het gemiddelde niveau in 2020/'21 is hoger dan in het voorgaande jaar, met uitzondering van de vwo-leerlingen: voor hen is het instroomniveau Engelse leesvaardigheid in deze periode ongeveer gelijk gebleven.

Behalve Engelse leesvaardigheid wordt ook de Engelse woordenschat getoetst. Deze resultaten worden niet omgerekend naar referentieniveaus. Voor Amsterdamse leerlingen op alle onderwijsniveaus ligt de Engelse woordenschat van instromende eerstejaars in 2021/'22 hoger dan in 2019/'20. De grootste verbeteringen zien we bij leerlingen op het vmbo-t en de havo (niet afgebeeld). Ook landelijk is de Engelse woordenschat van brugklassers op alle onderwijsniveaus in 2020/'21 toegenomen ten opzichte van een jaar eerder.

Figuur 2.8 Engelse leesvaardigheid – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, 2019/'20 – 2021/'22

bron: Cito, bewerking O&S

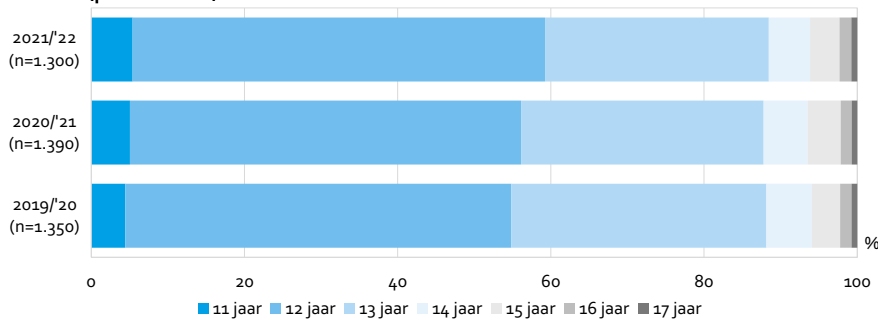
De schoolsluitingen van de Covid-19-pandemie lijken dus geen duidelijk effect te hebben gehad op de Engelse leesvaardigheid van instromende eerstejaars, terwijl de Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde in dezelfde periode zijn verslechterd. Een mogelijke verklaring is dat basisschoolleerlingen Engels in mindere mate op school leren en meer in de vrije tijd, bijvoorbeeld via (sociale) media en games: veel basisscholen besteden wel aandacht aan Engelse taalvaardigheid, maar dit is een minder groot onderdeel van het curriculum dan Nederlandse taalvaardigheid en rekenen. Tijdens de schoolsluitingen viel er voor Engels dus minder onderwijs weg dan voor Nederlands en rekenen, terwijl de input van Engelse taal buiten school gelijk bleef of mogelijk groter werd.

2.5 Instromende leerlingen in vso en pro steeds jonger

Over leerlingen in het praktijkonderwijs en vso is minder bekend over de instroom dan over de leerlingen in het overig voortgezet onderwijs. Daarom is specifiek voor deze twee onderwijstypes gekeken naar de instroomleeftijden.

Het grootste deel van de leerlingen in het praktijkonderwijs stroomt op 12-jarige leeftijd in (54%) en een klein deel op 11-jarige leeftijd (5%). Ongeveer een op de drie leerlingen stroomt in op 13-jarige leeftijd en 12% van de leerlingen is ouder dan 13 jaar bij instroom. Het aandeel leerlingen dat ouder is dan 13 jaar bij instroom neemt iets af in de laatste jaren.

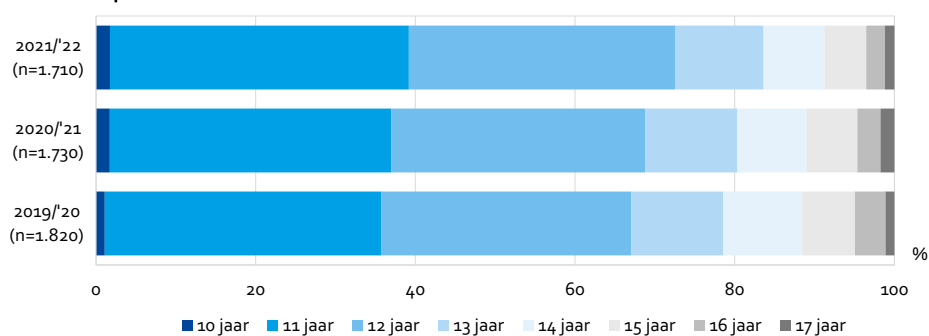
Figuur 2.9 Instroomleeftijd pro-leerlingen ingeschreven aan een school in Amsterdam, 2019/'20-2021/'22 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

Net als in het praktijkonderwijs zien we in het vso dat het aantal leerlingen dat op latere leeftijd instroomt de afgelopen jaren is afgenomen. Waar in 2019/'20 nog een derde van de leerlingen instroomde op 13-jarige leeftijd of op latere leeftijd, is dat in 2021/'22 een kwart (27%). De leerlingen die op latere leeftijd instromen zijn voornamelijk leerlingen in cluster 3 en 4: 32% van de cluster-3 en cluster-4-leerlingen en 6% van de cluster-1 en cluster-2-leerlingen is bij instroom ouder dan 12 jaar. Daarnaast hebben de oudere leerlingen die instromen vaker een havo- of vwo-schooladvies meegekregen vanuit het primair onderwijs.

Figuur 2.10 Instroomleeftijd vso-leerlingen ingeschreven aan een school in Amsterdam, 2019/'20-2021/'22 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

^{xviii} <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/22/meisjes-in-2020-21-opnieuw-lager-schooladvies>

^{xix} Zie het [dashboard](#) schoolloopbanen voor een vergelijking van Amsterdam met de andere grote steden in Nederland.

^{xx} Op het moment dat deze rapportage geschreven werd, waren de cijfers geplaatsten per niveau van 2022 nog niet bekend.

^{xxi} In 2021 is door Onderzoek en Statistiek, de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit van Amsterdam een onderzoek gedaan naar de gevolgen van uitgeloot worden op de school van hun eerste voorkeur. Daarbij wordt gekeken of het een verschil maakt of een leerling buiten de top-1, buiten de top-3 of buiten de top-5 wordt geplaatst. Het onderzoek richtte zich niet alleen op schoolprestaties (studievoortgang), maar ook op verschillende vormen van schooltevredenheid van leerlingen en andere uitkomsten die hiermee kunnen samenhangen. Zie

<https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/eindrapport-evaluatie-centrale-loting-en-matching-middelbare-scholen-2015-2020>

^{xxii} De fundamentele niveaus (F-niveaus) staan voor het basisniveau dat leerlingen zouden moeten beheersen aan het einde van verschillende onderwijstypen:

- 1F: einde basisonderwijs;
- 2F: einde vmbo, mbo-1 t/m mbo-3;
- 3F: einde havo en mbo-4; rekenen/wiskunde vwo

^{xxiii} <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taal-en-rekenen/referentiekader-taal-en-rekenen>

^{xxiv} bron: [Pisa 2018](#)

^{xxv} Het aandeel leerlingen met een risico op onderwijsachterstand op scholen is door O&S berekend op basis van de

sociaaleconomische status van leerlingen. Deze berekening wordt gebruikt voor het onderwijsachterstandenbeleid en verdeling van subsidies van de gemeente over scholen om deze achterstanden weg te werken.

<https://onderzoek.amsterdam.nl/artikel/staat-van-het-amsterdamse-primair-onderwijs>

^{xxvi} <https://www.nationaalcohortonderzoek.nl/factsheets-leergroei>

^{xxvii} Landelijk gaat het om een combinatiecategorie van vmbo-gemengd en vmbo-theoretisch.

v

3 Onderwijsresultaten

Een belangrijke vraag voor het Amsterdams v(s)o is hoe het staat met de onderwijsresultaten. Dit hoofdstuk geeft antwoord op de vraag hoe het gaat met de v(s)o-leerlingen op cognitief vlak.

Eerder zagen we in hoofdstuk twee dat veel leerlingen een schooladvies krijgen dat hoger ligt dan het toetsadvies, en dat van de leerlingen waarbij dit omgekeerd is veel leerlingen een bijgesteld advies krijgen. Veel leerlingen maken deze verwachting ook waar; ze halen een diploma op het niveau van het basisschooladvies of hoger. Bijna negen op de tien leerlingen haalt een diploma op het niveau van het basisschooladvies of hoger. Dit gaat echter niet altijd op een rechtlijnige manier; zo wisselen twee op de tien leerlingen van school voor de vierde klas, blijft 9% een keer zitten, en stroomt een relatief groot deel van de Amsterdamse leerlingen na het behalen van een vmbo-t diploma door naar de havo. We zien hierbij verschillen tussen jongens en meisjes: jongens blijven vaker zitten, wisselen vaker van school en stromen vaker af. Bij leerlingen in het vso zien we steeds meer leerlingen die onderwijs volgen in het uitstroomprofiel dagbesteding, en steeds minder in het uitstroomprofiel vervolgonderwijs. Uiteindelijk zien we grote verschillen tussen het aandeel leerlingen dat een startkwalificatie haalt; zo heeft 16% van de 26-jarigen met ouders met een lage sociaaleconomische status geen startkwalificatie tegenover 2% van de 26-jarigen met ouders met een hoge sociaaleconomische status.

Behaalde diploma's

3.1 In Amsterdam slagen minder leerlingen voor het eindexamen dan landelijk, verschil is het grootst op de havo

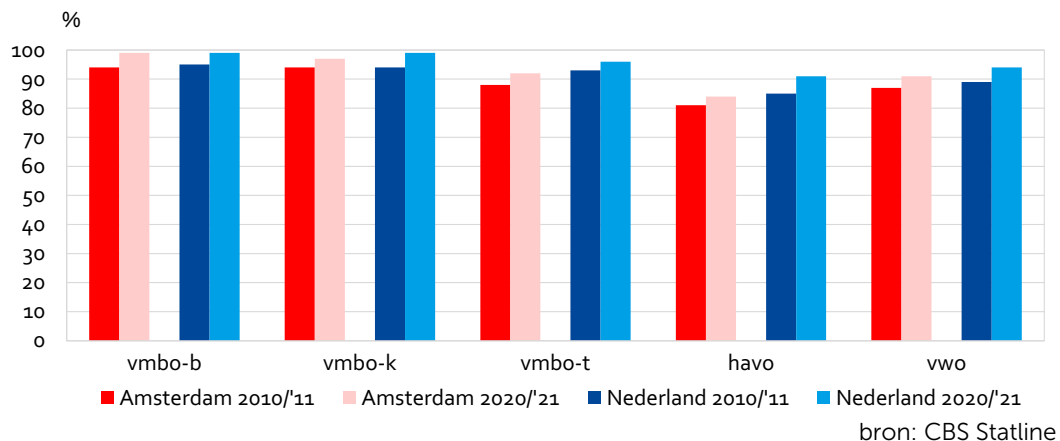
In schooljaar 2020/'21 lagen de slagingspercentages in Amsterdam tussen de 84% (voor havo) en 99% (voor vmbo-b), afhankelijk van het niveau. Vergelijken we met Nederland, dan liggen de slagingspercentages in Amsterdam op alle soorten lager, met uitzondering van vmbo-b waar het gelijk is. Het verschil in het aandeel geslaagden is het grootst op de havo: 84% in Amsterdam ten opzichte van 91% landelijk.

In vergelijking met tien jaar geleden (schooljaar 2020/'21 versus 2010/'11) zijn de slagingspercentages in Amsterdam op alle niveaus gestegen. Landelijk zien we eveneens een stijgende trend in het slagingspercentage per niveau en zijn de stijgingen iets sterker dan in Amsterdam.

In Amsterdam zien we meer verschillen tussen jongens en meisjes in de slagingspercentages van schooljaar 2020/'21 per niveau dan landelijk. Zo slagen meisjes op vmbo-t vaker dan jongens, maar slagen jongens op havo vaker dan meisjes.

Landelijk verschillen de slagingspercentages per onderwijssoort niet of nauwelijks tussen jongens en meisjes.

Figuur 3.1 Aandeel geslaagden per onderwijssoort 2010/'11 en 2020/'21, Amsterdam en Nederland (procenten)

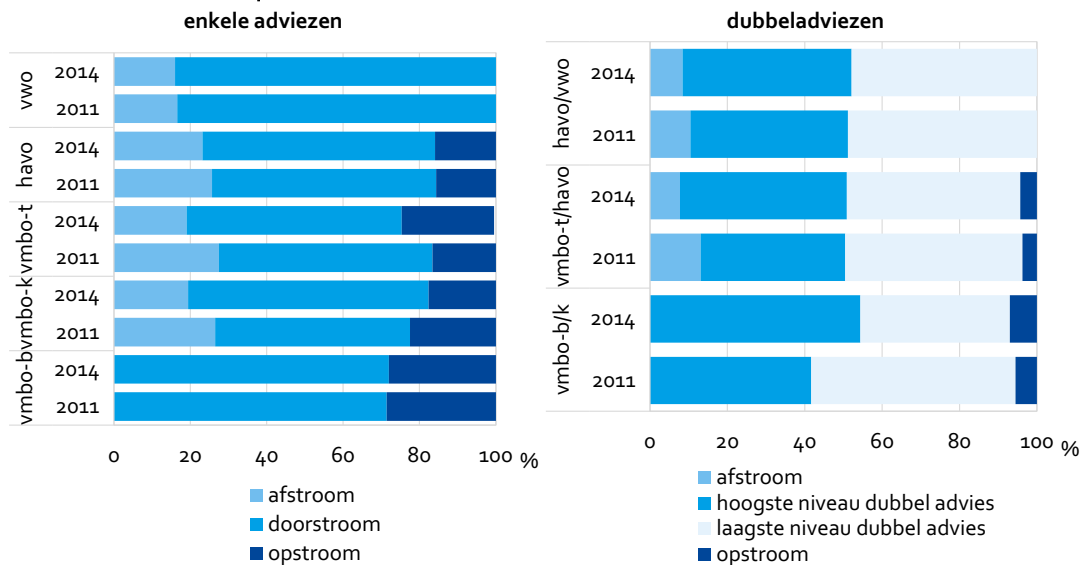
3.2 Driekwart van de leerlingen haalt een diploma op het niveau van het basisschooladvies

Als we naar de gehele schoolloopbaan van leerlingen kijken dan volgen we leerlingen in cohorten, het meest recente cohort dat we kunnen volgen tot aan het diploma zijn leerlingen die in schooljaar 2014/'15 zijn gestart.^{xxix} Driekwart van deze leerlingen heeft een diploma gehaald op het niveau van het advies, 11% van de leerlingen heeft (binnen zeven jaar) een hoger diploma gehaald. Het aandeel leerlingen dat een lager diploma heeft gehaald dan het advies neemt af. Van de leerlingen die zijn gestart in schooljaar 2011/'12 betrof dit 18% van de leerlingen en in het meest recente cohort is dit gedaald naar 14%.

De daling in het aandeel afstromers zien we het sterkst terug onder leerlingen met een advies voor vmbo-t, zij stromen vaker op. Ook onder leerlingen met een advies voor vmbo-k is het aandeel afstromers sterk gedaald, zij halen vaker een diploma op het niveau van het advies. Leerlingen met het dubbeladvies vmbo-b/k uit cohort 2014 eindigen vaker op het hoogste niveau van het dubbeladvies dan leerlingen uit cohort 2011. Leerlingen met dubbeladvies vmbo-t/havo stromen minder vaak af en halen in plaats daarvan vaker een diploma voor vmbo-t.

In vergelijking met het landelijk gemiddelde en de andere grote steden in Nederland (Den Haag, Rotterdam en Utrecht) stromen Amsterdamse leerlingen minder vaak op. Dit valt deels te verklaren doordat Amsterdamse leerlingen vaker een vwo-advies krijgen dan in Rotterdam en Den Haag, deze leerlingen kunnen niet opstromen. Utrecht heeft in dit opzicht een opvallende positie. Daar krijgen leerlingen relatief het vaakst een vwo-advies ten opzichte van de andere steden en daar stromen ook de meeste leerlingen op vanuit andere niveaus.

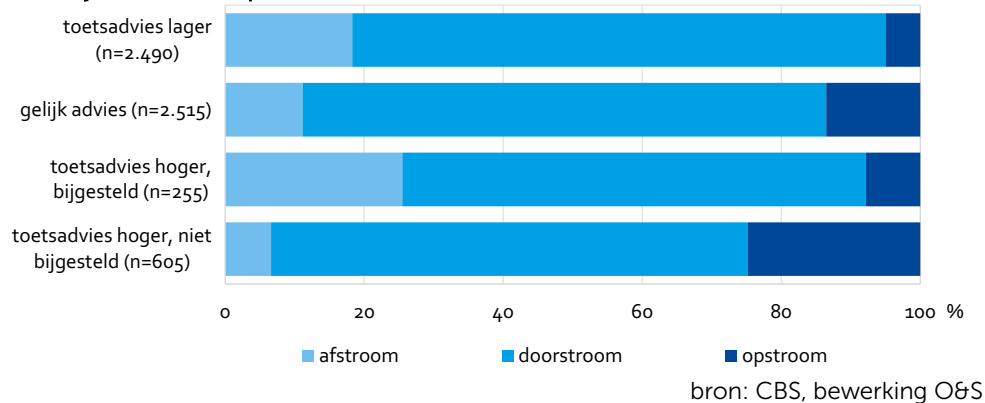
Figuur 3.2 Niveau diploma ten opzichte van het basisschooladvies van Amsterdamse leerlingen, cohort 2011 en 2014 (procenten)

Leerlingen met een hoger toetsadvies zonder bijstelling op vmo-b/k stromen het vaakst op

Sinds schooljaar 2014/'15 is het schooladvies in groep 8 leidend en kan uit de centrale eindtoets alleen een heroverweging van dit advies volgen. Van de leerlingen uit dit schooljaar kan voor het eerst in kaart worden gebracht hoe hun volledige schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs is verlopen. Zij kunnen tot zes jaar na instroom op de middelbare school worden gevolgd, deze periode is lang genoeg voor alle onderwijsniveaus om een diploma te kunnen halen.^{xxx} Zoals hierboven wordt beschreven haalden de meeste leerlingen uit dit cohort (driekwart) een diploma op het niveau van het advies. Dit geldt ook voor leerlingen met een bijgesteld hoger advies, 67% van deze groep maakt hun toetsadvies waar. Van de leerlingen zonder bijgesteld advies heeft een kwart een diploma op een hoger niveau gehaald, dus op het niveau dat de eindtoets aangaf. Wanneer zij kansrijk waren geadviseerd en een bijstelling hadden gekregen zou wellicht een groter aandeel een diploma op het niveau van hun toetsadvies hebben gehaald.

Figuur 3.3 Behaald diploma ten opzichte van het schooladvies en toetsadvies in Amsterdam, leerlingen met een basisschooladvies uit 2014/'15 die op de middelbare school zijn gestart in schooljaar 2015/'16 (procenten)

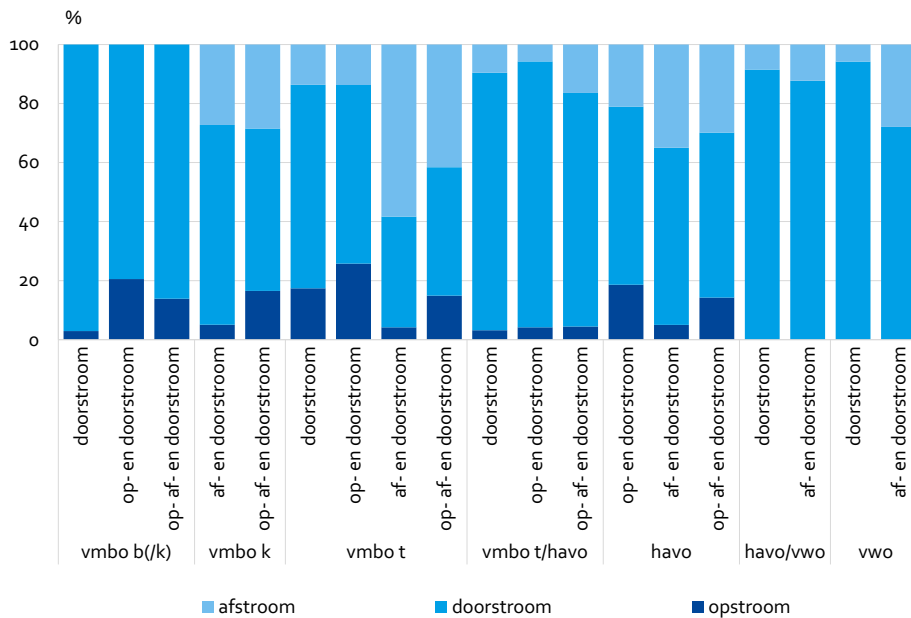
3.3 Opstroom en afstroom hangt samen met het schooltype en leerlingkenmerken

De mogelijkheid voor leerlingen om op een school op- of af te stromen is afhankelijk van de niveaus die er worden aangeboden. Er zijn scholen waar maar één niveau wordt aangeboden en waar dus alleen kan worden doorgestroomd, dit geldt bijvoorbeeld voor vwo-leerlingen op categorale gymnasia. Wanneer deze leerlingen van niveau willen wisselen zullen zij daarvoor ook van school moeten wisselen. Daarnaast zijn er scholen waar twee of meerdere niveaus worden aangeboden.

In het algemeen geldt dat leerlingen vaker van niveau wisselen op scholen die meerdere niveaus aanbieden. Op scholen waar kan worden opgestroomd halen leerlingen vaker een hoger diploma dan het basisschooladvies, dit geldt voor alle niveaus. Leerlingen halen het vaakst een hoger diploma op scholen waar het niveau van hun advies het laagste is dat wordt aangeboden. Dit is bijvoorbeeld het geval voor vmbo-t-leerlingen op vmbo-t/havo-scholen en op vmbo-t/havo/vwo-scholen, een kwart van hen stroomt op tegenover gemiddeld 14% van deze leerlingen op andere typen scholen.

Wanneer leerlingen kunnen afstromen op hun eigen school gebeurt dat ook vaker. Leerlingen stromen het vaakst af op scholen waar het niveau van hun advies het hoogste is dat wordt aangeboden. Dit zien we het sterkst terug onder vmbo-t-leerlingen op vmbo-b/k/t-scholen, van hen stroomt 58% af ten opzichte van gemiddeld 21% van deze leerlingen op andere typen scholen.

Figuur 3.4 Niveau behaald diploma ten opzichte van het basisschooladvies naar niveau en op- en afstroommogelijkheden op de school, cohort 2011 t/m 2014 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

De kans om op-of af te stromen hangt niet alleen af van het schooltype maar verschilt ook per leerling. Wanneer we rekening houden met de eindtoetsscore van leerlingen, het geslacht en hun sociaaleconomische achtergrond (gemeten door het opleidingsniveau van hun ouders) dan zien we dat het effect van schooltype iets minder groot wordt op de kans om op- of af te stromen.^{xxxii} Uit ander onderzoek blijkt dat scholen waarop vwo-leerlingen alleen kunnen doorstromen niet altijd tot de beste prestaties leiden. Jongens op categorale vwo-scholen met een relatief lage eindtoetsscore hebben een grotere kans om lagere cijfers te halen en vertraging op te lopen dan leerlingen met dezelfde schoolvoorkeuren die na loting op bredere scholen terecht komen.^{xxxiii} Daarnaast zien we dat de leerlingenpopulatie op scholen verschilt per niveauaanbod, onder andere naar sociaaleconomische kenmerken en gemiddelde eindtoetsscores. Ook dit verklaart voor een deel waarom op bepaalde schooltypes leerlingen vaker op- en afstromen.

Leerlingen met ouders die maximaal op mbo-1-niveau zijn opgeleid hebben op ieder niveau een grotere kans om af te stromen en een kleinere kans om op te stromen dan leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders. Deze groep leerlingen is dus extra kwetsbaar in hun route naar het behalen van een diploma.

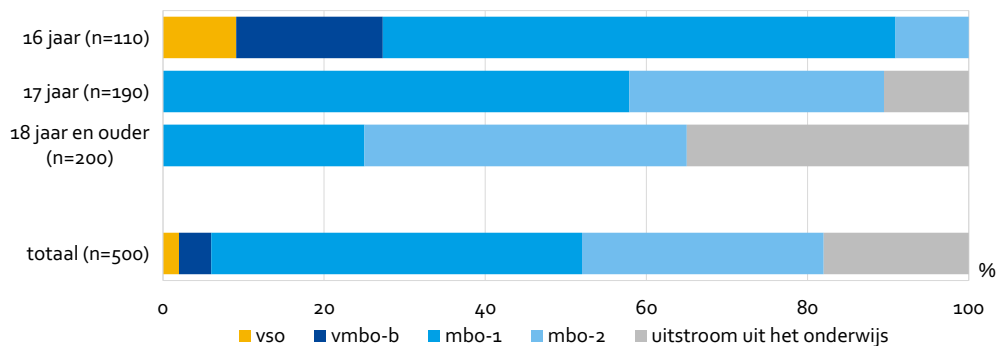
3.4 Pro en vso leerlingen stromen vooral uit naar mbo-1 en mbo-2

Waar we voor de verschillende vmbo-niveaus, havo en vwo in beeld hebben gebracht hoe het diplomaniveau zich verhoudt tot het basisschooladvies, is er voor leerlingen in

het praktijkonderwijs en in het voortgezet speciaal onderwijs gekeken naar de (eventuele) overstap naar vervolgonderwijs.

Acht van de tien leerlingen op het praktijkonderwijs stromen door naar het mbo
Leerlingen die uitstromen uit het praktijkonderwijs stromen veelal door naar andere onderwijsniveaus. Het grootste deel van de leerlingen stroomt door naar mbo-1 (45%) of mbo-2 (29%). Op jongere leeftijd zijn er ook leerlingen die doorstromen naar vmbo-b en een kleine groep die naar het vso doorstroomt. Ongeveer één op de vijf leerlingen in het praktijkonderwijs stroomt niet door naar vervolgonderwijs, dit zijn voornamelijk leerlingen die op 18-jarige leeftijd of later uitstromen.

Figuur 3.5 Doorstroom/uitstroom vanuit het praktijkonderwijs, totaal en per leeftijd, 2021/'22 (procenten)

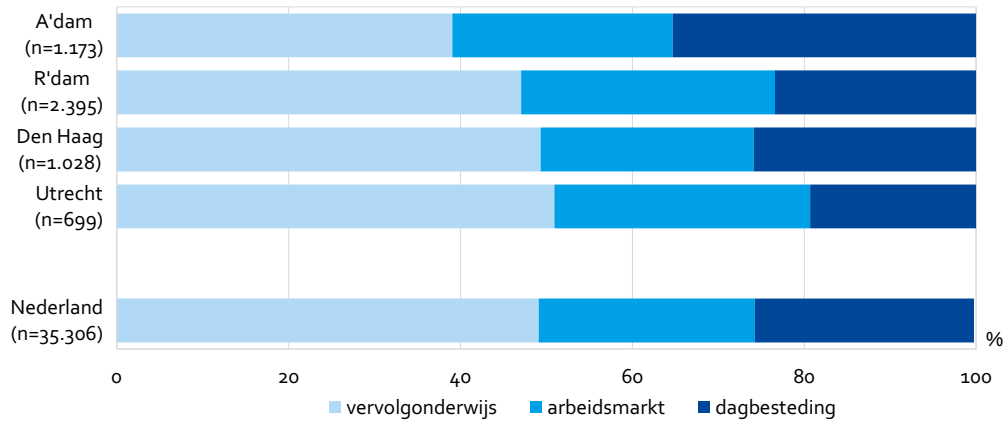

bron: CBS, bewerking O&S

Vso: steeds meer uitstroom naar dagbesteding

Kinderen kunnen tot en met hun 20^e jaar^{xxxiii} in het vso blijven en uitstromen in de volgende drie profielen: vervolgonderwijs (vmbo, havo, vwo, mbo, hbo of wo), arbeidsmarktgericht en dagbesteding. Vso-scholen stellen voor elke leerling een ontwikkelingsperspectief op dat aansluit bij de uitstroombestemming, en de leerlingen volgen het onderwijs in een bij die bestemming passend profiel.^{xxxiv} Amsterdamse vso-leerlingen in cluster 3 en 4 volgen relatief vaak onderwijs in het uitstroombestemming profiel dagbesteding, in schooljaar 2021/'22 35% t.o.v. 25% landelijk, en ook in vergelijking met de andere G4 steden ligt dit aandeel in Amsterdam hoog (voor cluster 1 en 2 zijn deze gegevens niet openbaar toegankelijk).^{xxxv} In Amsterdam zien we de laatste drie schooljaren dat het aandeel leerlingen dat onderwijs volgt in het uitstroombestemming profiel dagbesteding toeneemt, terwijl het uitstroombestemming profiel vervolgonderwijs afneemt. Landelijk is geen sprake van deze trend.

Figuur 3.6 Verhouding uitstroomprofielen vso cluster 3 en 4 Amsterdam en landelijk gemiddelde, 2017/'18-2021/'22 (procenten)

bron: DUO

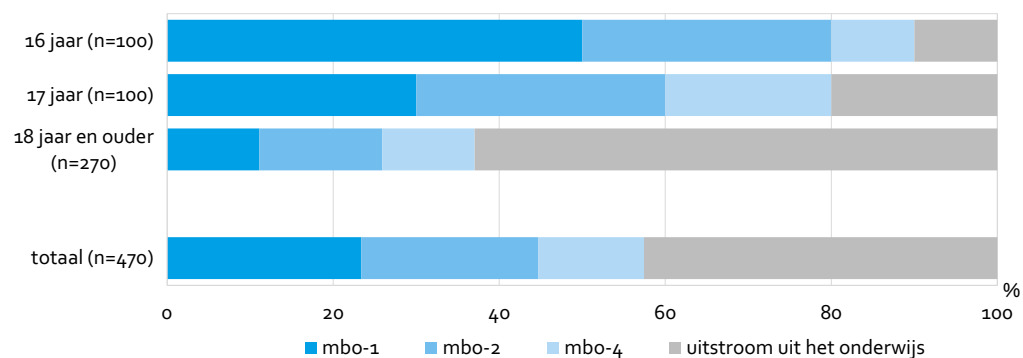
Zes op de tien vso-leerlingen stromen door naar het mbo

Naast de uitstroomprofielen hebben we ook gekeken naar de daadwerkelijke uitstroom vanuit het vso. Vanaf 16-jarige leeftijd zijn er leerlingen die vanuit het vso doorstromen naar het mbo. Van alle leerlingen die in 2021 zijn uitgestroomd uit het vso is 58% doorgestroomd naar het mbo, de overige leerlingen zijn uitgestroomd uit het onderwijs. Een kwart stroomt door naar mbo-1, 21% naar mbo-2 en 13% naar mbo-4^{xxxvi}.

Leerlingen die vanuit het vso uitstromen uit het onderwijs, dus die na het vso niet doorstromen naar vervolgonderwijs, zijn voornamelijk leerlingen die na hun 18^e uitstromen.

Onder leerlingen met een vwo-schooladvies is de uitstroom uit het onderwijs hoger dan gemiddeld: twee op de drie leerlingen verlaten het onderwijs na het vso. Ook stromen zij relatief vaak op latere leeftijd uit.

Figuur 3.7 Doorstroom/uitstroom vanuit het vso, totaal en per leeftijd, 2021/'22 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

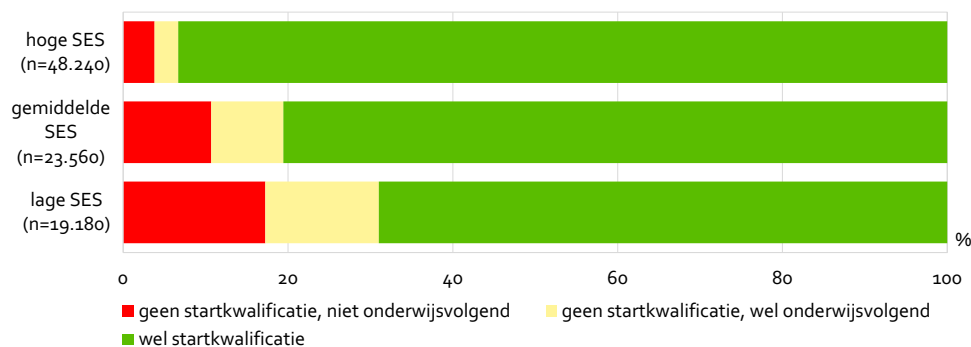
3.5 Ontwikkeling startkwalificaties: 16% van de 26-jarigen met ouders met een lage SES heeft geen startkwalificatie

Een startkwalificatie is een diploma op minimaal mbo-2-niveau. In Amsterdam^{xxxvii} heeft 86% van de jongeren (18 t/m 26 jaar) een startkwalificatie, dit aandeel is stabiel sinds 2018.

Van de jongeren zonder startkwalificatie is 57% niet meer onderwijsvolgend. De groep jongeren die geen startkwalificatie heeft en geen onderwijs volgt is vrij stabiel over de tijd.

We zien een verband tussen de sociaaleconomische score (SES: een combinatie van opleidingsniveau en inkomen) van de ouders en het wel of niet behalen van een startkwalificatie. Van de jongeren van 18 t/m 26 jaar met ouders met een lage SES heeft 31% (nog) geen startkwalificatie behaald, terwijl dit voor jongeren met ouders met een hoge SES 7% is. Dit verschil is groter op latere leeftijd, zo heeft 16% van de 26-jarigen met ouders met een lage SES geen startkwalificatie tegenover 2% van de 26-jarigen met ouders met een hoge SES.

Figuur 3.8 Amsterdamse jongeren (18 t/m 26 jaar) met een startkwalificatie, uitgesplitst naar de sociaaleconomische status van de ouders, 2020 (procenten)

bron: CBS, bewerking O&S

3.6 Soft skills in het onderwijs

Naast het leren van bepaalde lesstof wordt er ook van scholen verwacht dat ze de leerlingen *soft skills* bijbrengen. In de interviews met docenten is de vraag gesteld wat zij verstaan onder *soft skills*. Uit de gegeven antwoorden kwamen drie categorieën naar voren. De eerste categorie *soft skills* die werd genoemd bestaat uit executieve functies, zoals zelfreflectie, doorzettingsvermogen, plannen, discipline, en verantwoordelijkheidsgevoel. De tweede categorie bestaat uit sociale vaardigheden zoals kunnen samenwerken, rekening houden met anderen, communicatieve vaardigheden, afspraken na kunnen komen, rustig kunnen reageren en goed om kunnen gaan met autoriteit. De laatste categorie is sociaal-emotioneel welbevinden, waarbij werd genoemd dat leerlingen positief denken over zichzelf en 'alle skills op het gebied van gevoel en emotie'. Over deze laatste categorie bestaat inzicht in hoe het ervoor staat met de leerlingen in de stad (zie hoofdstuk 4). Over de eerste twee

categorieën, de executieve functies en de sociale vaardigheden, wordt niet structureel bijgehouden of leerlingen deze vaardigheden beheersen en of er groei gedurende de schoolperiode zichtbaar is.

'Ik ben zelf aan het nadenken met andere mentoren om te kijken hoe we nou de groepsbinding kunnen stimuleren. Dat is toch ook eigenlijk wel een behoorlijke soft skill. Maar we hebben ook bijvoorbeeld voor instromers vanuit vwo 3 aan het begin van het jaar een aantal gesprekken met de orthopedagoog en die gaan over het sociaal emotioneel welbevinden.'

- (docent vo)

'Ik denk dan dat dat niet per se de toetsbare skills zijn. Dus; ben je in staat om te plannen, lukt het je om je huiswerk te maken, kun je op tijd naar bed gaan, omdat je denkt: he ik moet nu goed uitgerust zijn voor mijn toets morgen.'

- (docent vo)

'Sociale vaardigheden, rekening houden met anderen. Zelf-evaluatie voordat je naar iemand anders wijst. Dat doe ik vaak door een situatie die in de klas is gebeurd aan te halen zodat ze ook kunnen spiegelen naar zichzelf. Die lessen geven alle mentoren, want wij hebben een training gehad daarvoor.'

- (docent vo)

Routes naar het diploma

3.7 Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde niveau neemt bij veel tweedejaarsleerlingen af

Hoe hebben leerlingen in de onderbouw zich tijdens de Covid-19-pandemie ontwikkeld op het gebied van Nederlands, rekenen/wiskunde en Engels? Dit bekijken we aan de hand van de toetsscores van leerlingen aan het einde van het tweede leerjaar in schooljaren 2018/'19, 2020/'21 en 2021/'22. Omdat de toetsen in het voorjaar worden afgenomen is de toets van schooljaar 2018/'19 de laatste meting vóór de pandemie. Leerlingen die in schooljaar 2020/'21 in de tweede klas zaten hebben vanaf de tweede helft van hun eerste leerjaar te maken gehad met schoolsluitingen als gevolg van Covid-19. Voor leerlingen die in 2021/'22 in de tweede klas zaten, begon de pandemie in het voorjaar van groep acht (met uitzondering van leerlingen die zijn blijven zitten).

Gegevens over de toetsresultaten en referentieniveaus zijn afkomstig uit het leerlingvolgsysteem van Cito, dat gebaseerd is op de Cito-vaardigheidstoetsen. Ongeveer 20% van de Amsterdamse en 40% van de Nederlandse scholen neemt Cito-vaardigheidstoetsen af. Voor een uitgebreide beschrijving van de referentieniveaus, zie de bijlage. Gegevens over heel Nederland zijn beschikbaar voor de jaren 2018/'19 en 2020/'21.

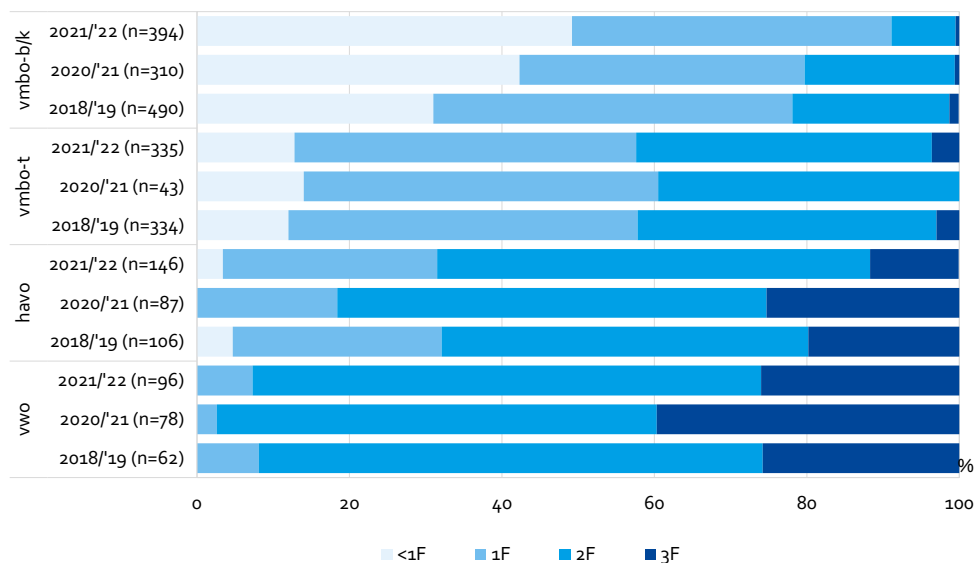
Verslechtering Nederlandse leesvaardigheid tweedejaarsleerlingen op vmbo-b/k tijdens Covid-19-pandemie

Onder Amsterdamse tweedejaarsleerlingen op het vmbo-b/k zien we tussen 2018/'19 en 2021/'22 een duidelijke verslechtering van de Nederlandse leesvaardigheid. De ontwikkeling tussen 2018/'19 en 2020/'21 gaat ongeveer gelijk op met de landelijk trend.

Voor Amsterdamse leerlingen op het vmbo-t, de havo en het vwo zijn de ontwikkelingen minder eenduidig. De resultaten schommelen, maar in schooljaar 2021/'22 zijn de scores ongeveer hetzelfde als voor de pandemie. Landelijk zien we onder vmbo-t en havo-leerlingen in het eerste Covid-19-jaar (2020/'21) wel een duidelijke daling in het niveau; op het vwo blijven de scores ongeveer gelijk.

Bij deze resultaten moet wel worden opgemerkt dat het aantal leerlingen dat de toets heeft gemaakt per jaar en niveau verschilt. Ten eerste zijn de resultaten van havo- en vwo-leerlingen gebaseerd op kleinere groepen dan de resultaten van vmbo-leerlingen. Dit zorgt dat de resultaten voor havo- en vwo-leerlingen meer zullen schommelen. Ten tweede geldt op landelijk niveau dat in schooljaar 2020/'21 veel minder leerlingen de Cito-toetsen hebben gemaakt dan in 2018/'19.

Figuur 3.9 Nederlandse leesvaardigheid – eind leerjaar 2, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, 2018/'19 – 2021/'22 (procenten)

bron: Cito, bewerking O&S

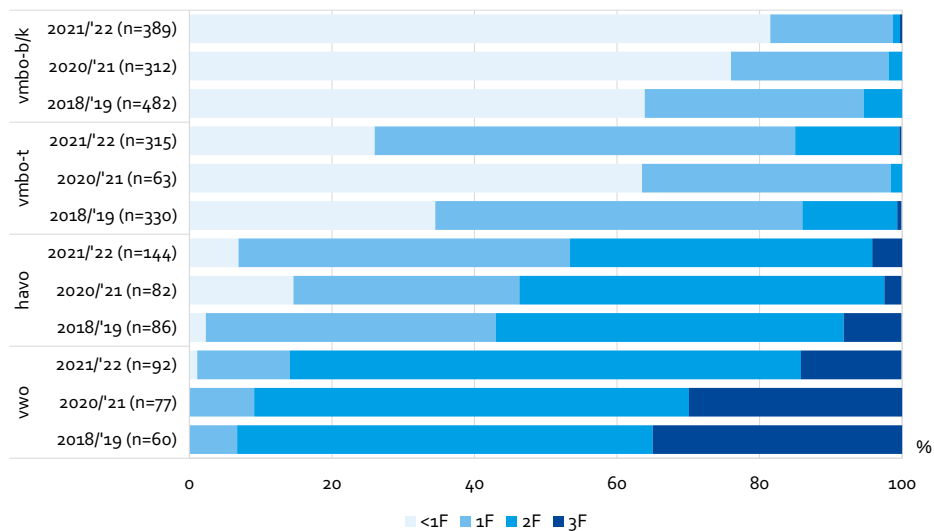
Bij meeste tweedejaarsleerlingen neemt ook het rekenen/wiskunde-niveau af

De toetsresultaten voor rekenen/wiskunde van Amsterdamse tweedejaarsleerlingen zijn in 2021/'22 minder goed dan voor de pandemie (figuur 3.10). Alleen leerlingen op het vmbo-t zijn hierop een uitzondering, zij zijn er juist iets op vooruit gegaan. Ook landelijk zien we een duidelijke verslechtering, leerlingen op alle onderwijsniveaus scoren in 2020/'21 slechter dan in 2018/'19.

Engelse leesvaardigheid redelijk stabiel; woordenschat verbeterd

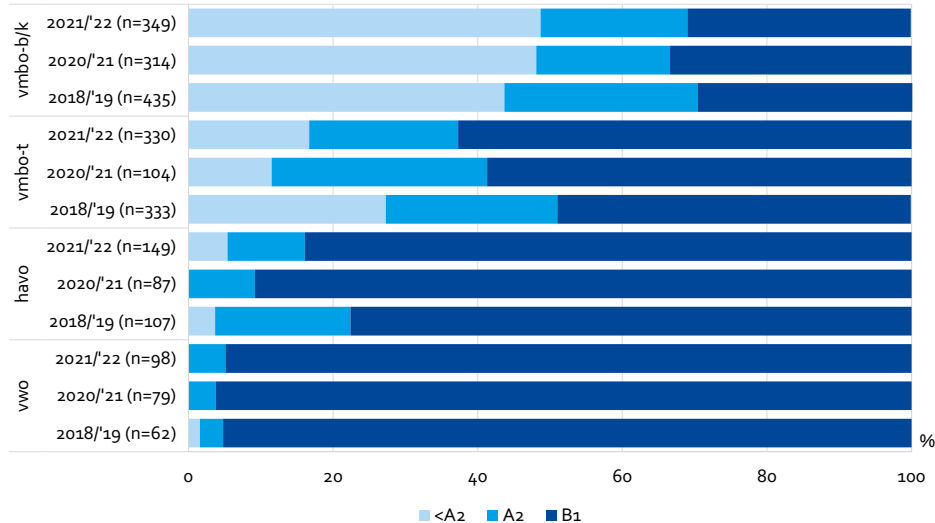
De invloed van de Covid-19-pandemie op de Engelse leesvaardigheid lijkt beperkt. Alleen tweedejaarsleerlingen op het vmbo-b/k scoren in 2021/'22 iets slechter dan voor de pandemie, maar op de andere onderwijstypen zijn de scores ongeveer gelijk gebleven of juist iets verbeterd (figuur 3.11). Ook landelijk zijn de scores tussen 2018/'19 en 2020/'21 stabiel. Een grotere positieve ontwikkeling zien we voor Engelse woordenschat (niet afgebeeld), Amsterdamse tweedejaarsleerlingen op alle onderwijsniveaus scoren hierop in 2021/'22 beter dan voor de pandemie.

Figuur 3.10 Rekenen/wiskunde – eind leerjaar 2, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Amsterdam, 2018/'19 – 2021/'22 (procenten)

bron: Cito, bewerking O&S

Figuur 3.11 Engelse leesvaardigheid – eind leerjaar 2, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Amsterdam, 2018/'19 – 2021/'22 (procenten)

*niveau B2 werd in deze periode nog niet getoetst onder tweedejaarsleerlingen

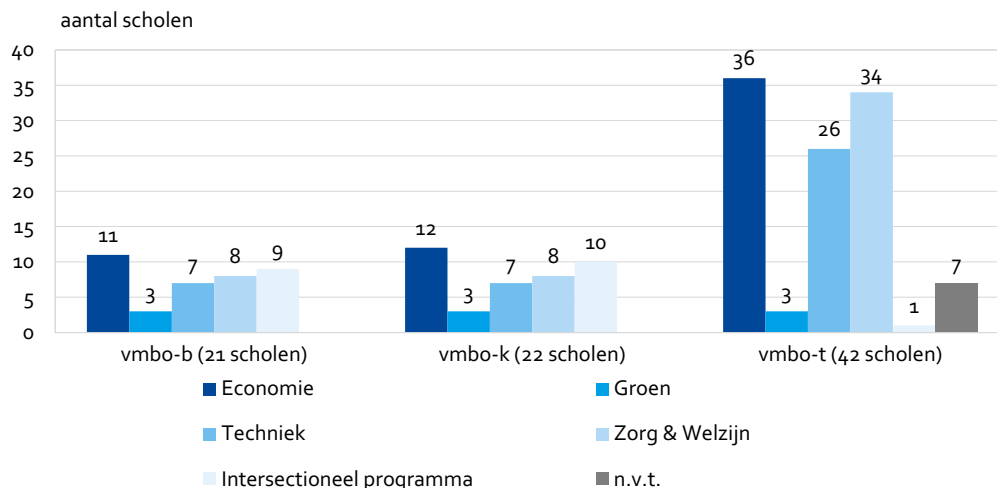
bron: Cito, bewerking O&S

Gemiddeld genomen zijn de resultaten van tweedejaarsleerlingen op Nederlands en rekenen/wiskunde gedurende de pandemie dus verslechterd. Dit geldt zowel voor Amsterdam als landelijk. Dit wil echter niet zeggen dat de inzet om achterstanden in te lopen niet effectief is geweest. We weten immers niet wat er gebeurd zou zijn zonder deze inzet, mogelijk waren de resultaten dan nog verder achteruitgegaan. In tegenstelling tot Nederlands en rekenen/wiskunde lijkt de Engelse taalvaardigheid niet of nauwelijks onder de schoolsluitingen te hebben geleden. Een verklaring voor dit patroon is dat leerlingen voor de ontwikkeling van hun Engelse taalvaardigheid minder afhankelijk zijn van aanbod vanuit school. Mogelijk komen leerlingen in hun vrije tijd zo veel in aanraking met Engels dat dit heeft kunnen compenseren voor het gemiste onderwijs tijdens de pandemie.

3.8 Weinig techniek bij profielkeuze

Vmbo-leerlingen maken na de tweede klas een profielkeuze voor één van de volgende profielen: Economie, Groen, Techniek of Zorg & Welzijn. Daarnaast kunnen vmbo-leerlingen voor de richting Dienstverlening en Producten kiezen, dat is een programma waarin de profielen Economie en Techniek worden gecombineerd, dus intersectioneel. Voor alle vmbo-niveaus geldt dat Economie het vaakst wordt aangeboden als profiel in Amsterdam, gevolgd door Zorg & Welzijn en Techniek. Daarnaast wordt op de helft van de scholen voor vmbo-b/k ook het intersectionele programma aangeboden. Het profiel Groen kan op drie scholen in Amsterdam worden gekozen.

Figuur 3.12 De Amsterdamse vmbo-scholen naar profielaanbod, schooljaar 2021/'22

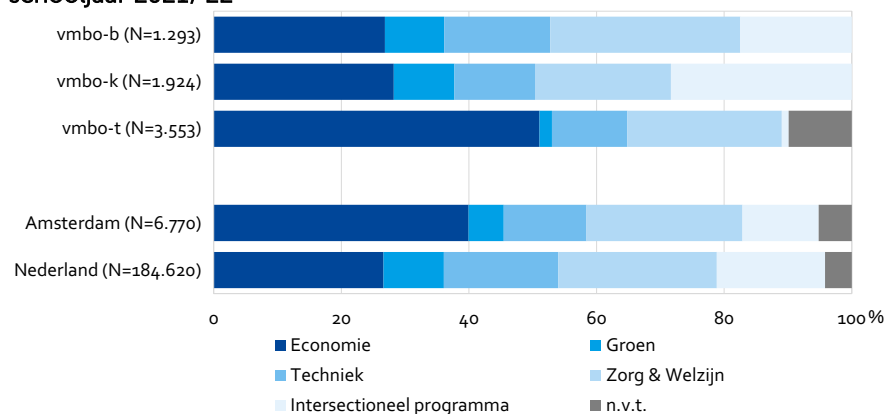
* Er zijn volgens de registraties van DUO in totaal 13 scholen waar het profiel Groen wordt aangeboden. In dit figuur zijn alleen de scholen meegenomen waar minimaal 10 leerlingen dit profiel volgen.
bron: DUO

In Amsterdam kiezen leerlingen op vmbo vaker voor het profiel Economie dan gemiddeld in Nederland (40% t.o.v. 27%) en minder vaak voor het profiel Techniek (13% t.o.v. 18%).

Onder vmbo-t leerlingen in Amsterdam is het profiel Economie het meest populair, de helft van deze leerlingen kiest dit profiel. Onder vmbo-b leerlingen is het profiel Zorg & Welzijn het meest populair (30%), vmbo-k leerlingen kiezen even vaak voor Economie als het Intersectionele programma (beiden 28%).

Jongens en meisjes verschillen op het vmbo sterk in de profielen die zij kiezen. Jongens kiezen meer dan drie keer zo vaak voor het profiel Techniek dan meisjes (20% tegenover 6%), en kiezen ook vaker dan meisjes voor het profiel Economie (43% tegenover 36%). Meisjes kiezen bijna drie keer zo vaak voor het profiel Zorg & Welzijn (37% tegenover 13% van de jongens). Deze verschillen zijn in de afgelopen vier jaar redelijk stabiel over de tijd.

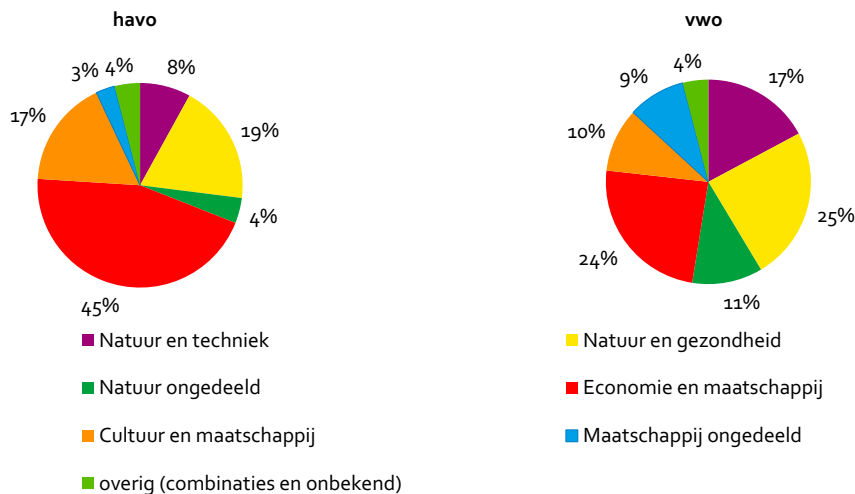
Figuur 3.13 Profielkeuze van Amsterdamse leerlingen op het vmbo en gemiddeld in Nederland, schooljaar 2021/'22

bron: DUO, bewerking O&S

Havo-leerlingen kiezen veruit het vaakst het maatschappijprofiel Economie en maatschappij, bijna de helft van de leerlingen kiest dat profiel (45%). Vwo-leerlingen kiezen het vaakst het maatschappijprofiel Economie en maatschappij (24%) of het natuurprofiel Natuur en gezondheid (25%). Landelijk zien we dezelfde patronen en in vergelijking met tien jaar terug zijn er geen grote veranderingen in profielkeuzes.

Figuur 3.14 Profielkeuzes havo- en vwo-leerlingen in Amsterdam, schooljaar 2021/'22

bron: CBS Statline

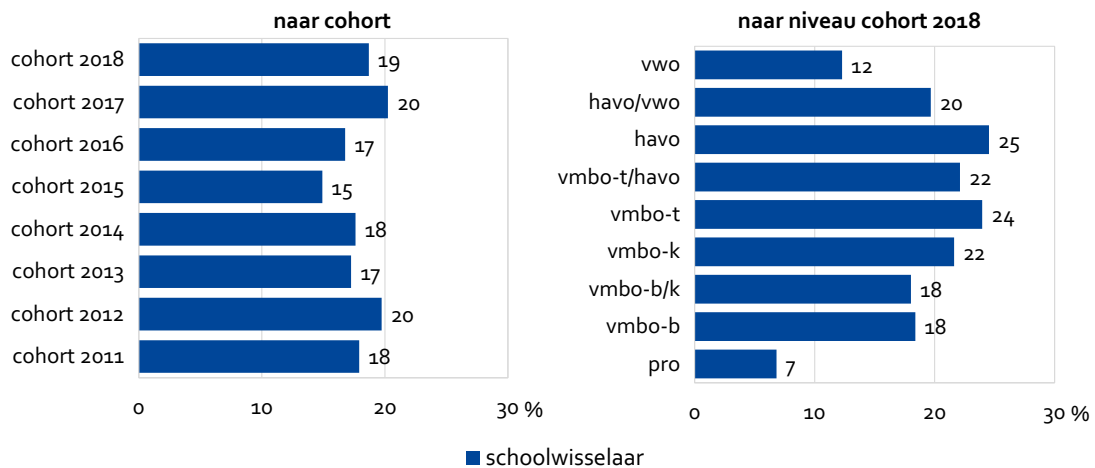
Ook op de havo en het vwo verschillen jongens en meisjes sterk in welke profielen zij kiezen. Meisjes kiezen veel vaker het profiel Cultuur en maatschappij dan jongens, wel drie keer zo vaak (25% tegenover 8% op de havo en 5% tegenover 15% op het vwo). Ook kiezen zij vaker voor het profiel Natuur en gezondheid (ongeveer de helft zo vaak). Jongens daarentegen kiezen veel vaker voor Natuur en techniek (twee tot drie keer zo vaak) en Economie en maatschappij (ongeveer een kwart vaker). De verschillen tussen jongens en meisjes zijn op de havo groter dan op het vwo. In vergelijking met vier jaar geleden is zowel onder jongens als meisjes het aandeel dat voor het profiel Natuur en techniek kiest gedaald. Dit zien we het sterkst terug op het vwo.

3.9 Schoolwisselaars: leerlingen met een vmbo-t of een havo advies wisselen het vaakst, vooral op categorale scholen

Gemiddeld wisselen twee op de tien leerlingen van school tot en met de vierde klas. Dit aandeel is redelijk stabiel over de tijd. Leerlingen met een vmbo-t advies en een havo-advies wisselen het vaakst van school: in cohort 2018 (leerlingen die in schooljaar 2018/'19 op een Amsterdamse middelbare school zijn gestart) is een kwart van deze groep tussen de eerste en vierde klas naar een andere school gegaan dan waar zij zijn gestart.^{xxxviii} Onder leerlingen met een advies voor het praktijkonderwijs (7%) en leerlingen met een vwo-advies (12%) is het aandeel dat van school wisselt het kleinst.

De helft van alle schoolwisselaars (47%) wisselt van school na de eerste klas. Iets meer dan een derde wisselt na de tweede klas (36%) en ongeveer twee op de tien is na de derde klas van school gewisseld (17%). Het moment van schoolwisseling verschilt nauwelijks naar niveau en ook over de cohorten heen is dit beeld stabiel.

Figuur 3.15 Aandeel leerlingen dat van middelbare school is gewisseld in Amsterdam tussen de eerste en vierde klas naar cohort en niveau van het advies (procenten)

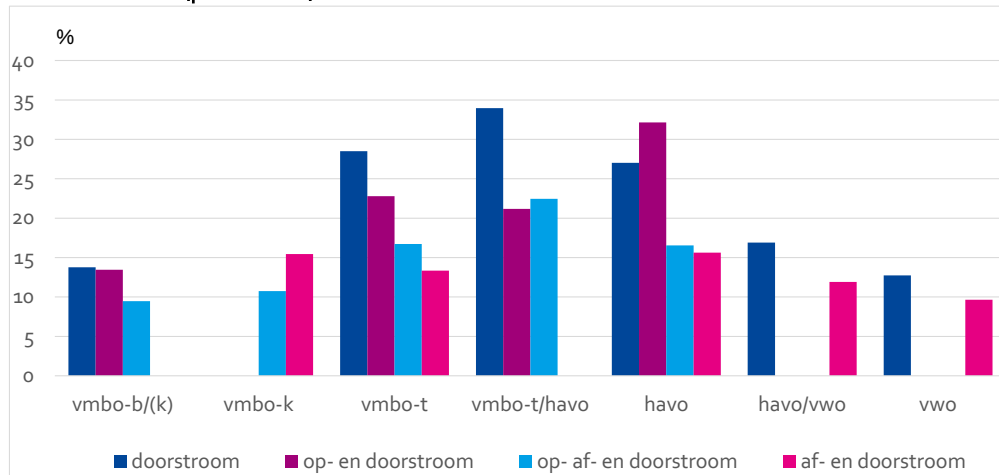
bron: CBS, bewerking O&S

Op categorale scholen is het aandeel schoolwisselaars het grootst

Het aandeel schoolwisselaars is het grootst op scholen waar leerlingen alleen kunnen doorstromen, dus bijvoorbeeld een school waar alleen vmbo-t of alleen vwo wordt aangeboden, ook wel categorale scholen genoemd. Dit grote aandeel schoolwisselaars geldt voor alle niveaus van categorale scholen. Voor leerlingen met een havo-advies is daarnaast het aandeel wisselaars groot op scholen waar zij kunnen op- en doorstromen, dus op havo/vwo scholen.

Verschillende typen scholen trekken verschillende typen leerlingen. Dit verklaart voor een deel waarom op bepaalde schooltypes leerlingen vaker van school wisselen. Wanneer we rekening houden met de eindtoetsscore van leerlingen, het geslacht en hun sociaaleconomische achtergrond (gemeten door het opleidingsniveau van ouders) dan blijft de kans om van school te wisselen het grootst op scholen waar alleen kan worden doorgestroomd, maar het verschil met de andere schooltypes wordt wel kleiner.

Figuur 3.16 Leerlingen die van middelbare school zijn gewisseld in Amsterdam tussen de eerste en vierde klas naar niveau van het advies en op- en afstroommogelijkheden op de school, cohort 2011 t/m 2018 (procenten)

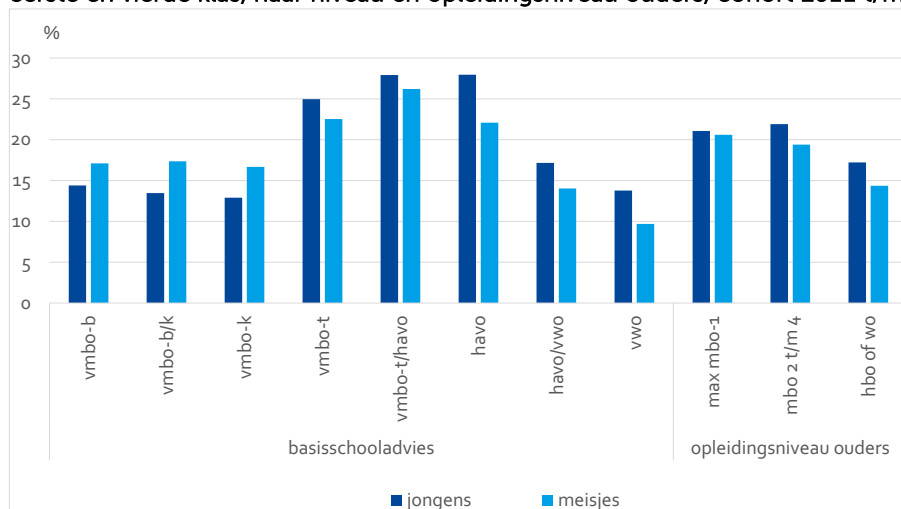
bron: CBS, bewerking O&S

Kans om van school te wisselen verschilt tussen jongens en meisjes

Het aandeel jongens en meisjes dat van school wisselt verschilt aanzienlijk van elkaar en hangt samen met het niveau van het basisschooladvies. Onder leerlingen met een advies voor havo, havo/vwo of vwo hebben jongens een grotere kans om van school te wisselen dan meisjes, ook wanneer rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau van ouders en het schooltype waar ze naartoe gaan. Vooral onder leerlingen met een havo-advies wisselen jongens vaker van school. Onder leerlingen met een advies voor vmbo-b, vmbo-b/k of vmbo-k wisselen meisjes juist vaker van school dan jongens.

Ook het opleidingsniveau van ouders speelt een rol, leerlingen met hbo/wo-opgeleide ouders wisselen minder vaak van school dan leerlingen met anders opgeleide ouders. Dit zien we alleen terug onder leerlingen met een advies voor havo, havo/vwo of vwo.

Figuur 3.17 Jongens en meisjes die van middelbare school zijn gewisseld in Amsterdam tussen de eerste en vierde klas, naar niveau en opleidingsniveau ouders, cohort 2011 t/m 2018 (procenten)

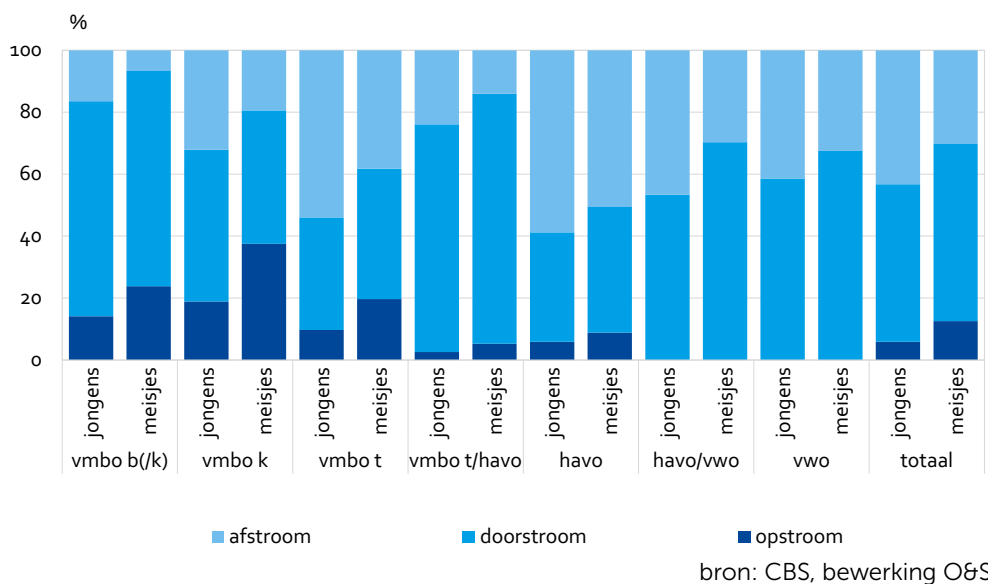
bron: CBS, bewerking O&S

Jongens die van school wisselen stromen vaker af, meisjes stromen vaker op

Gemiddeld zit de helft (46%) van de leerlingen die van school wisselen na vier jaar op een ander niveau dan het basisschooladvies. De andere helft (54%) van de schoolwisselaars gaat door op het niveau van het advies, zij zijn om een andere reden van school gewisseld dan een niveauwisseling. Jongens die van school wisselen zijn na vier jaar vaker afgestroomd, voor meisjes geldt dat zij juist vaker zijn opgestroomd. Dit zien we terug op ieder niveau. Het verschil tussen jongens en meisjes is het grootst onder schoolwisselaars met een advies voor vmbo-k: 38% van deze meisjes zit na vier jaar op een hoger niveau tegenover 19% van de jongens. Van de jongens zit juist 32% op een lager niveau tegenover 19% van de meisjes.

Omdat we naar het niveau van de vierde klas kijken en de meeste leerlingen al eerder van school wisselen kunnen deze niveauwisselingen ook pas op de nieuwe school hebben plaatsgevonden.

Figuur 3.18 Niveauwisseling van schoolwisselaars in Amsterdam tussen de eerste en vierde klas naar geslacht en niveau van het basisschooladvies, cohort 2011 t/m cohort 2018 (procenten)

3.10 Steeds minder leerlingen stappen over van vo naar vso

Landelijk stapt elk jaar 0,5% van de vo leerlingen over naar het vso. In Amsterdam lag dit percentage met 0,7% iets daarboven, maar de laatste drie jaren daalt het percentage leerlingen dat overstapt naar het vso en ligt dit in het laatste schooljaar, van 2020/'21 naar 2021/'22 op 0,3%. Deze trend, een afname van het aandeel overstappers van het vo naar het vso, zien we ook in Rotterdam en Den Haag terug. Vooral in het eerste en tweede leerjaar stappen leerlingen over vanuit het regulier vo naar het vso. Daarnaast stappen er vrijwel elk jaar leerlingen vanuit praktijkonderwijs over naar het vso.

Ook tussen de verschillende vso clusters vinden overstappen plaats, elk jaar stappen ongeveer vijf leerlingen over van cluster 2 naar cluster 3 of 4.^{xxxix} Tot slot zijn er

leerlingen die vanuit het vso naar het regulier vo gaan, in schooljaar 2021/'22 waren dit zes leerlingen, in de twee eerdere schooljaren ging het om jaarlijks vijftien leerlingen.^{xl}

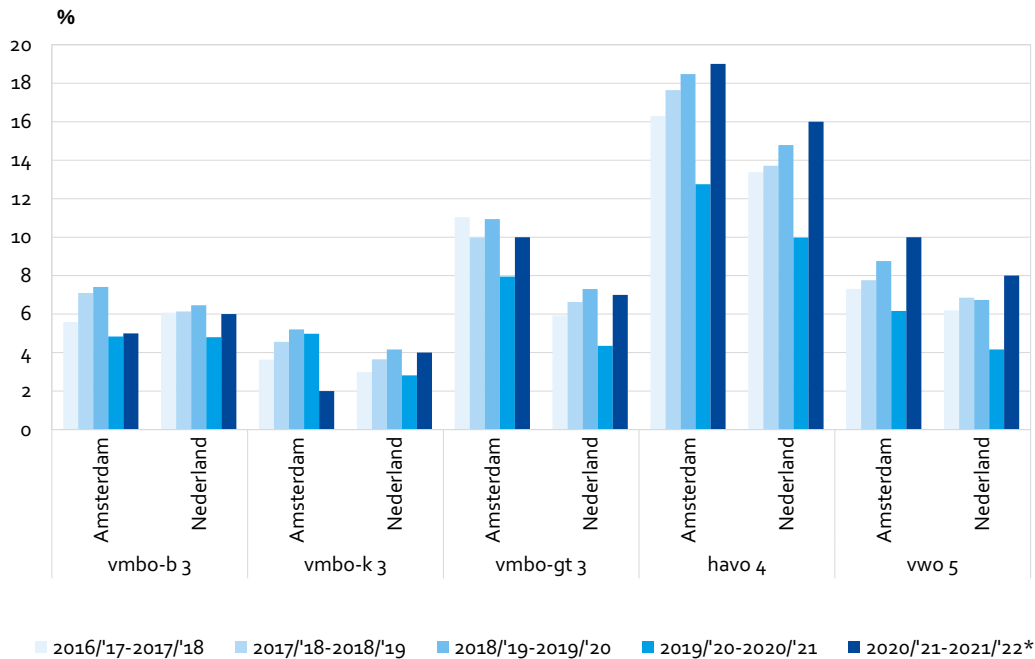
3.11 Doubleurs en stapelaars: veel doubleurs op de havo, in Amsterdam wordt veel gestapeld

Gemiddeld doubleert ongeveer 9% van de Amsterdamse leerlingen een keer tussen leerjaar één en het voorexamenjaar, dit wordt ook wel zittenblijven genoemd. Gemiddeld in Nederland zien we een lager percentage doubleurs (jaarlijks ongeveer 7%). Net als in Nederland zien we in Amsterdam dat jongens meer doubleren dan meisjes, dit geldt voor vrijwel alle onderwijsniveaus.

Vooraf in de voorlaatste jaren van de middelbare school op het vmbo-t, havo en vwo zijn in de overgang van schooljaar 2020/'21 naar 2021/'22 veel zittenblijvers in Amsterdam, meer dan landelijk het geval is. Bijna een op de vijf leerlingen in havo 4 in Amsterdam (19%) bleef zitten tegenover 16% landelijk. Het aandeel zittenblijvers op de havo en vwo neemt al sinds het overgangsjaar 2016/'17-2017/'18 toe in Amsterdam; met uitzondering van het overgangsjaar 2019/'20-2020/'21 (het eerste jaar van Covid-19). Landelijk is deze trend ook waarneembaar.

De trend in het aandeel doubleurs op vmbo-b 3 en vmbo-k 3 wijkt in Amsterdam af van de trend die landelijk waarneembaar is. Zowel in Amsterdam en Nederland was er sprake van een toename van het aandeel doubleurs op deze niveaus. Waar landelijk het aandeel doubleurs in 2020/'21-2021/'22 weer terug is op het aandeel van voor Covid-19, is het aandeel doubleurs op deze niveaus in Amsterdam juist gedaald ten opzichte van de jaren voor Covid-19. Zo was er in 2018/'19-2019/'20 sprake van 5% doubleurs op vmbo-k 3 in Amsterdam en 4% in Nederland. In 2020/'21-2021/'22 was er in Amsterdam sprake van 2% doubleurs op dit niveau en 4% in Nederland.

Figuur 3.19 Doubleurs voorlaatste jaar middelbare school per niveau, Amsterdam en Nederland (procenten)

* Voorlopige cijfers

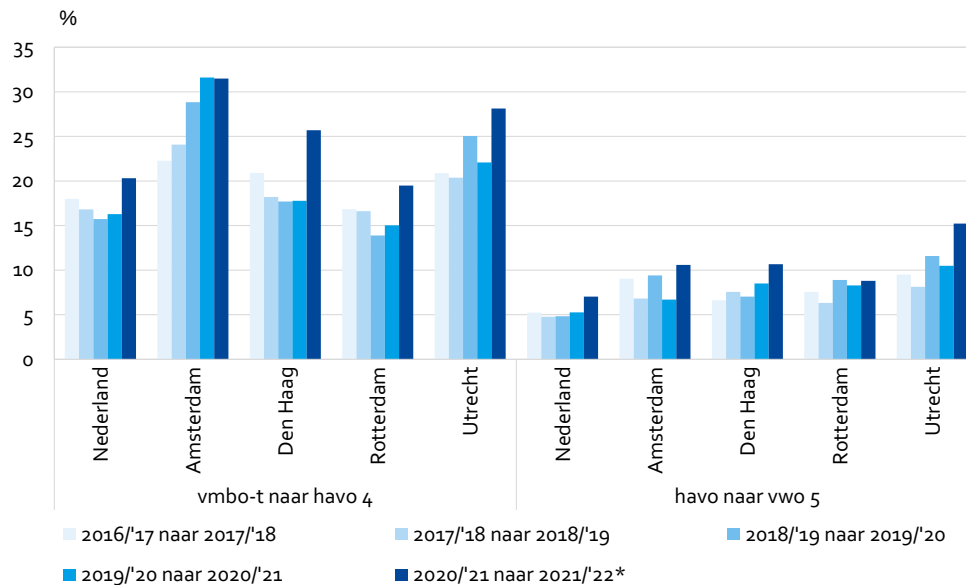
bron: CBS Statline

In Amsterdam wordt relatief veel gestapeld van vmbo-t naar havo

Na het behalen van een diploma in het voortgezet onderwijs kunnen leerlingen ervoor kiezen door te leren en nog een tweede diploma te halen, voordat de overstap naar vervolgonderwijs wordt gemaakt. Deze leerlingen worden stapelaars genoemd. Het stapelen van diploma's in het voortgezet onderwijs gebeurt voornamelijk van vmbo-t naar havo en van havo naar vwo, en nauwelijks tussen de vmbo niveaus.^{xli} In het Amsterdams voortgezet onderwijs wordt vooral van vmbo-t naar havo relatief veel gestapeld, zowel vergeleken met Nederland als geheel als met de andere grote steden. Drie op de tien leerlingen (31%) die in schooljaar 2020/'21 een vmbo-t diploma hebben behaald op een Amsterdamse middelbare school, zaten in 2021/'22 op de havo. Dit aandeel is in de loop van de jaren toegenomen (22% in 2016/'17-2017/'18), maar de toename is sinds 2020/'21 gestagneerd. Amsterdamse gediplomeerde havisten maken ook iets vaker dan een paar jaar terug de overstap naar het vwo; van 2018/'19 naar 2019/'20 ging het om 9% en in 2020/'21 naar 2021/'22 is dit aandeel gegroeid tot 11%. Dit aandeel ligt in Amsterdam al een aantal jaren lager dan in Utrecht (15% in 2020/'21-2021/'22), maar hoger dan in Nederland.

Leerlingen met hbo- en universitair opgeleide ouders halen het vaakst een tweede diploma in het voortgezet onderwijs. De groep leerlingen die het minst vaak een tweede diploma behaalt in het voortgezet onderwijs zijn de leerlingen met ouders die geen startkwalificatie behaald hebben.^{xliii}

Figuur 3.20 Overstap van vmbo-t naar havo 4, en van havo naar vwo 5, Nederland en de G4, 2016/'17-2021/'22 (procenten)

*) Voorlopige cijfers

bron: CBS Statline

3.12 Bijles binnen en buiten school

Het aantal bedrijven dat bijles aanbiedt neemt de afgelopen jaren enorm toe (Elffers, 2017)^{xliii} en ook scholen bieden steeds vaker bijles aan op school, onder andere via de gelden vanuit het Nationaal Programma Onderwijs die beschikbaar zijn gekomen tijdens de Covid-19-pandemie. Ook uit de interviews blijkt dat er in het regulier vo van alles wordt gedaan aan bijles op school om de leerlingen die meer hulp nodig hebben dit te kunnen geven, zoals begeleiding bij studieplekken, steunlessen, huiswerkbegeleiding en examentraining. Volgens de docenten is het belangrijk om hier genoeg ruimte voor te hebben op school. Hierbij geldt wel dat ook dit deel van het onderwijs goed georganiseerd moet zijn, zodat alle leerlingen hier indien nodig gebruik van kunnen maken. Daarnaast wordt genoemd dat het soms fijner kan zijn om de bijles van een andere docent van de school te krijgen, zodat je net een andere manier van uitleg krijgt.

De leerlingen in het vso gaven in de gesprekken aan dat bijles niet nodig is, omdat er genoeg ruimte is voor extra uitleg en hulp in de lessen.

'Dat [bijles] had ik voor biologie en dat heeft mij ook heel goed geholpen. Dan moest je op de woensdag een uurtje extra, dan zat je op school tot vier uur. In het begin vond ik dat wel moeilijk want je zag dat iedereen klaar was en dan moest jij nog naar bijles toe. Maar het heeft me toch geholpen. In die lessen maakte ik mijn samenvattingen.'

- (leerling vo)

'We hebben hier op school bijles maar dat is altijd druk. Dat zijn gewoon uren die je kan inplannen, meestal in een tussenuur. Maar het is hier altijd zo druk dat je eigenlijk bijna nooit kan komen dus je hebt er niet echt heel veel baat bij.'

- (leerling vo)

Over bijles buiten school zijn vooral de docenten minder enthousiast. De reacties in de interviews waren dat het niet altijd helpt, het veel geld kost, het niet altijd aansluit op de methodiek van de docent en dat het als effect kan hebben dat de leerling op school minder doet en andere leerlingen van het werk houdt.

'Natuurlijk heb ik ook nog gekeken naar bijlesinstituten die gewoon ergens in de buurt zitten. Maar als dat echt € 50 per uur is of gewoon hele bizarre prijzen, nou dat hoef ik niet.'

- (leerling vo)

'De leerling gebruikt dat als vervangende les en doet in de les niks meer en gaat daar andere leerlingen van de les afhouden. Dan is het geen bijles meer en daarom zeg ik dat je het niet moet doen tenzij je het overlegt met school.'

- (docent vo)

xxix Bron: O&S monitor schoolloopbanen voortgezet onderwijs. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

xxx Alleen de vwo-leerlingen die vertraging hebben opgelopen omdat zij een jaar zijn blijven zitten zijn niet meegenomen in de resultaten.

xxxi De regressiemodellen van deze resultaten zijn terug te vinden in de O&S monitor schoolloopbanen voortgezet onderwijs. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

xxxii Oosterbeek, H., Ruijs, N. & de Wolf, I. (2020) Using admission lotteries to estimate heterogeneous effects of elite school. Tinbergen Institute Discussion Paper.

xxxiii Deze periode kan worden verlengd als er kans is op een diploma of een passende plek op de arbeidsmarkt.

xxxiv <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/vraag-en-antwoord/welke-richtingen-kan-ik-volgen-in-het-voortgezet-speciaal-onderwijs>

xxxv De informatie over de uitstroomprofielen van de leerlingen van het vso in Amsterdam gaan alleen over leerlingen die vallen onder cluster 3 of 4. Voor cluster 1 en cluster 2 leerlingen zijn er op stadniveau geen cijfers over uitstroomprofielen. Deze worden alleen op nationaal niveau gepubliceerd.

xxxvi Het kan ook zijn dat leerlingen uitstromen naar mbo 3, hbo of wo, maar de aantallen zijn te klein om hier weer te geven.

^{xxxvii} Om te corrigeren voor jongeren die vanuit het buitenland naar Nederland komen (bijvoorbeeld voor werk of studie) is er uitsluitend gekeken naar jongeren die voortgezet onderwijs of een mbo-opleiding hebben gevolgd in Nederland.

^{xxxviii} Er wordt in deze factsheet alleen gekeken naar leerlingen die binnen Amsterdam van schoollocatie zijn gewisseld, leerlingen die naar een school in een andere stad zijn gegaan worden buiten beschouwing gelaten. Wat opvalt is dat veel schoolwisselingen plaatsvinden tussen scholen van hetzelfde schoolbestuur. Hierbij gaat het soms om grote groepen leerlingen die gezamenlijk vanuit dezelfde herkomstschool op een nieuwe school starten. Dit kan te maken hebben met het splitsen van scholen over meerdere locaties, maar ook met afspraken omtrent doorverwijzing van leerlingen binnen het bestuur wanneer zij bijvoorbeeld willen af- of opstromen.

^{xxxix} Bron: Samenwerkingsverband VO Amsterdam-Diemen.

^{xl} Bron: Samenwerkingsverband VO Amsterdam-Diemen.

^{xli} Per 1 augustus 2020 geldt de wet 'Wet gelijke kans op doorstroom naar havo en vwo'.^{xli} Dit betekent dat leerlingen die zijn geslaagd voor eindexamen vmbo-gl of vmbo-tl met een extra vak worden toegelaten tot de havo. Havisten kunnen zonder voorwaarden doorstromen naar het vwo. Eerder hanteerden scholen bijvoorbeeld de regel dat alleen leerlingen met een minimaal gemiddeld eindexamencijfer deze doorstroom mochten maken, nu is er dus sprake van een drempelloze doorstroom. <https://www.vo-raad.nl/nieuws/amvb-doorstroomrecht-vmbo-havo-en-havo-vwo-gepubliceerd>

^{xlii} Bron: O&S monitor schoolloopbanen voortgezet onderwijs. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

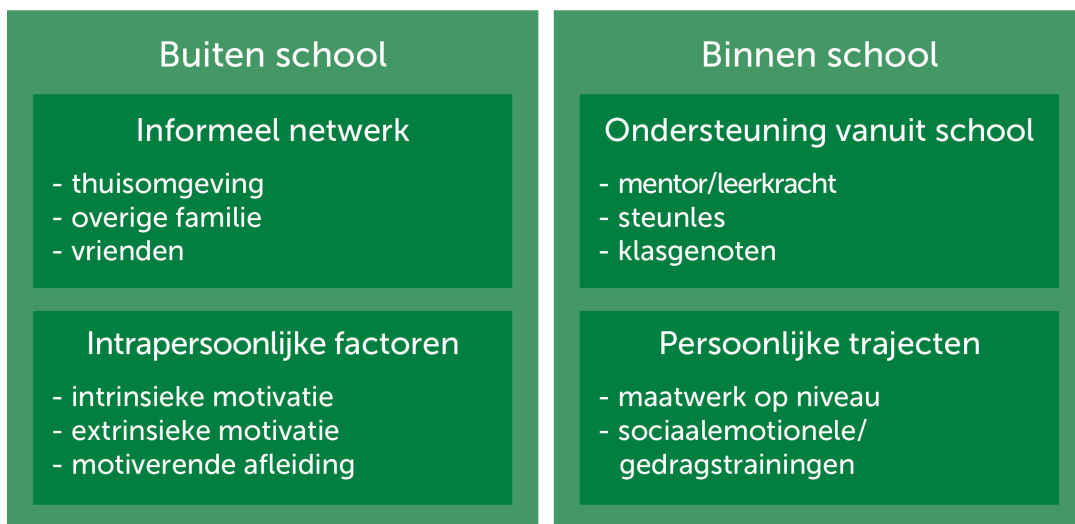
^{xliii} Elffers, L. (2017). *De Bijlesgeneratie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bevorderende en belemmerende factoren

In de gesprekken met de leerlingen en docenten is teruggekeken op de schoolloopbanen van de leerlingen en besproken wat de bevorderende en belemmerende factoren waren die gaandeweg een rol speelden. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke factoren naar boven kwamen. Deels zijn dit elementen die aansluiten op hoofdstuk drie, dus die te maken hebben met onderwijsresultaten. En deels zijn dit elementen die aansluiten op hoofdstuk vier, dus die meer te maken hebben met het welzijn van de leerlingen.

De verschillende bevorderende factoren voor een optimale schoolloopbaan, als het gaat om schoolresultaten, die naar boven kwamen zijn in te delen in vier categorieën, namelijk een informeel netwerk, intrapersonlijke factoren, ondersteuning vanuit school en persoonlijke trajecten.^{xliv} De eerste twee categorieën bestaan uit factoren die buiten de invloedssfeer van school liggen, terwijl de andere twee categorieën bestaan uit factoren die afhankelijk zijn van de school waarop een leerling zit. Bij elke categorie wordt ook omschreven op welke manier dit soms ook belemmerend werkt voor de leerlingen.

Bevorderende en belemmerende factoren van de schoolloopbaan, genoemd door leerlingen en docenten uit het Amsterdams v(s)o, 2022

bron: interviews leerlingen en docenten

Informeel netwerk: ondersteunende thuisomgeving, familie en vrienden

Het informele netwerk van de leerlingen is een belangrijke bevorderende factor geweest voor de Amsterdamse leerlingen. Het gaat hierbij om een ondersteunende thuisomgeving, andere familieleden die ondersteunen en vrienden.

Ondersteunende thuisomgeving

Veel leerlingen noemen hun ouders of andere familieleden zoals broers en zussen als hulpbron tijdens hun schoolcarrière en enkele leerlingen noemen hun ouder(s) zelfs als een van de belangrijkste hulpbronnen. Leerlingen hebben vooral veel steun aan hun ouder(s) als die laten blijken dat ze vertrouwen hebben in hun kind en als ze trots zijn op de inzet van hun kind en ze geruststellen. Een paar leerlingen geven aan dat hun ouders een steun zijn omdat ze helpen met huiswerk.

'Mijn moeder is super lief, zij heeft heel veel vertrouwen in mij. Ze zag dat ik er een beetje doorheen zat in groep 8 na mijn advies, en zij gaf mij altijd het vertrouwen dat ik het zou kunnen en dat ik mijzelf zou bewijzen. Mijn moeder heeft heel veel vertrouwen in mij gehad. Zij heeft mij zien leren aan de tafel en zei altijd dat ze honderd procent vertrouwen had dat ik zou slagen.'

- (leerling vo)

'Ja ik kijk wel tegen hen [broers/zussen] op, omdat zij allemaal mbo hebben gedaan, daar wil ik ook heen dus zij zijn gewoon mijn voorbeelden. (...) Ze geven me wel tips mee om echt voorbereid te zijn op dingen dus ik weet al hoe het een beetje gaat [op het mbo].'

- (leerling vo)

Leerlingen hebben ook veel steun aan hun ouders als zij open met hun ouders over hun schoolcarrière kunnen praten. Dat ze kunnen bespreken wat er goed gaat en wat minder goed en ervaringen en twijfels kunnen uitwisselen.

'Ik vond dat best wel lastig, omdat ik moest blijven zitten en een niveau naar beneden moest gaan. Maar uiteindelijk ben ik er wel blij mee, dus ik denk dat het mij heeft geholpen dat zij [ouders] hebben gezegd van het komt goed, want dat is ook goed gekomen. Mijn vader heeft die overstap zelf ook gemaakt.'

- (leerling vo)

Ook docenten noemen ouders meermaals als belangrijke ondersteunende factor en benadrukken daarbij het belang van een goede samenwerking tussen de driehoek

leerling-ouders-school. Als ouders en school op één lijn zitten en consequent zijn naar de leerling toe, komt dat de schoolloopbaan van leerlingen ten goede. In de ideale situatie zal er een band ontstaan waarop beide partijen kunnen terugvallen als het niet goed gaat met de leerling. Mentoren noemen verschillende voorbeelden hoe zij ervoor proberen te zorgen dat de band met ouders stevig wordt. Een mentor wijst er bijvoorbeeld op dat het belangrijk is om de band vroeg te smeden, zodat men kan terugvallen op een band die al bestond mocht er iets negatiefs met een leerling gebeuren. Mentoren bespreken in sommige gevallen bijvoorbeeld met de ouder(s), in de praktijk vaak met de moeder, hoe beide partijen erop zullen toezien dat er meer structuur komt in het leven van de leerling, om er zo voor te zorgen dat de randvoorwaarden voor het leren op orde zijn. Een andere mentor investeert in het regelmatig informeren van ouders. Dit alles kan er volgens een mentor ook voor zorgen dat er buiten school, op straat, minder voorvallen zijn.

'Je hoopt gewoon dat ouders thuis aangeven dat het belangrijk is om iets te bereiken, maar dat het ook niet erg is om te falen en hulp te zoeken. Je hebt gewoon die veilige basis nodig.'

- (docent vo)

'Als je die dynamische driehoek hebt, school, thuis, kind, dan heb je minder vervelende gebeurtenissen op straat. Als ouders goed participeren dan weet een leerling ook dat z'n moeder het al weet voordat hij/zij thuis is. Dat kind let dan wel op zijn/haar gedrag, omdat hij/zij weet dat er contact is.'

- (docent vso)

Uit de gesprekken met docenten blijkt dat goede ouderbetrokkenheid verschillende vormen kan aannemen. De stijl van het contact verschilt per mentor en ouder en hangt ook af van wat er bij de leerling speelt. Over het algemeen betekent het volgens de docenten en mentoren dat ouders op de hoogte zijn van wat er op school speelt en dat zij bereikbaar zijn voor school.

'Van mijn klas kan ik zeggen dat zeker driekwart van de ouders heel erg, heel erg betrokken is op hun manier, met nadruk op hun manier. De een bemoeit zich ook bijvoorbeeld met wiskunde thuis, die kan dat doen, de ander kan dat niet, maar die zet zich wel in van: "Hé de mentor heeft gezegd dat je naar de studiezaal kan gaan, laten we daar even samen naar kijken."'

- (docent vo)

Overige familie

Naast de thuisomgeving hebben enkele leerlingen kunnen profiteren van een verder familielid (bijvoorbeeld een nicht, oom, tante) die ze kon ondersteunen met praktische hulp zoals helpen met huiswerk, maar ook een familielid om mee te kunnen praten of die als voorbeeld gezien wordt. Dit is vooral van belang voor leerlingen bij wie de ouders deze rollen niet kunnen vervullen.

'Ik ging met vragen naar mijn oom. Hij heeft best wel veel kennis, meer dan mijn oma in ieder geval, dus ik kon wel gewoon met vragen naar hem toe.'

- (leerling vo)

Vrienden

Voor meerdere leerlingen zijn vrienden erg belangrijk geweest tijdens hun schooltijd; als studiemaatje, als supporter, om je op je gemak te voelen, om mee te praten, als uitlaatklep en als motivatie. Enkele leerlingen geven ook aan dat de vriendschappen hebben geholpen bij het leren in de coronaperiode, dat ze elkaar toen als steun hadden.

'Ik heb een beste vriendin, die is eigenlijk het tegenovergestelde van mij. Die is wel veel meer uitgesproken. Ik heb hier geleerd wat echte vrienden zijn.'

- (leerling vo)

'We gingen op een gegeven moment [tijdens corona] ook bellen tijdens de les en dan had ik en mijn laptop en mijn telefoon, dat ik dan wat vriendinnen belde, dat werkte wel beter want toen kon je gewoon ondertussen overleggen en zo en dat ging wel goed.'

- (leerling vo)

Vrienden spelen ook een belangrijke rol bij de overstap naar een nieuwe school of klas. Vrienden kunnen de overstap vergemakkelijken of de overstap kan tot betekenisvolle nieuwe vriendschappen leiden. Een overstap kan ook een mogelijk verlies van vriendschappen betekenen, wat een leerling motivatie kan geven om harder te gaan werken om een dreigende doublure te voorkomen. Soms is dit juist ook positief, namelijk als een leerling gepest werd op de basisschool en de overstap naar de middelbare school betekent dat hij/zij het gepest worden achter zich kan laten.

'Ze is het [opstromen] met een groepje vrienden gaan doen, alleen vinden de opstroomende leerlingen het over het algemeen lastig. Ze gaan ook studeren als groepje, gaan bijvoorbeeld naar de VU om daar te studeren.'

- (docent vo)

Opvallend is dat docenten vrienden wel noemen als ondersteunende bron voor leerlingen, maar dat bijna geen enkele docent vrienden noemt als één van de belangrijkste factoren in de schoolloopbaan van de leerlingen.

Een belemmerend informeel netwerk

Belemmerende thuisomgeving

Voor sommige leerlingen werkt het informele netwerk juist belemmerend. Bijvoorbeeld als de ouders afwezig zijn of geen goede steun kunnen bieden. Dit kan worden veroorzaakt door een taalbarrière bij de ouder(s) en/of door niet bekend te zijn met het schoolsysteem. Een ander type belemmering vanuit de ouders kan bestaan uit hoge verwachtingen, waardoor leerlingen teveel druk ervaren. Daarnaast kan het belemmerend werken als de ouders niet op één lijn zitten met de school, en de driehoek leerling-ouders-school dus niet optimaal is.

'Mijn vader wil graag dat ik naar de universiteit ga. Dat is wel zwaar, die verwachting. Ik weet niet precies hoe mijn toekomst eruit ziet, ik wil nu eerst gewoon doen wat ik nu doe, want ik weet niet hoe mijn toekomst eruit ziet.'

- (leerling vo)

'Het ging echt de slechte kant op. Dan had ik toch wel graag samen met de moeder in ieder geval hetzelfde idee erover gehad. Op dat moment merk je dat de moeder hem erg in die zin beschermd. Heel veel met (naam leerling) meepraten die zich er toch een beetje uitpraat.'

- (docent vo)

Slechte invloed vanuit vrienden

Een belemmerende factor kan ook voortkomen uit een vriendengroep. Bijvoorbeeld als een leerling vrienden om zich heen heeft die een slechte invloed op hem/haar hebben, of als er te veel afleiding is hierdoor.

'De hele les ben je bezig met je vrienden leuke dingen doen, dan let je niet op. Dan maak je je toetsen minder goed en daardoor had ik geen motivatie meer.'

- (leerling vo)

Intrapersoonlijke factoren: intrinsieke en extrinsieke motivatie en motiverende afleiding

Een andere categorie van bevorderende factoren bestaat uit intrapersoonlijke kenmerken, dus dingen die meer in de aard van de leerling liggen. Het gaat hierbij om intrinsieke en extrinsieke motivatie om doelen te bereiken, en soms ook juist om het opzoeken van afleiding in de vrije tijd.

Intrinsieke motivatie: zelfvertrouwen en doelgerichtheid

Leerlingen geven ook aan dat zelfvertrouwen en het geloven in jezelf hen heeft geholpen in hun schoolcarrière. Ze geven aan dat hun zelfvertrouwen is gegroeid door positieve leerervaringen. Tijdens hun schooltijd kwamen ze er bijvoorbeeld achter dat hun inzet werd beloond met goede resultaten. Ze kwamen erachter welke doelen ze wilden behalen en raakten gemotiveerd om zich daarvoor in te zetten.

'Gewoon dat papiertje denk ik, dat ik gewoon door wou. Dat deze school niet alles is: ik moet dit nu gaan afmaken anders gaat dit en dat niet gebeuren in mijn leven. Gewoon oplossingsgericht zijn en gewoon inzicht in de doelen die je wil behalen en wat je wil gaan doen later.'

- (leerling vo)

Docenten noemen doelgerichtheid van leerlingen eveneens als een factor die de schoolcarrière sterk positief kan beïnvloeden. Leerlingen die in staat zijn tot zelfreflectie en kritisch naar hun studiegedrag kunnen kijken, lukt het beter om inzicht te krijgen in welke doelen ze kunnen behalen. Meer in het algemeen noemen vooral docenten nog dat sommige leerlingen een sterk karakter hebben wat hen zelfstandig maakt, en dat dit hen helpt bij het omgaan met tegenslag.

Hij pakt alles wat wij bieden gewoon optimaal op (..) dan gaat hij daar in zijn eentje mee aan de slag, dus hij heeft gewoon een enorme innerlijke drive. (..) Zelfdiscipline en doorzettingsvermogen dat heeft hij enorm.'

- (docent vo)

Hij is iemand die heel erg kritisch is op zijn werk, graag beter wil en ook op zoek is naar wat verkeerd is gegaan om het de volgende keer beter te doen. (..) Er is eigen initiatief bij de leerling die ik eigenlijk vrijwel niet hoeft te sturen. Het is meer ondersteuning dan dat het sturing is. Ik heb het idee dat hij daarin zelfstandig is.'

- (docent vo)

Extrinsieke motivatie

Naast het belang van intrinsieke motivatie kwam in de gesprekken ook het belang van extrinsieke motivatie naar voren. Leerlingen hebben vooral veel steun aan hun ouder(s) als die laten blijken dat ze trots zijn op de inzet van hun kind. Sommige leerlingen benoemen dat ze hun ouders graag trots maken, en dat ze hun best doen op school voor hun ouders.

‘Toen kwam ik dus met mijn cijferlijst thuis en toen liet ik het aan mijn oma en mijn oom zien en toen zag ik wat dat zeg maar met hen deed, dus dat het hen zeg maar trots en blij maakt. En dat zorgde er ook weer voor dat ik nog meer mijn best ging doen en het serieuzer nam dus.’

- *(leerling vo)*

Bij sommige leerlingen is de eerdergenoemde doelgerichtheid voortgekomen uit bewijsdrang. Deze leerlingen hebben in hun eerdere schoolloopbaan te maken gehad met negatieve ervaringen (bijvoorbeeld niet goed kunnen meekomen met de klas op de basisschool) of zijn naar hun idee niet op waarde geschat (bijvoorbeeld door onder advisering). Zij hebben zichzelf tot doel gesteld om te bewijzen dat zij bepaalde schoolprestaties wél kunnen leveren. De leerlingen die bewijsdrang hebben én die in zichzelf geloven, ook vaak door steun vanuit de thuisomgeving en/of vanuit de mentor, blijken in staat om een potentieel demotiverende schoolervaring om te zetten in een motor om hun doel te bereiken.

In de basisschool kreeg ik mavo, maar iedereen geloofde dat ik hoger kon, mijn moeder speelde daarin een hele belangrijke rol. Door dat lage advies wilde ik het tegendeel gaan bewijzen, maar het heeft wel wat met mijn zelfbeeld gedaan.’

- *(leerling vo)*

‘De mentor zei: ‘Je bent een perfecte basis leerling maar op kader denk ik dat je toch nog op je tenen gaat lopen dat het echt moeilijk gaat zijn voor jou.’ Het gaf me wel extra motivatie om het toch te doen. Dat iemand zegt dat ik iets niet kan, geeft mij extra motivatie om toch datgene te kunnen.’

- *(leerling vo)*

Motiverende afleiding

Om gemotiveerd te kunnen blijven geeft een deel van de leerlingen aan dat afleiding hen helpt bij het leren. Voor sommigen betekent dit sporten of een bijbaan, maar ook genoemd werden bijvoorbeeld buiten wandelen, afspreken met vrienden. Bij sporten werd nog specifiek genoemd dat dit voor leerlingen een bevorderende factor kan zijn

omdat dit, naast het fysieke aspect, ook kan helpen in het leren van dingen op het gebied van gedrag, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van discipline. Het luisteren van muziek via de telefoon werd door bijna alle leerlingen genoemd als een manier om geconcentreerd te kunnen werken.

'Ik denk dat alles wat niet met school te maken heeft mij vooral heeft geholpen, dus een beetje afleiding van school, een beetje weggaan af en toe van school, met vrienden afspreken, wandeling maken, sporten en even werken. Ja gewoon een beetje motiverend af en toe om niet aan school te denken.'

- (leerling vo)

'Hij houdt van sporten, dat vindt hij leuk om te doen en daar leert hij ook wat van. Ook merk ik met veel leerlingen die moeilijk zijn in gedrag, dat ze eigenlijk het meeste leren op het voetbalveld. Want daar krijg je gewoon direct terug wat je aan het doen bent.'

- (docent vo)

Belemmerende intrapersonlijke factoren

Negatief zelfbeeld en perfectionisme

Intrapersonlijke factoren kunnen ook juist belemmerend werken. Dit geldt voor leerlingen die een negatief zelfbeeld hebben, bijvoorbeeld vanwege negatieve ervaringen op de basisschool en docenten die negatief waren over de potentie van de leerling. In de gesprekken bleek dat negatieve dingen die een leerling gedurende zijn/haar schoolloopbaan te horen krijgt blijven hangen.

'Toen zei mijn [basisschool]docent tegen mij: ja eerlijk, ik denk niet dat je het haalt. Dat is wat ze tegen mij zei, dat vergeet ik ook nooit meer.'

- (leerling vo)

Het negatieve zelfbeeld kan ook voortkomen uit het type onderwijs dat een leerling volgt. Sommige leerlingen schamen zich voor het type school waar zij op zitten, met name als het gaat om scholen voor praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.

'De leerlingen voelen dat ze de laagste zijn, iedereen is hoger. Dus op de bus mag niet de schoolnaam staan, want dan schamen ze zich.'

- (docent vo)

Andere leerlingen hebben juist last van perfectionisme. Ook hierbij is het volgens de school belangrijk dat er goed contact is tussen de school en de ouder(s), zodat ze hetzelfde verhaal kunnen vertellen richting de leerling.

'De type leerling hier die heeft vaak wel last van perfectionisme. Een 7 is niet voldoende, het moet wel echt een 8 of 9 zijn dat klinkt heel verwend misschien maar het is een probleem bij leerlingen. En die raken soms in paniek.'
- (docent vo)

Gebrek aan motivatie

Motivatie is belangrijk voor de schoolloopbaan van de leerling, en een gebrek hieraan kan belemmerend werken. Een gebrek aan motivatie voor school kan bijvoorbeeld voortkomen uit ideeën die er bestaan om op snellere manieren aan meer geld te komen. Een voorbeeld dat hiervan wordt gegeven is het beeld dat leerlingen hebben van investeren in crypto. Een andere reden van gebrek aan motivatie is een onaantrekkelijk rooster met veel tussenuren:

'Ik had veel tussenuren in het nieuwe jaar. Tijdens tussenuren ging ik naar huis, dan ga je lunchen en wat anders doen, en dan moest ik weer terug naar school. Dat laatste uur was ik niet meer geconcentreerd, dus ging ik steeds slechter opletten.'
- (leerling vo)

Belemmerende afleiding

De motiverende afleiding die als bevorderende factor is genoemd kan omslaan in een belemmerende factor als bijvoorbeeld sporten of een bijbaan teveel tijd van de leerling vergt.

'We hebben het thuis niet erg breed dus ik moet echt werken voor mijn eigen geld, ik denk meer dan andere kinderen op school. Op de havo moest ik daar echt uitgetrokken worden door een leraar, toen moest ik minder gaan werken om het te halen. Ik krijg geen zakgeld dus ik moet bijvoorbeeld mijn telefoonabonnement, ov-chipkaart en verder alles zelf betalen.'
- (leerling vo)

En tot slot, terwijl de telefoon leerling kan helpen om geconcentreerd te werken met muziek op, kan het juist ook belemmerend werken vanwege de afleiding die een telefoon geeft. Vrijwel alle leerlingen en ook een deel van de docenten noemt deze belemmerende factor. Als oplossing noemen sommige docenten de telefoontas, waar alle telefoons gedurende de les in moeten. Maar deze regel wordt niet altijd

consequent nageleefd in alle lessen, en biedt geen oplossing voor de afleiding van de telefoon thuis.

'Dat is toch wel een afleiding je pakt toch heel snel je telefoon erbij en dan is het opeens een uurtje verder en denk je oh ik had eigenlijk moeten leren dus dat heeft me niet echt geholpen tijdens mijn schoolperiode. (..) Op school heb ik hem eigenlijk altijd wel bij me want soms dan moet hij in de telefoontas die daar hangt maar soms niet.'

- (leerling vo)

Ondersteuning vanuit school: docenten/mentoren en bijles binnen school

De derde factor, en de eerste die meer vanuit school plaatsvindt, is de ondersteuning die leerlingen krijgen vanuit school: van mentoren en docenten en in de vorm van binnenschoolse bijles.

Docenten/mentoren

Een belangrijke bevorderende factor voor de leerlingen zijn de mentoren en docenten op school. Bijna elke leerling heeft tijdens zijn/haar schoolloopbaan een mentor en/of docent gehad die hem/haar zelfvertrouwen gaf door hoge verwachtingen uit te spreken, te bemoedigen en door het benoemen van ontwikkeling bij de leerling. Voor sommige leerlingen stimuleerde een mentor of docent ervoor om de overstap te maken naar een ander niveau, waar de leerling beter op zijn/haar plek blijkt te zitten.

Zij was de eerste docent die tegen mij zei: "Ik weet niet wat je hier doet op vmbo-t ik snap niet waarom je niet op de havo zit." Ik waardeerde het wel en aan het einde van dat jaar had ik het ook besproken met mentoren, ook doordat de juf het heel veel zei.'

- (leerling vo)

De leerlingen voelen zich gezien door een mentor/docent op het moment dat diegene interesse toont in hem/haar, en niet alleen naar de resultaten kijkt maar ook naar de persoon en de inzet. Door zich te verdiepen in de leerlingen kan de mentor/docent

Tot een leraar tegen mij zei: "Hier niet en hier verder." Dat bleef echt in me, want hij zei: "Er zit zoveel kwaliteit in je en waarom doe je dit, het is zonde wat je doet." je zag gewoon die boosheid in zijn ogen, maar hij bedoelde het goed waardoor echt iets openging bij mij.'

- (leerling vo)

ook op zoek naar de benadering die het beste past bij een leerling. Daarnaast is het voor de leerlingen belangrijk dat een mentor goed bereikbaar is voor vragen.

Het was lastig om deze leerling te begeleiden. Maar het duidelijk blijven aangeven dat er nu echt iets moest gebeuren heeft wel geholpen om de leerling bij de les te houden. Hij heeft vervolgens zelf ingevuld hoe hij het ging doen, maar op deze manier hebben we hem wel scherp gehouden.'

- (docent vo)

'Ik had vorig jaar vond ik best wel een hele goede mentor die gewoon met me in gesprek ging. Dat vond ik altijd wel fijn, dat je dan een mentor hebt waar je altijd naartoe kan.'

- (leerling vo)

Naast de begeleidende rol die mentoren hebben wordt specifiek genoemd dat de mentor een rol speelt in het leren leren, wat de leerlingen kan helpen bij alle vakken die ze volgen maar wat ze bij die vakken niet altijd leren. Het gaat erom de manier van leren te ontdekken die bij je past.

'Ze hebben me ook gelopen met hoe ik moet leren. Ik moet zes keer iets lezen voordat ik het begrijp. We zijn meerdere methodes gaan proberen. Toen kwamen we erachter dat het maken van begrippenlijsten en samenvattingen goed voor mij werkt. Dat doen ze voor elke leerling die dat nodig heeft.'

- (leerling vo)

Belang van kleinschaligheid

Een deel van de gesproken docenten is meer te spreken over kleinschalige scholen dan over grotere scholen. Zij zien hierin vooral voordelen als het gaat om het contact tussen docenten en leerlingen, en in het hebben van ruimte om de leerlingen goed te kunnen begeleiden.

'Wij zijn heel kleinschalig, de lijntjes zijn enorm kort. (...) Voordeel [van kleinschaligheid en veiligheid] is dat je heel veel tijd krijgt om te rijpen, de natuurlijke groei, als ze van school komen hebben we vaak wel het idee dat ze er klaar voor zijn.'

- (docent vo)

Bijles binnen school

Een deel van de leerlingen noemt dat ze gebruik hebben gemaakt van bijles/steunles binnen school en dat dit hen geeft geholpen. Ze vinden het bijvoorbeeld fijn dat daar ruimte is voor extra uitleg en om eens van een andere docent uitleg te krijgen.

'Volgens mij was dat een keer op een zaterdag, dan kon je hier naar school komen. Je zat dan maar met tien mensen ofzo in de klas dus het was heel specifiek op jou gericht. En dan ging ze gewoon een beetje uitleggen, ze ging gewoon vragen wat moet ik nog vertellen? Je moest gewoon opdrachten maken en daar werd je geholpen ermee.'

- (leerling vo)

Op andere scholen wordt benoemd dat de noodzaak voor bijles minder groot is, omdat dit al binnen de reguliere lestijd kan worden opgevangen in de vorm van goede begeleiding.

Belemmerende factoren binnen school

Basis niet op orde

Binnen de school is het belangrijk dat de basis op orde is, en als dit niet zo is dan kan dit belemmerend werken voor de leerlingen. Leerlingen noemen bijvoorbeeld lesuitval of een vak dat niet goed werd gegeven. Dit soort factoren noemen docenten niet. Wel een chaotische organisatie van de school wordt genoemd door een docent. Leerlingen in specifieke situaties noemen een gebrek aan een goede zorgstructuur op school.

De hoeveelheid lesuitval heeft mij echt niet geholpen. In de eerste en tweede was er een groot docententekort. Voor taalvakken zoals Frans en Engels waren er maar een beperkt aantal docenten. Hierdoor hadden we heel veel uitval, vooral in de eerste en tweede. Voor Frans heb je echt wel een basis nodig en omdat we het niet mee hebben gekregen merkte we dat we iets misten in de derde toen er een beroep werd gedaan op die kennis.'

- (leerling vo)

Maar de organisatie hier is chaotisch, er zijn geen strenge regels, heel veel vergaderingen over onderwijsvernieuwingen als toveroplossing, maar we moeten meer terug naar de basis gaan. De basis moet op orde zijn, en niet allemaal interims en vernieuwende plannen. En buiten de school is de onveiligheid het grootste probleem. Maar de school kan daar een goede structuur voor bieden om zich wel veilig te voelen. Zorg dat de school een veilige plek is met rust, reinheid en regelmaat.'

- (docent vo)

Mentoren/docenten

Een mentor kan belemmerend werken als hij/zij bijvoorbeeld weinig contact heeft met ouders en informatie te laat doorgeeft. Daarnaast wordt door verschillende leerlingen genoemd dat zij hebben ervaren dat er veel wisselingen zijn onder de professionals op een school. Zij benoemen dat ze dit jammer vinden en het lijkt ook alsof zij dit soms op zichzelf betrekken, alsof zij een rol spelen in het vertrek van de docenten. Daarnaast noemen ze ook praktische redenen waarom het niet goed kan uitpakken, zoals dat met een wisseling van een docent er ook een wisseling is in de manier van uitleggen. En dat nieuwe docenten minder zicht hebben op het verloop van de schoolloopbaan, waardoor dit niet goed mee wordt genomen in doorstroomadviezen

“Die faalangstraining werd gegeven door iemand van school, maar niet door mijn mentor. Zij is nu wel ook weg, dat vind ik wel jammer.”
- (leerling vo)

“Ik snap het niet, overal waar ik ga gaan de mensen weg lijkt het wel. Misschien als ik gewoon een mentor had die me vanaf de eerste klas tot het einde van de tweede klas had meegemaakt had die de resultaten van mij gezien en had zij of hij mij dan misschien kunnen adviseren van: hé luister we gaan je op havo zetten, we gaan het proberen.”
- (leerling vo)

Terwijl we eerder zagen dat het uitspreken van hoge verwachtingen bevorderend kan werken, hebben we ook gehoord dat dit soms juist belemmerend kan uitpakken, doordat een leerling dan veel druk ervaart om een bepaald niveau te halen. Waar het ook hierbij weer op neerkomt is dat er ruimte moet zijn voor mentoren en docenten om leerlingen te leren kennen zodat zij hen, elk op hun eigen manier, het beste kunnen begeleiden. Sommige leerlingen merken op dat zij vaak een te hoge werkdruk ervaren en dat de lesmethode van een docent, en of er ruimte is tijdens de les om huiswerk te maken, hier een grote rol in kan spelen.

“Hij was toen heel erg stevig tegen mij aan het zeggen de hele tijd van “oh je gaat wel over want je hebt een goede werkhouding en je haalt prima cijfers”. Maar ik denk dat hij achteraf gezien best wel tegen had mij mogen zeggen van “het maakt ook niet uit als je blijft zitten”. Ik denk dat dat mij dan wel had geholpen op dat moment.”
- (leerling vo)

Over de loopbaanbegeleiding op school zijn ook niet alle leerlingen positief. Zo vinden ze dit vaak gebrekkig en ervaren zij onvoldoende ondersteuning bij het kiezen van een profiel of een vervolgopleiding.

'Ik vond het ook wel lastig om een profiel te kiezen. Naar mijn mening was daar te weinig aandacht voor op deze school. Er was niet veel uitleg over wat de profielen inhielden, dus toen heb ik maar een profiel uitgekozen met geschiedenis, want dat vind ik leuk. Toen ik deze vakken had gekozen op havo had ik wel spijt van een aantal vakken die ik heb gekozen. Mavo en havo verschillen heel erg qua stof. Ik was heel goed in aardrijkskunde op de mavo, maar op de havo was het heel anders, wat ik helemaal niet leuk vond. Toen had ik gelijk spijt van het kiezen voor aardrijkskunde.'

- (leerling vo)

Online les tijdens corona

Veel leerlingen noemen corona als een belangrijke belemmerende factor gedurende hun schoolloopbaan. Docenten noemden dit minder vaak als hoofdreden, bijvoorbeeld omdat de eventuele nadelige effecten van corona goed konden worden opgevangen door het thuisfront of door school. Leerlingen noemen dat de online lessen ervoor zorgde dat zij minder goed gingen opletten en vaker gingen spijbelen. De afleiding van de mobiele telefoon was ook groter omdat er geen docent bij ze was die dit in de gaten kon houden. Er zijn ook blijvende effecten van corona genoemd in de gesprekken, die staan in paragraaf 4.4.

Persoonlijke trajecten vanuit school

De laatste categorie van bevorderende factoren bestaat uit persoonlijke trajecten georganiseerd vanuit school. Sommige leerlingen hebben, naast goede begeleiding vanuit een mentor en eventuele bijles, nog behoefte aan een andere vorm van sociaal-emotionele ondersteuning. Leerlingen hebben het dan bijvoorbeeld over een faalangstraining of een schoolpsycholoog. Docenten noemen vaak een schoolspecifieke aanpak die persoonlijk op de leerling is afgestemd, trajecten waarbij gedragsprofessionals ondersteuning bieden en jongerenwerk.

'Bij de faalangstraining leerde ik hoe ik moest omgaan met het bang zijn voor slechte cijfers halen. Ik mocht bijvoorbeeld ook een toets daar maken en ik kreeg ook iets om met mijn handen aan te friemelen. Dat leidt dan af van je gedachtes en helpt je.'

- (leerling vo)

'Ik zit ook in een [naam traject]. Die komen bij je in de klas, die helpen je met van alles. Die helpen ook met motivatie. Mentor kwam met het idee en ik vond het prima, misschien helpt het wel. Eerst kreeg ik veel begeleiding en nu minder, maar we appen nog wel.'

- (leerling vo)

'Ik zat ook op een soort naschoolse dagbehandeling. Daar leerde ik ook met boosheid omgaan en gewoon op sociaal vlak ben ik daar wel gewoon heel erg op vooruit gegaan.'

- (leerling vso)

Daarnaast kwamen in de gesprekken verschillende manieren naar voren waarop scholen proberen ruimte te geven voor de zoektocht naar de juiste plek voor elke leerling. Voorbeelden hiervan zijn de brede brugklas en een startklas waarin voor start aan de eerste klas de leerling de kans krijgt om te laten zien op welk niveau hij/zij kan instromen. Maar ook maatwerktrajecten werden genoemd, waarbij leerlingen vakken op verschillende niveaus kunnen volgen, en op die manier de doorstroom wordt versoepeld.

Ook simpelweg de aanwezigheid van verschillende niveaus op een school biedt de mogelijkheid voor leerlingen om het niveau te vinden waar zij het beste op hun plek zijn.

'Ik zat ook niet in de eerste klas maar in de startklas en dat is bedoeld voor beginners zodat ze misschien nog kans hebben om naar een niveau hoger te gaan. En aan het einde de startklas kreeg ik advies vmbo-t, ik was namelijk omhoog gegaan. En mijn Nederlandse taal vond ik ook beter gaan.'

- (leerling vso)

'We laten mensen ook versnellen, dus dan laten we ze examen doen in de derde, zodat ze het vak in de vierde niet hoeven te doen.'

- (docent vo)

Gebrek aan persoonlijke trajecten als belemmering

Als belemmerend bij persoonlijke trajecten wordt genoemd dat het op sommige scholen minder makkelijk is om tussentijds te veranderen van niveau. Deze formaliteit in met name opstroommogelijkheid zorgt ervoor dat leerlingen genoodzaakt zijn op te

stromen via stapelen, dus door eerst een ander diploma te halen voordat je door kunt stromen naar een volgend niveau. Hierdoor zijn de leerlingen die bijvoorbeeld van vmbo-t tot het vwo stapelen een paar jaar ouder dan hun medeleerlingen, hier praten ze op een negatieve manier over, een leerling vindt dit jammer. Maar het kan ook leiden tot praktische gevolgen, een leerling benoemde bijvoorbeeld dat hierdoor ook meer dingen buiten school mogelijk worden, wat weer een nadelig effect kan hebben op de schoolresultaten.

'Ik denk dat het me dus meer zou hebben geholpen als ik eerst havo zou hebben gedaan [in plaats van vmbo-t]. Ik denk dat wanneer je zo lang op de middelbare school zit je een beetje je motivatie verliest, en het duurt allemaal zo lang dus ik denk dat het eigenlijk niet echt heeft geholpen dat ik eerst vmbo-t heb gedaan.'

- (leerling vo)

'Ik heb gemerkt hoe ouder ik word, hoe meer ik zeg maar dingen doe na school. Omdat je op een leeftijd komt waar het gewoon moet, bijvoorbeeld ik moest mijn rijbewijs halen en daardoor ga je zeg maar ook weer dingen doen na school en dat neemt gewoon heel veel energie.'

- (leerling vo)

4 Welzijn en ondersteuning

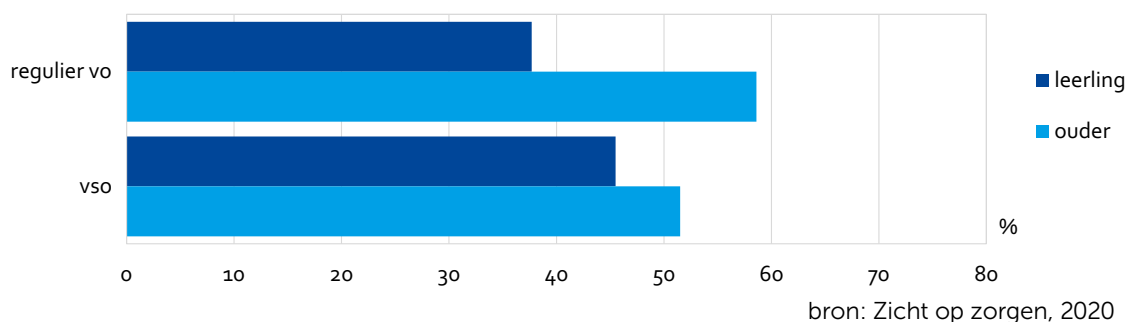
Leerlingen in het voortgezet (speciaal) onderwijs ontwikkelen zich zowel op cognitief als op sociaal-emotioneel vlak. In dit hoofdstuk komt het sociaal-emotionele welzijn van Amsterdamse leerlingen aan bod en de ondersteuning die zij al dan niet krijgen. Leerlingen in het vso gaan met meer plezier naar school dan leerlingen in het regulier vo, en in het vso hebben de scholen beter zicht op wat de leerlingen nodig hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. De helft van de leerlingen in het regulier vo ervaart stress, een derde heeft psychische klachten en een vijfde heeft serieus nagedacht over suïcide. Het ervaren van stress en het hebben van psychische klachten geldt in sterkere mate voor meisjes, met name op havo/vwo. Juist ook op het havo en vwo geven de docenten aan dat ze vaak (heel) weinig zicht hebben op eenzaamheid en suïcidale gedachten. Een kwart van de docenten in het regulier vo geeft aan dat er onvoldoende aandacht is op school voor sociaal-emotionele problemen onder leerlingen.

Belangrijke bronnen voor dit hoofdstuk zijn de enquête resultaten van tweede en vierdeklassers uit de Gezondheidsmonitor Jeugd 2021 van de GGD Amsterdam^{xiv} en het onderzoek Zicht op Zorgen (2020), waarin leerlingen, ouders en onderwijsprofessionals aan bod komen.^{xvi} Daarnaast heeft O&S gesprekken gevoerd met leerlingen en docenten, en een enquête uitgezet onder docenten. In de bijlage worden de verschillende bronnen beschreven.

4.1 Vso-leerlingen vinden school het leukst

Leerlingen op het vso hebben meer plezier in naar school gaan dan leerlingen in het reguliere vo: bijna de helft van hen vindt het leuk om naar school te gaan ten opzichte van 38% van de leerlingen op het regulier vo. Slechts een klein deel vindt het niet leuk om naar school te gaan, de overige leerlingen zijn neutraal. Opvallend is dat ouders vaker dan de leerlingen zelf denken dat hun kind het leuk vindt om naar school te gaan. Dit geldt voor beide typen onderwijs.

Figuur 4.1 Antwoorden van leerlingen en ouders op de vraag 'Ik vind het leuk om naar school te gaan' / 'mijn kind vindt het leuk om naar school te gaan', 2020 (procenten)

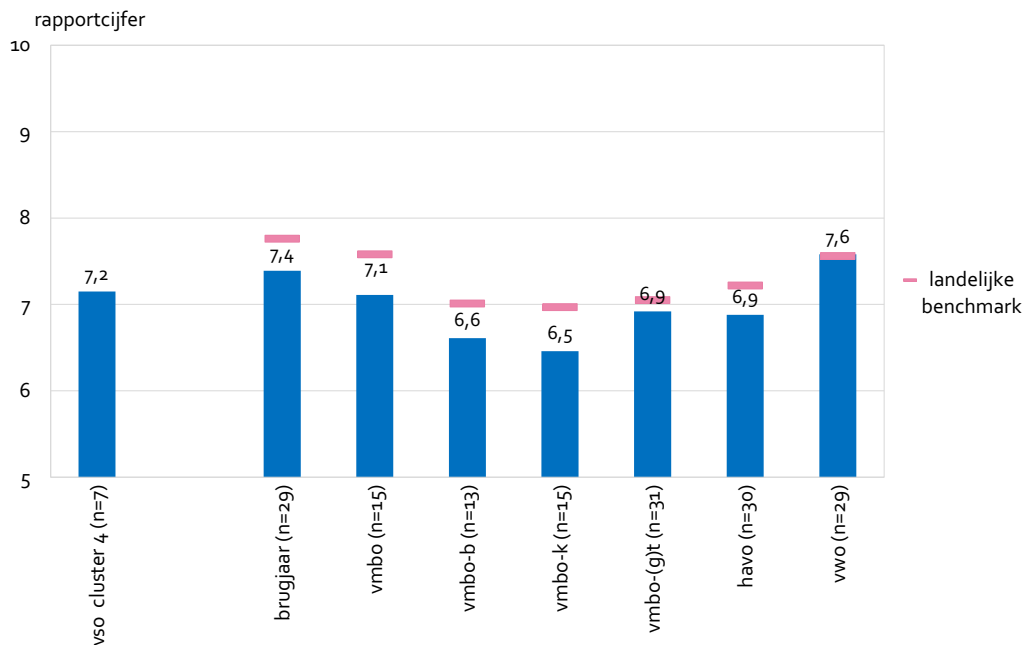
De sfeer op school met een voldoende beoordeeld

De hoge waardering voor het vso zien we ook terug in het gemiddelde rapportcijfer dat wordt gegeven voor de sfeer op cluster 4 scholen, namelijk een 7,2.^{xlvii} In het regulier onderwijs zien we per onderwijsniveau dat de sfeer op school verschillend wordt beoordeeld. Leerlingen in een brugjaar en vwo-leerlingen waarderen de sfeer op school beter (gemiddeld een 7,4 en 7,6) en voor vmbo-b en vmbo-k zien we gemiddeld juist relatief lage rapportcijfers (respectievelijk 6,6 en 6,5).

Wat verder opvalt is dat voor bijna alle onderwijsniveaus het gemiddelde rapportcijfer lager ligt dan de landelijk benchmark, alleen voor vwo-leerlingen komt dit overeen met de benchmark. Vooral bij vmbo-k en vmbo-leerlingen (van verschillende niveaus)^{xlviii} zien we een groot verschil met de benchmark; de gemiddelde rapportcijfers van beide niveaus liggen ongeveer een half punt lager dan de landelijke benchmark.

Op zes scholen van 54 aangeleverde scholen krijgt de sfeer op minimaal één van de aangeboden niveaus een rapportcijfer lager dan een zes, en op twee scholen vinden we het laagste rapportcijfer van het regulier vo, namelijk een 5,4. In het vso is er één school waar de sfeer met een onvoldoende wordt gewaardeerd.^{xlix}

Figuur 4.2 Gemiddelde rapportcijfers over de sfeer op v(s)o-scholen in Amsterdam en landelijke benchmark per onderwijsniveau, 2021/'22

bron: Scholen op de Kaart en VO-raad/ Rapportages vso scholen, bewerking O&S

Er zijn signalen dat de sociale veiligheid in het Amsterdams v(s)o achteruit gaat, maar hierover zijn geen toereikende gegevens beschikbaar.¹

Leerlingen worden gelukkig van op het juiste niveau zitten, tijd voor leuke dingen en het behalen van mijlpalen

In de interviews met leerlingen is de vraag gesteld wanneer de leerlingen het meest gelukkig waren tijdens hun schoolloopbaan. Uit de antwoorden op de vraag zijn drie thema's naar voren gekomen: dat leerlingen op het juiste niveau moeten zitten, dat er tijd moet zijn voor gezelligheid op school, en het behalen van mijlpalen.

Op het juiste niveau

Veel van de gesproken leerlingen voelen zich gelukkig als ze op het juiste niveau les krijgen. Voor sommige leerlingen betekent dit gaandeweg dat het belangrijk is dat ze van niveau wisselen, soms zodat ze iets minder hard hoeven te werken en soms zodat het juist wat uitdagender wordt. Dit gevoel van op de juiste plek zitten komt volgens een leerling ook terug in het contact met medeleerlingen, waarmee hij beter 'kan levelen'.

"Toen ik naar vmbo-t mocht was er weer uitdaging, eerst gingen dingen me wel erg makkelijk af. Ik haalde op een gegeven moment voor biologie 8'en, dus ik dacht ik hoef niet eens te leren en ik snap het al."

- (leerling vo)

Vrienden, gezelligheid

Een ander belangrijk element in het geluksgevoel van leerlingen is gezelligheid op school en het hebben van vrienden. Het is volgens leerlingen belangrijk om naast het werken voor school, ook tijd te hebben voor gezelligheid en leuke dingen op school. Leerlingen waren daarom ook blij dat ze na de lockdowns weer naar school konden, zodat ze hun vrienden op school weer konden zien.

"Ik denk dit jaar [was het leukst], omdat ik het dit jaar gewoon heel erg leuk heb gehad met iedereen hier, alle vrienden. Dat was echt leuk. Het is leuk als je het gezellig hebt, als je geen problemen aan je hoofd hebt."

- (leerling vo)

Behalen van diploma

Een laatste aspect dat wordt genoemd dat het geluksgevoel van de leerlingen beïnvloedt zijn het behalen van het diploma en mensen die trots zijn op wat je doet en hebt behaald.

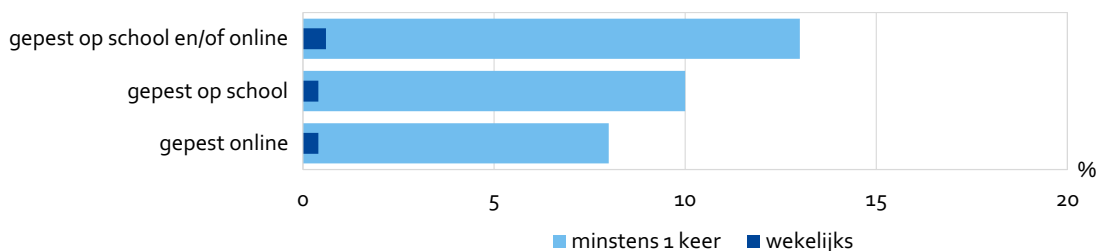
'Toen ik hoorde dat ik geslaagd was (..) dan heb je zo hard gestreden die vier jaar lang en op de basisschool natuurlijk ook, en dat je dan eindelijk je diploma hebt (..) toen was ik echt trots op mezelf en mijn moeder was trots op mij en mensen om me heen.'

- (leerling vo)

Een op de acht leerlingen wordt gepest

Schoolplezier kan beïnvloed worden door pesten. Dertien procent van de leerlingen is in de afgelopen drie maanden minstens één keer gepest. De helft van hen werd meerdere keren per maand gepest (6% van alle leerlingen) en nog eens de helft daarvan wekelijks (3% van alle leerlingen). Leerlingen werden met name op school zelf gepest: tien procent van de Amsterdamse leerlingen maakte dit minstens één keer mee. Een iets lager aandeel leerlingen is de afgelopen drie maanden minstens één keer gepest via het internet, mobiele telefoon of sociale media, namelijk acht procent van de Amsterdamse leerlingen. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met gemiddeld in Nederland.

Figuur 4.3 Aandeel leerlingen dat gepest werd de afgelopen 3 maanden, 2021 (procenten)

bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM

'In groep 4/5/6 werd ik niet gepest, maar ik werd wel buitengesloten. (..) Dat maakt je terughoudend. Je gaat minder vragen stellen in de les. Ik hou mijn mond dicht en val niet op.'

- (leerling vo)

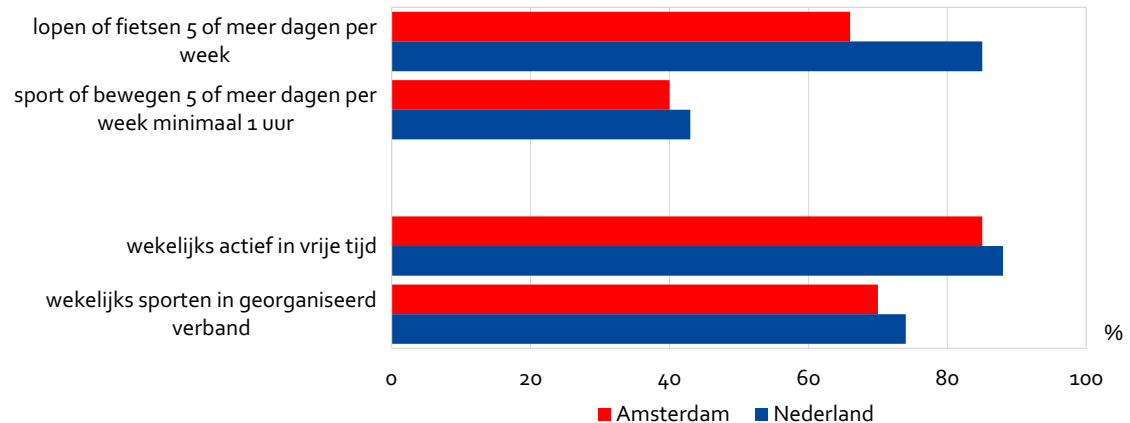
4.2 Amsterdamse leerlingen zijn minder actief en gebruiken meer cannabis vergeleken met het Nederlandse gemiddelde

Een gezonde levensstijl kan bijdragen aan het welzijn van leerlingen. Een onderdeel van een gezonde levensstijl is beweging. Leerlingen in Amsterdam zijn over het algemeen iets minder actief dan gemiddeld in Nederland. Zo sport 70% van de leerlingen wekelijks bij een club, vereniging of sportschool, vergeleken met gemiddeld 74% in Nederland. Er is een groter verschil in het aandeel leerlingen dat vijf of meer dagen per

sweek loopt of fietst naar school of stage. In Amsterdam is dit 66% van de leerlingen t.o.v. 85% landelijk.

Daarbij zien we dat in Amsterdam meisjes minder bewegen/sporten dan jongens.

Figuur 4.4 Sport en bewegen, Amsterdam en Nederland, 2021 (procenten)

bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM

Zoals eerder beschreven kwam sporten naar voren als belangrijke bevorderende factor voor leerprestaties en welzijn, die door zowel veel leerlingen als docenten genoemd werd.

'Gewoon je hoofd leegmaken, dat doe ik eigenlijk nog steeds, gewoon voetballen. Het maakt je hoofd gewoon leeg, vergeet je de dingen die op school of op werk zijn gebeurd.'

- *(leerling vo)*

'Het [sporten] vergt discipline die je ook kan inzetten op scholen. (...) Ik vind dat sport vrijwel altijd de leerlingen helpt. Ik denk dat het toch een bepaalde discipline vergt die je dan ook kan inzetten op school. Wij sturen er best wel vaak op aan. (...) Omdat ik gewoon merk dat dat iets doet fysiek bij leerlingen maar ook een bepaalde drive geeft, een bepaalde luiheid misschien wegneemt.'

- *(docent vo)*

Minder alcohol, maar meer cannabis vergeleken met het Nederlandse gemiddelde

Alcohol en roken kunnen een negatieve invloed hebben op de gezondheid.

Amsterdamse leerlingen gebruiken minder alcohol vergeleken met het landelijk gemiddelde. Zo heeft in Amsterdam 27% van de vierdeklassers recent alcohol gedronken, waar dat gemiddeld in Nederland 42% is. Daarnaast is in de vier weken

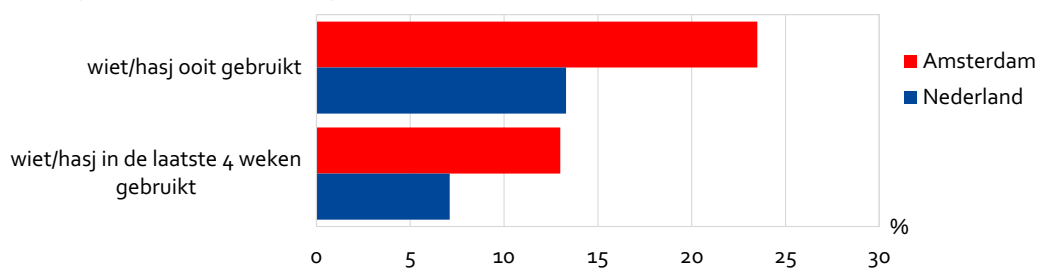
voorafgaand aan het onderzoek, 18% van de Amsterdamse vierdeklassers dronken of aangeschoten geweest. Ook dit is lager dan gemiddeld in Nederland (24%).

Amsterdamse leerlingen roken ongeveer evenveel sigaretten als gemiddeld in Nederland; 25% van de Amsterdamse vierdeklassers heeft wel eens een paar trekjes of een hele sigaret gerookt, in Nederland is dat 23%. Er is wel een verschil in het aandeel leerlingen dat cannabis (wiet of hasj) gebruikt. Dertien procent van de Amsterdamse vierdeklassers heeft in de afgelopen vier weken cannabis gebruikt, ten opzichte van gemiddeld 7% in Nederland. Het percentage leerlingen dat ooit cannabis heeft gebruikt is 24%, vergeleken met gemiddeld 13% in Nederland.

'In de vierde klas hebben wij heel veel afstroom van andere scholen, die komen dan hier op school. Dat zijn bijna allemaal leerlingen die blowen, die er niet helemaal voor gaan en onderpresteren.'

- (docent vo)

Figuur 4.5 Sigaretten- en cannabisgebruik, Amsterdam en Nederland, 2021 (procenten)

bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM

Risico's op problematisch gebruik sociale media en games zijn vergelijkbaar met het Nederlandse gemiddelde

Gebruik van sociale media of gamen kan problematische vormen aannemen. Een leerling heeft een risico op problematisch gebruik van sociale media of problematisch gamen wanneer de leerling relatief vaak een slaapttekort heeft door sociale media/games en/of huiswerk afraffelt om sociale media te gebruiken/te gamenⁱⁱ. Ook in de interviews kwam het gebruik van de telefoon en sociale media als belemmerende factor naar voren. Twaalf procent van de Amsterdamse leerlingen heeft een risico op problematisch gebruik van sociale media, dit is hoger dan Nederland gemiddeld (9%).ⁱⁱⁱ Daarnaast heeft drie procent van de leerlingen een risico op problematisch gamen, dit is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde.

'Ik heb op alles een schermslot, het is echt verschrikkelijk. Ik zit er nu niet meer veel op, vier uurtjes per dag, maar voorheen acht tot negen uur. Dus dat leidde verschrikkelijk af en heeft me echt niet geholpen met school, toen kelderden mijn cijfers.'

- (leerlinga vo)

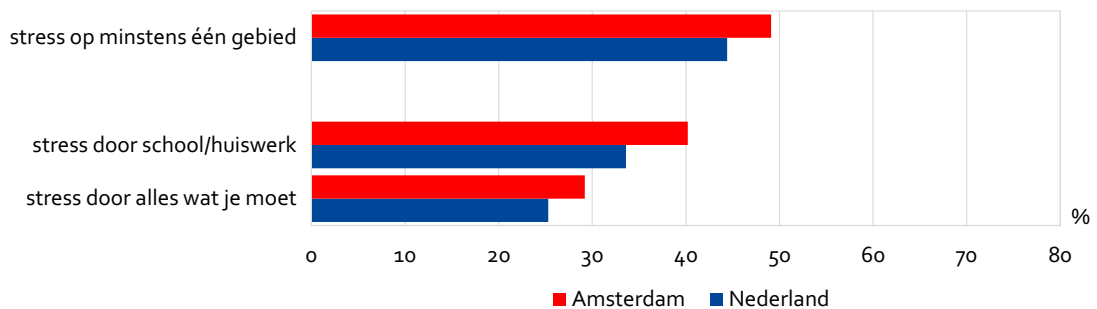
Vijf procent van de leerlingen heeft in de afgelopen zes maanden aan sexting gedaan: het versturen van een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf aan een ander. Dit is hoger dan gemiddeld in Nederland (3%).

4.3 Meerderheid van de leerlingen gelukkig, maar relatief veel stress

Wanneer we meer ingaan op het welzijn zien we dat de grote meerderheid van de Amsterdamse leerlingen zich meestal gelukkig voelt, namelijk drie kwart van hen. Dit is minder dan gemiddeld in Nederland (77%). Zeven procent voelt zich daarentegen meestal ongelukkig. Net als dat de meerderheid van de Amsterdamse leerlingen gelukkig is, is ook de meerderheid voldoende weerbaar (88%). Deze leerlingen kunnen bijvoorbeeld goed voor zichzelf opkomen. Dit komt overeen met gemiddeld in Nederland.

Ondanks dat de meerderheid van de Amsterdamse leerlingen zich meestal gelukkig voelt, heeft bijna de helft van de Amsterdamse leerlingen last van stress (49%). Dit is iets meer dan gemiddeld in Nederland (44%). Ze voelen zich het vaakst gestrest door school of huiswerk, maar ook door alles wat er gedaan moet worden (school, huiswerk, sociale media, bijbaantje, sporten etc.). Voor stress door school/huiswerk en door 'alles wat je moet doen' geldt dat Amsterdamse leerlingen hier vaker last van hebben dan gemiddeld in Nederland.

Figuur 4.6 Stressfactoren voor Amsterdamse en Nederlandse leerlingen, 2021 (procenten)

bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM

'In coronatijd gaven we alleen de ochtend les, en in de middag vrij om ook vragen te kunnen stellen. De leerlingen waren minder moe hierdoor, en ook de docenten.'

- (docent vo)

Ik vind het niet te moeilijk maar teveel. Zoveel toetsen, het is alleen maar leren voor een toets, en dan weer door naar het volgende. Ik weet niet of het zo hoort te zijn, maar ik kan me van het afgelopen jaar geen één leuk moment herinneren. Ik wilde niet iemand worden die de hele dag zat te leren, maar ik kom nu mijn kamer niet meer uit.'

- (leerling vo)

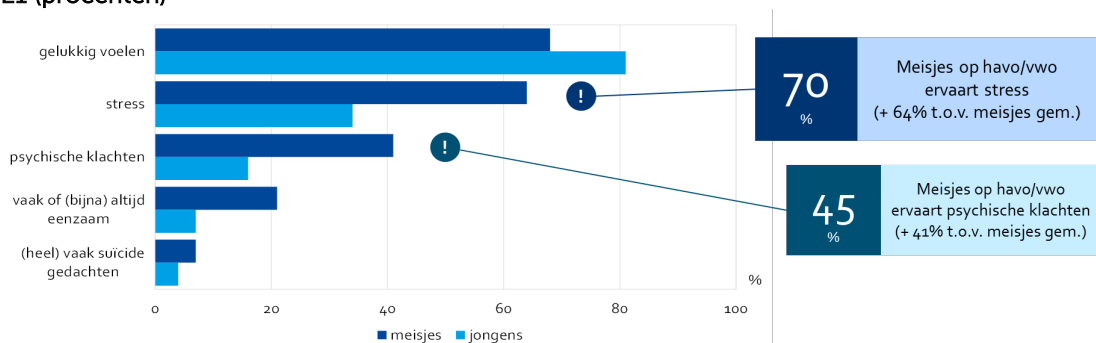
Derde van de Amsterdamse leerlingen heeft psychische klachten: meisjes op het havo/vwo vaker

Naast meer algemene sociaal-emotionele aspecten is er in het GGD onderzoek ook specifiek gevraagd naar eenzaamheid, psychische klachten en suicide gedachten. Een derde van de Amsterdamse leerlingen voelde zich soms eenzaam in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek (31%). Voor een derde van hen was dit vaak of bijna altijd (elf procent van alle Amsterdamse leerlingen). Dit aandeel is vergelijkbaar met de rest van Nederland.

Ook bijna een derde van de Amsterdamse leerlingen heeft psychische klachten zoals erge zenuwen, neerslachtigheid of onrust (30%). Dit is een iets hoger aandeel dan gemiddeld in Nederland. Daarnaast heeft 22 procent van de leerlingen in de afgelopen twaalf maanden serieus nagedacht over een einde maken aan hun leven^{liii}. Voor zes procent van de Amsterdamse leerlingen was dat zelfs (heel) vaak. Dit wijkt niet af van de landelijke gemiddelden.

Meisjes in Amsterdam voelen zich minder gelukkig dan jongens (68% tegenover 81%). Ook als het gaat om sociaal-emotionele problematiek zien we dat meisjes hier meer mee te kampen hebben dan jongens. Bijna tweederde van de meisjes heeft stress (64%) t.o.v. 34% van de jongens, en 41% heeft psychische klachten t.o.v. 16% van de jongens. Dit is nog sterker het geval voor de meisjes op havo/vwo niveau: van de meisjes op havo/vwo ervaart 70% stress en heeft 45% psychische klachten.

Figuur 4.7 Verschillen in sociaal-emotionele aspecten tussen meisjes en jongens in Amsterdam, 2021 (procenten)^{liv}

bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM

Een tweede patroon dat we zien is dat de problematiek oploopt gedurende het vo: vierdeklassers zijn minder gelukkig dan tweedeklassers, zij ervaren meer stress, zijn vaker eenzaam, en ervaren meer psychische klachten.

'Ik heb last van faalangst. Ik kan niet goed individueel werken, ik kan niet zomaar in de hoek van de klas gaan zitten en aan de slag, ik stel heel veel vragen ter bevestiging of ik het wel goed doe want ik ben daar onzeker in.(..) Ik onderschat mezelf heel erg, ik haal mezelf altijd neer en heb ook een beetje een angststoornis. Ik ben heel erg bang dat ik het niet haal, en dan heb ik een jaar vergooid, wat zullen mijn ouders en anderen dan wel niet zeggen.'

- (leerling vo)

Meer en langdurige problematiek op vso dan in het reguliere onderwijs

In het rapport Zicht op Zorgen is geïnventariseerd welke problematiek er speelt onder leerlingen. Hierbij hebben de onderzoekers negentien mogelijke vormen van problematiek bekeken. Hoewel op elk onderwijstype leerlingen allerlei vormen van problematiek ervaren, kan in grote lijnen worden geconcludeerd dat er in het reguliere onderwijs minder zorgen zijn rondom leerlingen. Er zijn meer problemen én langer bestaande problemen op het vso. Toch is op elk type school leerproblemen de grootste zorg. Daarnaast is er een samenhang met het onderwijsniveau van leerlingen: een lager onderwijsniveau hangt samen met meer of langer durende problemen.

4.4 Vijfde van de leerlingen heeft nog last van gebeurtenissen tijdens corona

Bijna een kwart van de Amsterdamse jongeren heeft zelf corona gehad en een iets groter deel heeft een naaste die corona heeft gehad (vier op de tien).^{iv} Bij twaalf procent van de leerlingen heeft een naaste in het ziekenhuis gelegen als gevolg van corona en bij zes procent is een naaste overleden aan de ziekte. Een ander mogelijke heftige gebeurtenis tijdens corona is het verlies van werk of inkomen voor ouders van de jongeren. Voor vijftien procent was dit het geval. Voor al deze gebeurtenissen geldt dat Amsterdamse leerlingen dit vaker meemaakten dan gemiddeld in Nederland.

Ruim een vijfde van de Amsterdamse jongeren had in het najaar van 2021 nog last van de gebeurtenissen die zij meemaakten tijdens de coronaperiode (22%). Dit is hoger dan het percentage voor heel Nederland (20%). Met behulp van stellingen is vervolgens gevraagd of de leerlingen bijvoorbeeld aan de gebeurtenis dachten terwijl ze dat niet wilden of dat er soms opeens sterke gevoelens opkomen. Op basis van deze stellingen blijkt dat een derde van hen een verhoogd risico op PTSS heeft (7% van de vo-leerlingen). Dit percentage is vergelijkbaar met de rest van Nederland. Ook hier geldt weer dat Amsterdamse meisjes meer geraakt worden hierdoor dan jongens: een kwart van de meisjes (26%) had in het najaar van 2021 nog last van de gebeurtenissen die zij

meemaakten tijdens de coronaperiode t.o.v. 17% van de jongens, en 10% van de meisjes heeft een verhoogd risico op PTSS t.o.v. 4% van de jongens.

De Covid-19-maatregelen kunnen invloed hebben gehad op het leven van de leerlingen. Zo waren er verschillende keren lockdowns, sluitingen van scholen, digitaal lesgeven en anderhalve meter afstand houden. Drie kwart van de leerlingen kon tijdens de lockdown thuis een plek voor zichzelf vinden als dat nodig was.^{vi} Een lager aandeel kon makkelijk buiten vrienden en familie ontmoeten op anderhalve meter tijdens de lockdown (50%) of buiten sporten en bewegen in de buurt (50%). Voor alle drie geldt dat het aandeel lager is dan gemiddeld in Nederland. Het grootste verschil zien we wat betreft het vinden van een plek als dat nodig was: in Amsterdam kon 73 procent een plekje vinden. In Nederland lukte dat 78 procent van de leerlingen.

Tweeënveertig procent van de Amsterdamse leerlingen had extra hulp of steun nodig tijdens de coronaperiode.^{vii} Dit is iets meer dan gemiddeld in Nederland (39%). Meisjes hadden vaker hulp nodig dan jongens, en havo/vwo-leerlingen hadden vaker hulp nodig dan vmbo-leerlingen. De leerlingen hadden met name hulp nodig bij huiswerk en het niet lekker in hun vel zitten. In mindere mate hadden zij ook hulp nodig in verband met problemen met hun ouders of lichamelijke klachten. Voor alle hulpbehoeften geldt dat meisjes deze vaker hadden dan jongens. De ruime meerderheid van de leerlingen kan bij iemand terecht wanneer zij problemen ervaren (80%), zij het een lager aandeel dan gemiddeld in Nederland (86%). Negen procent van de leerlingen had extra hulp nodig tijdens de coronaperiode, maar niemand bij wie ze terecht konden. Gemiddeld in Nederland is dat zes procent.

Invloed van coronaperiode op leerlingen en klassen

Op verschillende vlakken ervaren zowel leerlingen als docenten nog steeds de gevolgen van corona. Zo moeten de leerlingen weer wennen aan het in de klas zitten met elkaar, en is het contact tussen leerlingen en docenten nog niet hersteld. Daarnaast geven sommige leerlingen aan het leren verleerd te zijn, en geven docenten aan dat de motivatie en het doorzettingsvermogen is afgenomen.

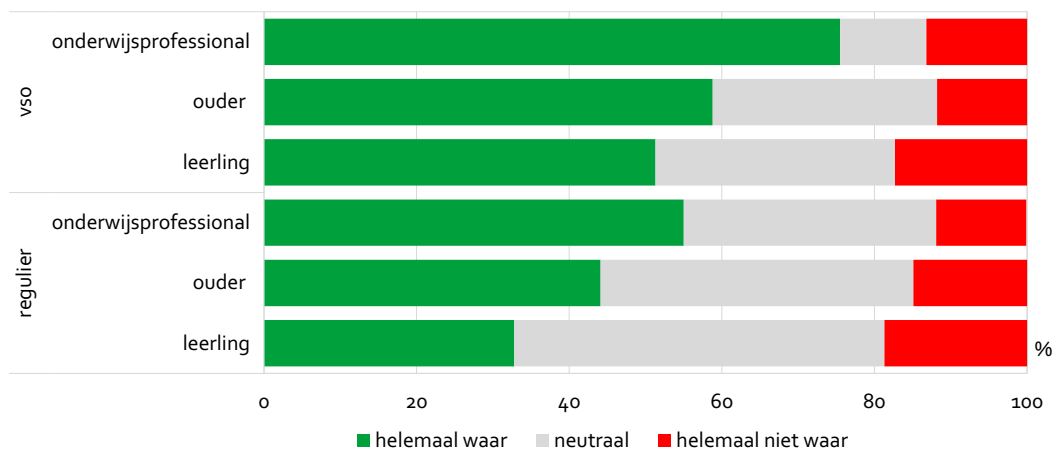
'Onze leerlingen willen altijd op school zijn. Zij willen niet thuisblijven, op school hebben wij namelijk tijd en aandacht voor ze. Nu zitten ze met z'n allen weer in een klas. Daar moeten ze aan wennen. Dat merk je aan de escalaties die er zijn geweest. Ze letten te veel op elkaar, ze praten te veel over elkaar. Er is een periode van groepsvorming nu.'

- (docent vo)

4.5 Vso-scholen hebben het meeste zicht op wat de leerling nodig heeft

In voorgaande paragrafen is besproken welke problematiek leerlingen op het Amsterdamse voortgezet onderwijs ervaren. Maar in hoeverre hebben scholen zicht op deze problematiek en wat leerlingen nodig hebben? Het voortgezet speciaal onderwijs heeft meer zicht op wat leerlingen nodig hebben om zich goed te ontwikkelen dan het regulier vo. Leerlingen zijn echter op beide onderwijssoorten minder positief dan ouders en onderwijsprofessionals.

Figuur 4.8 Antwoorden van leerlingen, ouders en onderwijsprofessionals op de stelling 'School heeft zicht op wat de leerling nodig heeft om zich goed te kunnen ontwikkelen', 2020 (procenten)

bron: Zicht op zorgen, 2020

Of school goed zicht heeft op de behoeften van een leerling hangt mogelijk samen met de mate waarin de docenten interesse tonen in individuele leerlingen. Op elk onderwijstype vindt de meerderheid van de ouders dat docenten voldoende interesse tonen, waardoor ze dingen waarmee de leerling zit snel zien (niet in figuur weergegeven). Docenten van het vso hebben meer zicht op waar de leerlingen mee zitten dan de docenten op het regulier vo. Ook hier zijn leerlingen minder positief dan hun ouders.

'Ik heb een goede band met mijn leraren. Ik ga vaak gesprekken met ze aan, over zowel school als thuis. Ik heb met alle leraren dezelfde band. Ik heb wel een andere band met mijn mentor dan met andere leraren. Zij weet bijna alles over mij. Ik praat veel met haar, maar ze kan ook in mijn dossier kijken, dus ze weet ook wat er allemaal thuis gebeurt.'

- (leerling vso)

Een andere manier voor de docent om te signaleren of het goed gaat met een leerling, is door het gesprek met een leerling aan te gaan. Ook dit gebeurt vaker op vso-scholen: meer dan de helft van deze leerlingen geeft dit aan. Overleg tussen leerlingen en docenten gebeurt minder op het reguliere onderwijs: bijna een derde van de leerlingen geeft aan dat de docenten niet overleggen met leerlingen over hoe het gaat op school. Deels is dit te verwachten: op het regulier onderwijs zijn minder individuele begeleidingsuren beschikbaar voor leerlingen. Ook overleg met ouders kan docenten helpen om inzicht te krijgen in hoe het gaat met leerlingen. De reacties komen overeen met de meningen over het overleg tussen docenten en leerlingen: dit gebeurt meer op het vso dan in het regulier vo.

Zicht op stress onder leerlingen, maar veel minder op eenzaamheid en suïcidale gedachten

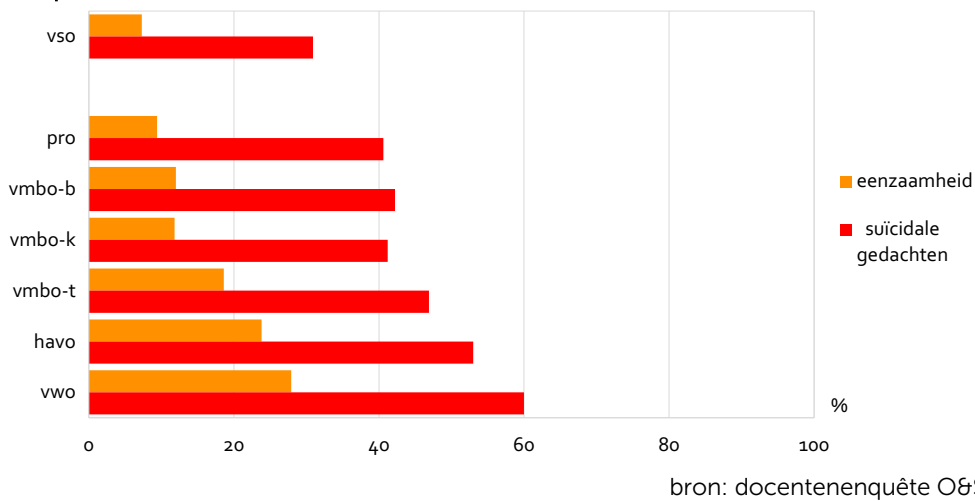
O&S heeft in 2022 een enquête-onderzoek uitgevoerd onder Amsterdamse docenten in het vo en vso.^{lviii} In dit onderzoek is ook gevraagd naar zicht op en aandacht voor sociaal-emotionele problematiek op de scholen, zoals zicht en aandacht voor stress, eenzaamheid en suïcidale gedachten onder leerlingen.^{lix} Ongeveer 60% van de docenten geeft aan dat zij (heel) veel zicht hebben op stress onder leerlingen over school en/of huiswerk. In het regulier onderwijs geven docenten vaker aan hier veel zicht op te hebben (62%) dan docenten in het vso (49%). Docenten die onderwijs geven in het praktijkonderwijs en vmbo-b geven relatief vaak aan hier weinig zicht op te hebben.

Kijken we naar zicht op eenzaamheid onder leerlingen dan geeft een kwart van de docenten in het regulier onderwijs aan hier (heel) veel zicht op te hebben. Docenten in het vso zeggen vaker hier zicht op te hebben (60%). Opvallend is dat docenten die onderwijs geven aan vwo-leerlingen vaker dan gemiddeld aangeven weinig zicht te hebben op eenzaamheid onder leerlingen.

Zowel docenten in het regulier onderwijs (8%) als in het vso (22%) geven minder vaak aan zicht te hebben op suïcidale gedachten onder leerlingen dan de andere vormen van sociaal-emotionele problematiek onder leerlingen. Maar liefst 58% van de docenten in het regulier onderwijs geeft aan hier (heel) weinig zicht op te hebben. Vooral docenten die lesgeven aan vwo-leerlingen geven aan weinig zicht te hebben op suïcidale gedachten onder leerlingen.

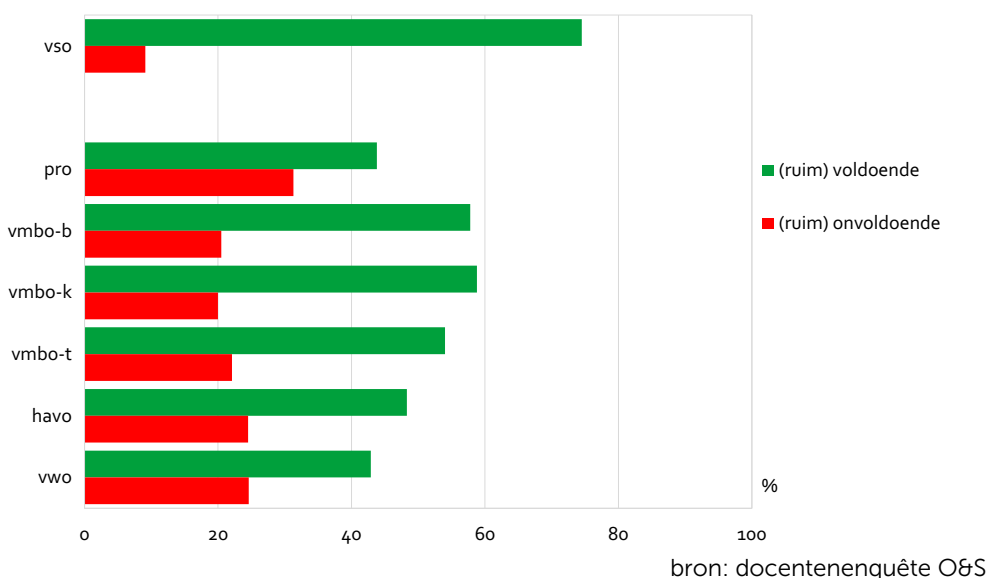
Aan de docenten is ook gevraagd op welke manier er op dit moment aandacht wordt besteed aan de drie bovengenoemde vormen van sociaal-emotionele problematiek. De meeste docenten geven aan dat de mentor/coach hier aandacht aan besteedt tijdens individuele-of klassengesprekken. Daarnaast is er vaak een zorgteam of een zorgcoördinator aanwezig op de scholen die hier aandacht aan besteedt. Verder geven de docenten aan dat deze problematiek wordt besproken tijdens reguliere overleggen met het team, en/of contact wordt gezocht met de ouders. Op sommige scholen worden ook sociaal-emotionele trainingen gegeven voor de leerlingen.

Figuur 4.9 Aandeel docenten dat (heel) weinig zicht heeft op verschillende vormen problematiek, 2022 (procenten)

Op de vraag of er voldoende aandacht is voor sociaal-emotionele problematiek op school, geeft 50% van de Amsterdamse docenten aan dat er (ruim) voldoende aandacht is. Vooral in het vso zijn de docenten positief: 75% geeft aan dat er (ruim) voldoende aandacht wordt besteed aan de drie vormen van sociaal-emotionele problematiek. Onder docenten in het regulier onderwijs geeft 24% aan hier (ruim) onvoldoende aandacht aan te besteden op school. Opvallend is dat vooral docenten in het praktijkonderwijs vaker aangeven hier onvoldoende aandacht aan te besteden op school.

Figuur 4.10 Aandeel docenten dat een (ruim) voldoende of (ruim) onvoldoende geeft voor aandacht voor sociaal-emotionele problematiek op school, 2022 (procenten)

Naast de huidige situatie op scholen is ook aan de docenten gevraagd op welke manier er meer aandacht besteed zou kunnen worden aan sociaal-emotionele problematiek. Het meest genoemde antwoord is meer ruimte en tijd om de leerlingen te begeleiden

als mentor. De docenten benoemen dat ze door hoge werkdruk vaak weinig tijd hebben om hier voldoende aandacht aan te besteden. Daarnaast geven een aantal docenten aan dat ze onvoldoende zijn geschoold om leerlingen te begeleiden met sociaal-emotionele problemen. Als suggestie wordt genoemd om het takenpakket van een mentor aan te passen en specialisten hiervoor aan te nemen. Of de mentoren te trainen om deze leerlingen te begeleiden. Verder geven de docenten aan dat er behoefte is aan meer tijd en geld voor trainingen voor de leerlingen zelf, zoals een mindfulnessstraining.

Op het vso meer zicht op en aandacht voor pesten dan in het reguliere onderwijs

Eerder in dit hoofdstuk is beschreven dat één op de acht leerlingen wordt gepest. Uit de docentenenquête van O&S blijkt dat docenten uit het vso meer zicht hebben op pestgedrag dan docenten in het regulier onderwijs: in het vso heeft ruim 60% hier zicht op en in het regulier onderwijs is dat 46%. Docenten die lesgeven aan leerlingen op vmbo-b (63%), vmbo-k (63%) en vmbo-t (61%) hebben hier dan wel weer zicht op. Op de havo (50%) en op het vwo (41%) heeft een kleiner deel zicht op pestgedrag.

Volgens de docenten wordt er op hun school bijvoorbeeld aandacht besteed aan het pestgedrag op school door middel van een pestprotocol en een pestproject in de onderbouw. Ook worden er anti-pest lessen/workshops gegeven op scholen. Daarnaast wordt er tijdens de mentorlessen vaak aandacht aan besteed en is er op sommige scholen een anti-pest coördinator aanwezig.

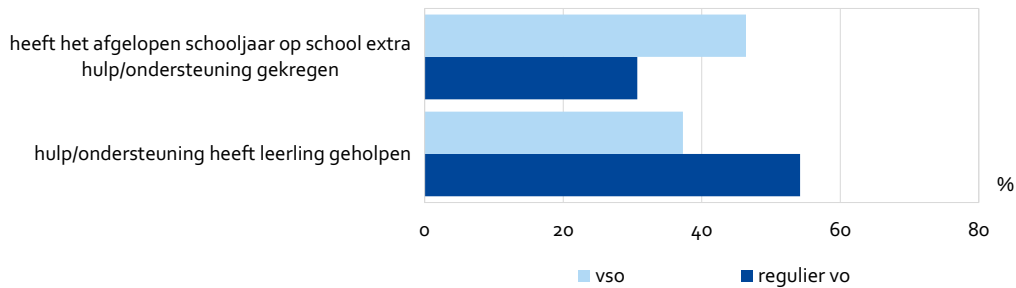
59% van de docenten in het regulier onderwijs en 69% van de docenten in het vso geven aan dat de aandacht voor het pestgedrag op school (ruim) voldoende is. Toch geeft 15% van de docenten in het regulier onderwijs en 9% van de docenten in het vso aan dat er (ruim) onvoldoende aandacht is voor het pestgedrag op school. Zij geven aan dat er meer aandacht besteed kan worden door pesten bespreekbaar te maken tijdens bijvoorbeeld de mentorlessen. Ook hiervoor geldt dat de docenten meer tijd nodig hebben om voldoende aandacht aan pesten te kunnen besteden. De docenten vinden ook dat de scholen strenger mogen optreden tegen pesters. Verder geven ze aan dat het contact tussen de docenten en mentor belangrijk is, ook om sneller actie te ondernemen bij de eerste signalen van pesten. Tot slot wordt genoemd dat er op school meer aandacht moet komen voor het online pesten.

Leerlingen op het regulier onderwijs meest geholpen door extra ondersteuning

Op school kunnen leerlingen verschillende vormen van hulp en ondersteuning krijgen, zoals huiswerkbegeleiding, vaardigheidstraining of hulp van een orthopedagoog, schoolpsycholoog of logopedist. In het onderzoek Zicht op zorgen zijn leerlingen gevraagd in welke mate zij extra hulp en ondersteuning ontvangen. Leerlingen in het vso ontvangen vaker hulp en ondersteuning dan leerlingen op het reguliere vo. Leerlingen op het vso ontvangen relatief vaker hulp van een orthopedagoog, schoolpsycholoog of logopedist of zitten in een speciale trajectklas.

Hoewel leerlingen op het regulier vo relatief weinig ondersteuning of hulp ontvangen, geven zij wel relatief vaak aan dat de ondersteuning of hulp hen heeft geholpen: iets meer dan de helft vindt dit. In het vso ligt dit aandeel lager (37%).

Figuur 4.11 Leerlingen die van verschillende vormen van ondersteuning gebruik hebben gemaakt en de mate waarin deze hulp succesvol is geweest, volgens leerlingen, 2020 (procenten)

bron: Zicht op zorgen, 2020

Een reden waarom ondersteuning een leerling niet zou kunnen helpen is wanneer de ondersteuning die beschikbaar is op school niet aansluit bij de behoeften van leerlingen. Over het algemeen sluiten het aanbod redelijk aan bij de behoeften van leerlingen: de helft van de leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs vindt dit en 41% van de leerlingen op het regulier voortgezet onderwijs.

4.6 Bereik van jeugdhulp hoger onder leerlingen op scholen met minder leerlingen met een risico op onderwijsachterstand

Naast hulp op school, kunnen leerlingen ook buiten school hulp ontvangen. Specialistische jeugdhulp wordt ingezet wanneer er meer nodig is dan het preventieve aanbod van de basisjeugdhulp kan bieden. De toegang tot specialistische jeugdhulp is enkel mogelijk met een verwijzing, en kan onder andere verlopen via huisartsen en het Ouder- en Kindteam (OKT).

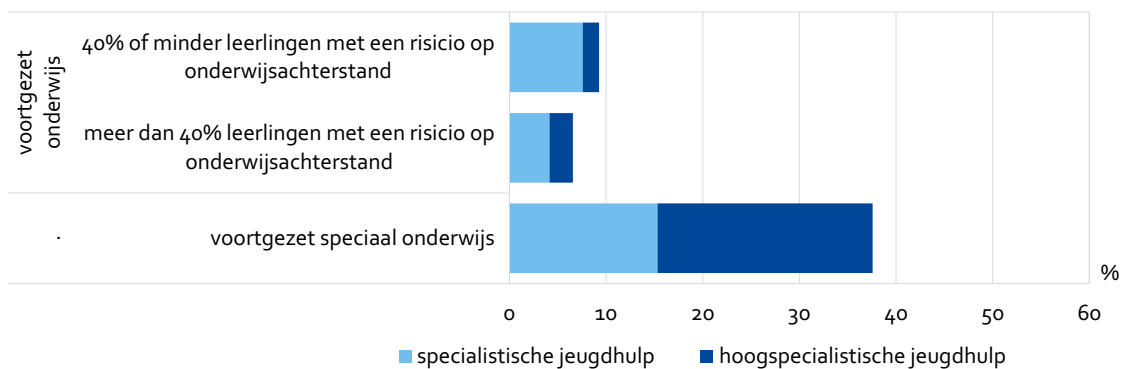
Van de Amsterdamse kinderen van 12 t/m 18 jaar kreeg in 2020 vijf procent enkelvoudige specialistische jeugdhulp (voorheen segment B, enkelvoudig met lage intensiteit). Het gaat hier om problematiek die in hoofdzaak enkelvoudig en herkenbaar van aard is. Er is een duidelijk en redelijk afgebakend idee over welke soort ondersteuning passend is om het resultaat voor de jeugdige in te vullen. Daarnaast kreeg drie procent hoogspecialistische jeugdhulp (voorheen segment C, meervoudig met hoge intensiteit). Deze hulp vraagt om specialistische expertise, ambulante en/of intramuraal. Dit kan ook worden omschreven als 'veelomvattende hulp', waarbij de complexiteit oploopt door de combinatie van ondersteuningsfactoren (bijvoorbeeld dat een kind zowel een beperking heeft én de ouders opvoedonmachtig zijn – of welke combinatie dan ook). Binnen de specialistische en hoogspecialistische jeugdhulp kan de vorm en de intensiteit van de hulp nog sterk verschillen.^{ix}

Op scholen met minder leerlingen ($\leq 40\%$) met een risico op een achterstand^{xi} krijgen meer leerlingen enkelvoudige specialistische jeugdhulp dan op scholen met meer leerlingen ($> 40\%$) met een risico op achterstand, respectievelijk 8% en 4%. Bij hoogspecialistische jeugdhulp zien we, in mindere mate, het omgekeerde, leerlingen op scholen met meer leerlingen met een risico op achterstanden krijgen vaker dit type

hulp dan leerlingen op scholen met weinig leerlingen met risico op achterstanden, respectievelijk 2,4% en 1,7%. Als we de jeugdhulp samen nemen dan zien we dat er bij leerlingen op scholen met minder leerlingen met een risico op achterstand, vaker sprake is van specialistische jeugdhulp. Deze verschillen zijn vergelijkbaar met wat we in het Amsterdams primair onderwijs zien, en dit roept de vraag op of de hulp op de plek terecht komt waar deze het meest nodig is.^{lxii}

Op scholen voor vso krijgt een groter deel (hoog)specialistische jeugdhulp dan op de reguliere middelbare scholen, namelijk 15% specialistische jeugdhulp en 22% hoogspecialistische jeugdhulp.^{lxiii}

Figuur 4.12 Specialistische en hoogspecialistische jeugdhulp naar schooltype, Amsterdamse kinderen op Amsterdamse v(s)o scholen, schooljaar 2020/'21, zorggebruik in 2020 (procenten)

bron: Zicht en Grip op Sociaal, gemeente Amsterdam

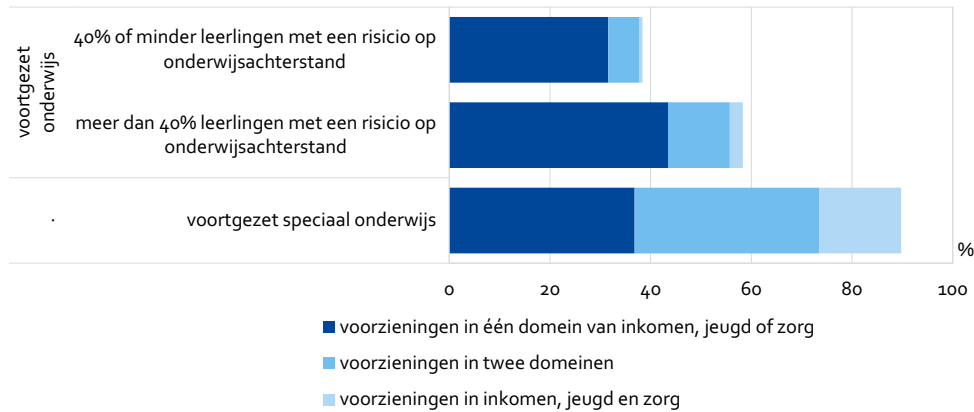
Meer gebruik gemeentelijke voorzieningen op vso

De gemeente biedt naast kindvoorzieningen (jeugdhulp) ook gemeentelijke voorzieningen op het gebied van inkomensondersteuning (bijvoorbeeld de bijstand) en zorgvoorzieningen (bijvoorbeeld WMO). Van alle leerlingen in het vo wordt in 49% van de huishoudens van minimaal een van de gemeentelijke voorzieningen gebruik gemaakt. Op scholen met meer leerlingen met een risico op onderwijsachterstand ligt het voorzieningengebruik in de gezinnen hoger. Zo zien we dat het gebruik van één of meerdere armoedevoorzieningen op scholen met minder leerlingen ($\leq 40\%$) met een risico op een achterstand 38% is, t.o.v. 58% op scholen met meer leerlingen met een risico op onderwijsachterstand.

Leerlingen op scholen met minder leerlingen ($\leq 40\%$) met een risico op een achterstand wonen bovengemiddeld vaak (11%) in een huishouden waarin enkel gebruik wordt gemaakt van een kindvoorziening, zonder dat er dus sprake is van gebruik van een andere voorziening.

In de huishoudens van leerlingen die op het vso zitten wordt nog weer meer gebruik gemaakt van gemeentelijke voorzieningen. Van de huishoudens van leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs maakt 90% gebruik van gemeentelijke voorzieningen, en 16% van de leerlingen horen bij een huishouden waar gebruik wordt gemaakt van voorzieningen op drie domeinen: jeugd, inkomen én zorg.

Figuur 4.13 Voorzieningengebruik van huishoudens naar schooltype, Amsterdamse kinderen op Amsterdamse v(s)o scholen, schooljaar 2020/'21, zorggebruik in 2020 (procenten)

bron: Zicht en Grip op Sociaal, gemeente Amsterdam

^{xliv} Deze categorieën zijn vergelijkbaar met een onderzoek naar protectieve factoren van studenten met een lage SES in het hoger onderwijs. Coppens, Liesbeth; Vaes, Mathilde; Coninx, Karin; Struyven, Katrien, Universiteit Hasselt en Vrije Universiteit Brussel.

^{xliv} Bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

^{xlvi} Bron: Zicht op Zorgen. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

^{xlvii} Scholenopdekaart.nl/VO-raad/ schoolrapportages vso. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

^{xlviii} Doordat scholen de onderwijsniveaus op schillende manier registreren voor bekostiging, is het niet mogelijk om deze groep verder uit te splitsen naar vmbo-niveau.

^{xliv} Let wel: het gaat op deze school om slechts negen respondenten.

ⁱ <https://www.parool.nl/amsterdam/gewelddadige-incidenten-en-agressieve-ouders-onveilig-klimaat-ijburg-college-zorgt-voor-uittocht-tientallen-docenten~b2f24b3a/>

ⁱⁱ <https://www.parool.nl/amsterdam/hoer-het-gezin-van-rivaldo-16-de-stad-uit-vluchtte-vanwege-afpersing-hij-zei-mam-jij-kunt-me-niet-veilig-houden~b8ed7bb4/>

ⁱⁱ Bron: <https://vzinfo.nl/social-media-en-gamen/regionaal>.

ⁱⁱⁱ Bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM.

ⁱⁱⁱ Voor hulp met suïcidegedachten kan men terecht bij Stichting 113 Zelfmoordpreventie via 0800-0113 (24/7 bereikbaar) en 113.nl.

^{liv} Vaak of (bijna) altijd eenzaam en suïcidegedachten gaan over het jaar voorafgaand aan de enquête.

^{lv} Bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM.

^{lvi} Bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM.

^{lvii} Bron: Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021, GGD'en en RIVM.

^{lviii} In de bijlage wordt een responsoverzicht van de vragenlijst gegeven.

^{lix} Een aantal docenten hebben aangegeven dat zij de vraagstelling 'hoeveel zicht zij hebben op' stress, eenzaamheid en suïcidale gedachten onduidelijk vonden. Er werd getwijfeld of ze moesten invullen hoeveel zicht zij hier zelf op hebben in de klas of hoe vaak deze problematiek voorkomt bij hun op school. De manier van beantwoording kan hierdoor van docent tot docent verschillen.

^{lx} Bron: <https://www.zorgomregioamsterdam.nl/wp-content/uploads/2022/01/Jeugdhulp-Amsterdam-DUO-introductiebijeenkomst-7-dec-2021.pptx>

^{lxi} Een risico op onderwijsachterstand wordt door O&S berekend aan de hand van de sociaaleconomische status (SES) van een leerling, dit wordt bepaald aan de hand van het ouderlijk opleidingsniveau en het huishoudinkomen.

Zie ook: [Ruim derde leerlingen heeft een potentiële onderwijsachterstand](#)

^{lxii} Bron: <https://onderzoek.amsterdam.nl/artikel/staat-van-het-amsterdamse-primair-onderwijs>

^{lxiii} Bron: Zicht en grip op sociaal. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

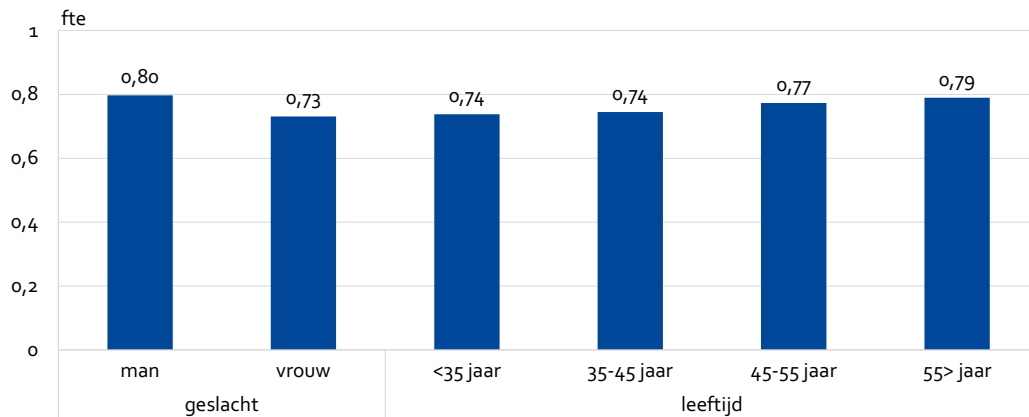
5 De Amsterdamse docenten

In hoofdstuk 1 zagen we dat de combinatie van tijdelijke contracten en pensionering zorgt voor een huidig tekort aan docenten met een risico op verdere toename. Mogelijkheden om dit tekort terug te dringen liggen onder andere in het behouden van en het laten uitbreiden van de aanstellingsomvang van huidige docenten en/of in de instroom van meer nieuwe docenten. Amsterdamse docenten werken gemiddeld 0,76 fte, dit is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde. Mannen verdienen gemiddeld meer dan hun vrouwelijke collega's uit dezelfde leeftijdsgroep, alleen onder de jongste groep docenten is dit niet het geval. Een derde van de Amsterdamse docenten overweegt het onderwijs (deels) te verlaten, vooral docenten die weinig werkplezier ervaren overwegen dit. Amsterdamse docenten beoordelen de voldoening die zij uit hun werk halen met een 7,1, het werkplezier scoort met een 6,9 iets lager. Docenten in het vso geven een hogere beoordeling voor hun voldoening en plezier uit werk dan docenten uit het reguliere vo, namelijk een 7,5. Docenten vinden tijd en ruimte om hun leerlingen te begeleiden en ondersteunen het belangrijkste aspect om het werk aantrekkelijk te maken, maar ervaren hier in de praktijk te weinig tijd voor op school. In de afgelopen acht jaar is het aantal Amsterdamse studenten dat een opleiding tot docent in het voortgezet onderwijs volgt met ruim 15% afgenomen, alhoewel in 2020/21 de daling van studentenaantallen lijkt te zijn gestopt.

5.1 Amsterdamse docenten werken gemiddeld 0,76 fte, salarisverschillen tussen mannen en vrouwen

Gemiddeld werken Amsterdamse docenten 0,76 fte, dit is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde en docenten uit de andere grote steden Den Haag, Rotterdam en Utrecht. De mannelijke docenten werken in Amsterdam gemiddeld net wat meer uur dan vrouwen: respectievelijk 0,8 tegenover 0,73 fte. Wat betreft leeftijd neemt het aantal fte toe in de hogere leeftijdsgroepen, van gemiddeld 0,74 fte onder de docenten onder de 35 jaar naar gemiddeld 0,79 fte onder de docenten van 55 jaar en ouder.

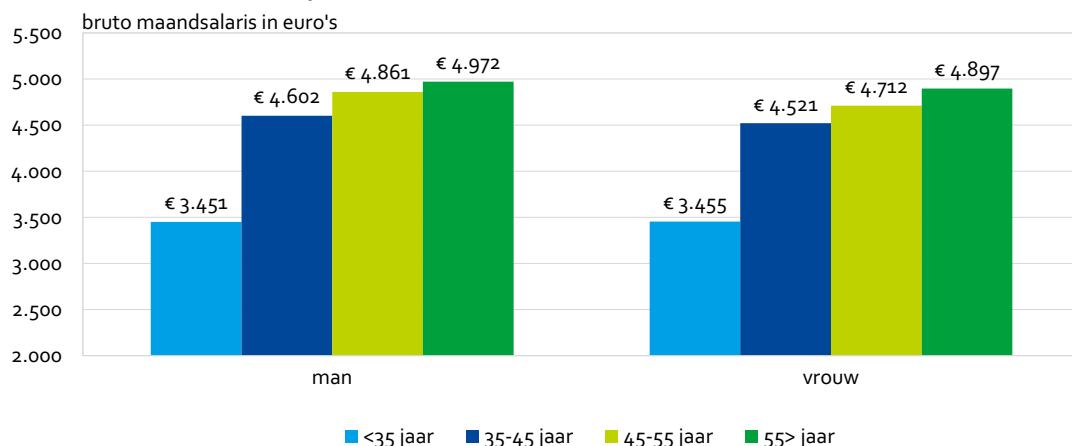
Figuur 5.1 Gemiddeld aantal fte van docenten in het vo van Amsterdam naar achtergrondkenmerken, schooljaar 2019/'20 (n=3.825)

bron: CBS/DUO, bewerking O&S

Ongeveer een derde van de docenten viel in schooljaar 2019/'20 in de laagste salarisschaal LB, vier op de tien in schaal LC en een kwart van de docenten in de hoogste schaal LD. In vergelijking met Nederland als geheel vallen Amsterdamse docenten en docenten uit de andere grote steden minder vaak in de laagste salarisschaal en vaker in de hogere schalen. Mannelijke docenten verdienen in Amsterdam gemiddeld meer dan vrouwelijke collega's uit dezelfde leeftijdsgroep, alleen onder docenten van 34 jaar en jonger is dit niet het geval. Het verschil is het grootst onder docenten tussen de 45-54 jaar, de mannen uit deze leeftijdsgroep verdienen gemiddeld €149 bruto meer per maand dan vrouwen. Omdat we geen informatie hebben over het opleidingsniveau van de docenten is het niet mogelijk om te achterhalen in hoeverre dit een verklaring zou kunnen bieden voor de gevonden verschillen.

Figuur 5.2 Gemiddeld bruto maandsalaris bij een voltijdsaanstelling naar leeftijd en geslacht in het vo van Amsterdam, schooljaar 2019/'20

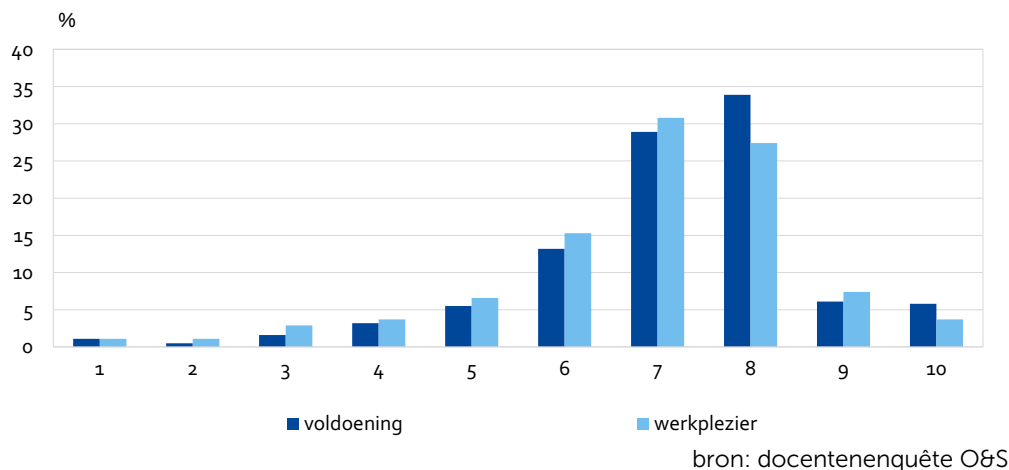

bron: CBS/DUO, bewerking O&S

5.2 Amsterdamse docenten beoordelen hun werkplezier gemiddeld met een 6,9

De schoolbesturen zetten zich in om de loopbaan van docenten in Amsterdam zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Om de belangrijkste factoren in het werkplezier van docenten in beeld te brengen is in juni een enquête uitgestuurd naar alle Amsterdamse schoolbesturen die zij vervolgens konden doorsturen naar hun docenten.^{lxiv} Op een schaal van 1 tot 10 geven Amsterdamse docenten de voldoening die zij uit hun werk halen een 7,1, het werkplezier scoort met een 6,9 iets lager. Docenten die (ook) in het vso werken, geven de voldoening in hun werk een hoger cijfer (7,5) dan docenten die niet in het vso werken (7,1). Hetzelfde zien we voor werkplezier: docenten die (ook) op het vso werken geven een hoger cijfer (7,5) dan docenten die dat niet doen (6,8). Mannelijke docenten beoordelen hun werkplezier met een 7,2 beter dan vrouwelijke docenten (6,8).

Figuur 5.3 Verdeling rapportcijfers voldoening werk en werkplezier (n=379, procenten)

Docenten die hun werkplezier met een onvoldoende (5 of lager) beoordelen geven hier verschillende redenen voor. Zo vindt een deel de werkdruk te hoog en/of de beloning voor het werk te laag. Daarnaast wijten sommigen het lagere cijfer aan de schoolleiding en het gevoerde beleid op school. Sommige docenten lichten toe dat de sfeer op school niet goed is, ook in de omgang met leerlingen. Naast desinteresse vanuit leerlingen noemen sommigen bijvoorbeeld grensoverschrijdend en gewelddadig gedrag. Een aantal docenten geeft aan dat de attitude van leerlingen is verslechterd sinds Covid-19.

Docenten die hun werkplezier met een voldoende beoordelen (een 6 of 7) geven aan dat zij voldoening krijgen van het werk dat zij doen, maar noemen ook bovenstaande punten op als kanttekening. Met name de hoge werkdruk wordt vaak genoemd door deze groep.

Onder de groep die het werkplezier hoog beoordeelt (een 8 of hoger), voeren de positieve aspecten van het werk de boventoon: leuk contact met de leerlingen, een fijne werkgever of collega's en de voldoening en het plezier dat men uit het werk haalt.

Dit neemt niet weg dat ook in deze groep aspecten zoals de werkdruk genoemd worden als aandachtspunt.

Tijd en ruimte om leerlingen te begeleiden en te ondersteunen vaakst genoemd als belangrijk aspect om het werk aantrekkelijk te maken

Driekwart van de bevroagde docenten vindt tijd en ruimte om leerlingen te begeleiden en te ondersteunen een belangrijk aspect om het werk op school aantrekkelijk te maken. Aandacht en betrokkenheid van docenten en mentoren was ook een van de belangrijke bevorderende factoren die naar voren kwam bij de interviews zoals we eerder hebben gezien. Ook aandacht voor een gezonde en veilige cultuur in de school(organisatie), autonomie in het eigen werk en waardering van de werkgever zijn belangrijke aspecten. Aspecten die te maken hebben met de eigen ambitie van de docent, scholing, loopbaanontwikkelingen en doorgroeimogelijkheden zijn voor minder docenten van (groot) belang. Wel zijn deze aspecten belangrijker onder docenten die hun werkplezier als onvoldoende beoordelen. Daarnaast is voor deze groep de werkdruk en promotie in salarisschaal wat belangrijker. Deze groep hecht juist weer wat minder belang aan autonomie in het werk en een diverse samenstelling van de leerlingenpopulatie dan docenten die hun werkplezier als voldoende of goed beoordelen.

Tabel 5.4 Belangrijke aspecten om het werk op school aantrekkelijk te maken, uitgesplitst naar rapportcijfer voor werkplezier *onvoldoende* (1 t/m 5), *voldoende* (6 of 7) of *goed* (8 t/m 10) (percentage van de docenten)

	werkplezier onvoldoende (n=58)	werkplezier voldoende (n=175)	werkplezier goed (n=146)	totaal (n=380)
tijd en ruimte om mijn leerlingen te begeleiden en te ondersteunen	71	77	77	76
aandacht voor een gezonde en veilige cultuur in school/organisatie	72	66	77	71
autonomie in eigen werk	55	68	77	70
waardering van de werkgever	71	67	67	67
aandacht voor werkplezier	62	59	62	61
aandacht voor het verminderen van werkdruk	67	68	46	59
aandacht voor balans tussen werk en privé	57	54	51	53
promotie in salarisschaal	67	48	41	48
diverse samenstelling van de leerlingenpopulatie	22	36	49	39
doorgroeimogelijkheden naast uw functie als docent	38	29	31	31
scholingsaanbod	33	30	24	28
begeleiding van de school of het schoolbestuur bij het behalen van de eigen ambities	36	29	23	27
tijd en ruimte voor loopbaanontwikkeling	36	25	21	25
doorgroeimogelijkheden in uw functie als docent	29	21	19	21
anders	17	2	7	6

bron: docentenenquête O&S

'Ik weet serieus niet wat ik zonder hem [mentor] zou moeten, hij heeft mij heel erg met alles geholpen. Hij is maanden bezig geweest om mij over te halen om vwo te gaan doen. Over mijn andere mentoren ben ik niet positief, die zijn er van negen tot vijf en dan gaan ze weer naar huis, terwijl [huidige mentor] ook buiten school echt betrokken was.'

- (leerling vo)

Aandacht voor de werkdruk en mogelijkheid tot promotie in salarisschaal minst aanwezig op scholen

Aan de docenten is gevraagd of de aspecten die zij belangrijk vinden om het werk op hun school aantrekkelijk te maken ook in voldoende mate aanwezig zijn op de school. Zoals hierboven te zien was, vinden de meeste docenten tijd en ruimte om leerlingen te begeleiden en te ondersteunen een belangrijk aspect. Het blijkt dat zij dit niet allemaal voldoende aanwezig vinden op school; volgens 36% is dit niet het geval (tegenover 38% die dat wel vindt). Dit geldt vooral voor docenten in het reguliere vo, van hen vinden vier op de tien dat dit aspect (ruim) onvoldoende aanwezig is, tegenover twee op de tien vso-docenten.

'We moeten meer ruimte creëren. Zowel in de klas met weinig leerlingen als ook misschien in het lesprogramma, dat zit zo vol. Wij zijn met z'n allen aan het rennen en vliegen waardoor je alles maar half doet in plaats van alles heel goed kunt doen.'

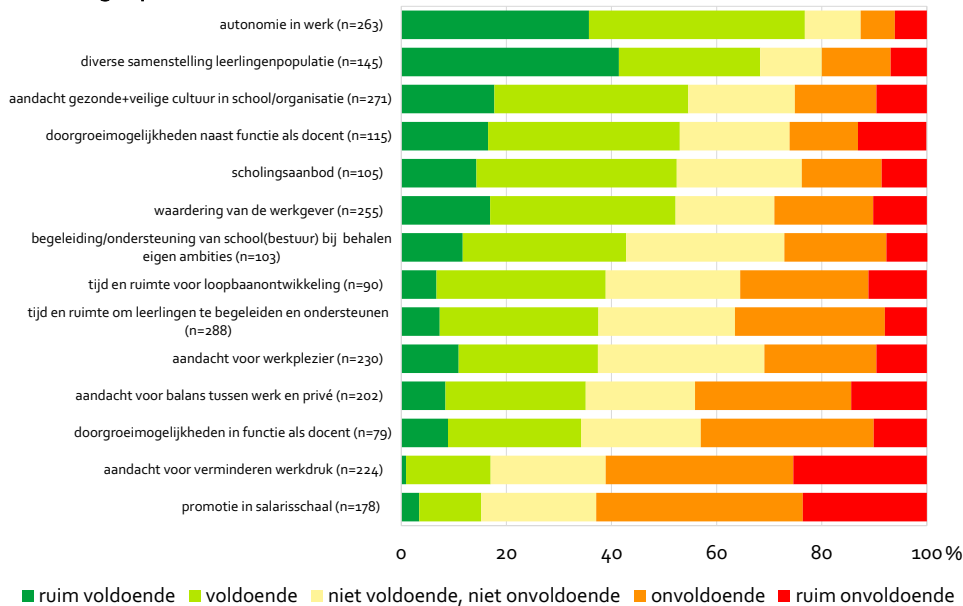
- (docent vo)

'Nee, hier hoeft je niet echt bijles te krijgen, je krijgt gewoon van alles. Je krijgt ook voor de kleinste dingen aandacht.'

- (leerling vso)

De andere aspecten die als belangrijk worden gezien, zoals aandacht voor een gezonde en veilige cultuur, waardering van de werkgever en met name de autonomie in het eigen werk zijn volgens de docenten wel vaker voldoende aanwezig op school. De autonomie in het eigen werk wordt door vso-docenten vaker als (ruim) onvoldoende beoordeeld dan door vo-docenten (18% tegenover 12%). De docenten geven daarnaast aan dat aandacht voor de werkdruk en mogelijkheid tot promotie in salarisschaal het minst aanwezig zijn op de school: respectievelijk 61% en 63% vindt dat dit (ruim) onvoldoende aanwezig is.

Figuur 5.5 Zijn de belangrijke aspecten op dit moment op uw school in voldoende mate aanwezig? (procenten)

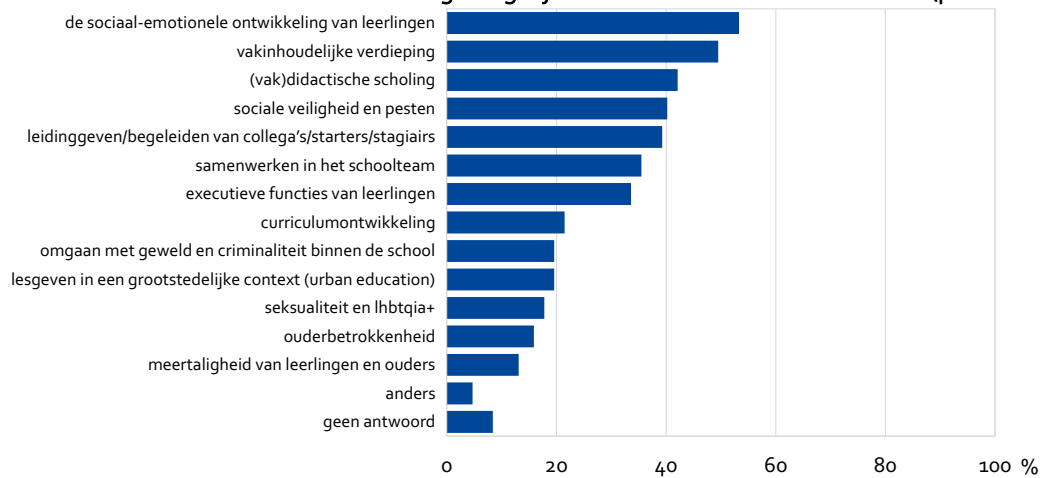
bron: docentenenquête O&S

Sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en vakinhoudelijke verdieping vaakst genoemd als extra scholingsbehoefte

Docenten die extra scholingsmogelijkheden belangrijk vinden, hebben onder meer behoefte aan extra scholing in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en vakinhoudelijke verdieping. Scholing met betrekking tot ouders (ouderbetrokkenheid, meertaligheid van leerlingen en ouders) trekt minder de belangstelling (figuur 5.6).

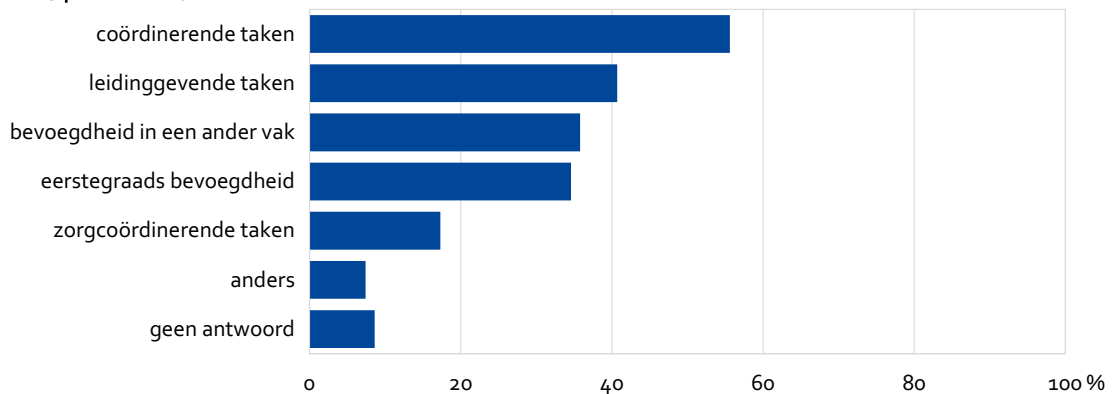
Docenten die doorgroeimogelijkheden in hun functie als docent belangrijk vinden, zijn vooral geïnteresseerd in coördinerende taken, gevolgd door leidinggevende taken, bevoegdheid in een ander vak en een eerstegraads bevoegdheid behalen. In zorgcoördinerende taken zijn minder docenten geïnteresseerd (figuur 5.7).

Figuur 5.6 Aan wat voor soort extra scholingsmogelijkheden heeft u behoefte? n=107 (procenten)

bron: docentenenquête O&S

Figuur 5.7 In welke doorgroeimogelijkheden bent u geïnteresseerd voor uw loopbaan als docent? (n=81, procenten)

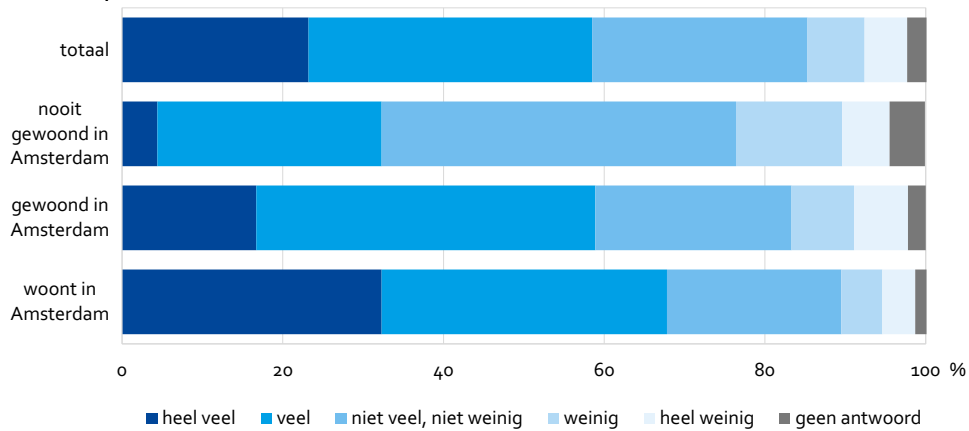

bron: docentenenquête O&S

Werken in Amsterdam speelt vooral een rol in werkplezier van docenten die in de stad wonen

Voor zes op de tien van de ondervraagde docenten (58%) draagt het werken in Amsterdam (heel) veel bij aan het werkplezier. Bij ruim één op de tien docenten (12%) draagt het werken in Amsterdam (heel) weinig bij aan het werkplezier. Het werken in de stad is vooral belangrijk voor docenten die in Amsterdam wonen: bij 68% van hen draagt het werken in Amsterdam (heel) veel bij aan het werkplezier, tegenover 32% van de docenten die hier nooit hebben gewoond. Onder docenten die niet in de stad wonen maar er eerder wel woonden is dat 59%.

Figuur 5.8 In welke mate draagt het werken in Amsterdam bij aan uw werkplezier? (n=380, procenten)

bron: docentenenquête O&S

De docenten voor wie het werken in Amsterdam (heel) veel bijdraagt aan hun werkplezier lichten toe dat dit onder andere komt door het aanbod van voorzieningen in de stad en de diversiteit (onder meer qua bevolking en cultuur). Daarnaast geven velen ook aan dat zij zelf in de stad wonen, van de stad houden en het prettig vinden om op de fiets naar hun werk te kunnen. Tot slot noemen deze docenten dat zij de leerlingenpopulatie leuk vinden en dat zij de grootstedelijke problematiek die zij in hun werk in Amsterdam tegenkomen als een uitdaging zien.

De docenten voor wie het werken in Amsterdam niet veel maar ook niet weinig uitmaakt voor hun werkplezier geven aan dat zij zowel voor- als nadelen ondervinden van werken in de stad en dat de school waarop ze werken belangrijker is dan de plek waar de school staat.

Voor docenten waarbij het werken in Amsterdam (heel) weinig bijdraagt aan het werkplezier, komt dit eveneens onder andere doordat het hen niet veel uitmaakt of de school in Amsterdam staat of ergens anders; het werk zelf is belangrijker dan de plek. Een enkeling geeft daarnaast aan dat het werken in Amsterdam juist ook meer uitdagingen geeft, bijvoorbeeld door de leerlingenpopulatie of omdat het lastig is (betaalbare) woonruimte in de stad te vinden.

Een derde van de docenten overweegt om het Amsterdamse onderwijs (deels) te verlaten

Ruim de helft (55%) van de ondervraagde docenten overweegt geen andere baan; 40% doet dat wel. Van hen denkt 8% erover om op een andere Amsterdamse school te gaan werken en 10% op een andere school buiten Amsterdam. Docenten die een onderwijsbaan buiten de stad overwegen, doen dat met name vanwege de werkdruk in Amsterdam maar ook vanwege aspecten die met de reis naar de stad te maken hebben, zoals bereikbaarheid van de werkplek, de reistijd en de reiskosten.

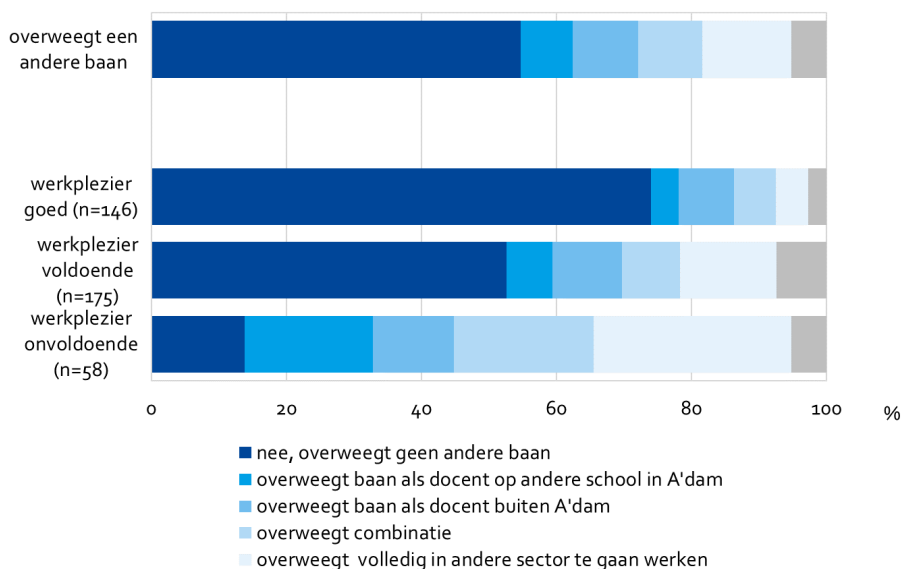
De overige 22% overweegt om (deels) werk te gaan doen in een andere sector: 9% wil het docentschap combineren met een baan in een andere sector. Zij willen dat met

name om andere competenties te benutten, vanwege de werkdruk en vanwege het salaris. Dertien procent overweegt volledig in een andere sector te gaan werken, eveneens voornamelijk omdat zij de werkdruk te hoog vinden, gevolgd door het salaris en het willen benutten van andere competenties.

Docenten in de leeftijdscategorie 35 t/m 44 jaar overwegen het vaakst een andere baan, voor 47% van hen is dat het geval, terwijl 55-plussers juist het minst overwegen om een andere baan te zoeken (32%).

Eerder zagen we dat 15% van de docenten een onvoldoende gaf voor het werkplezier. Dit zijn de docenten die veel vaker een andere baan overwegen dan docenten die wel plezier in hun werk hebben. Om docenten voor het Amsterdamse onderwijs te behouden is investeren in het werkplezier van belang.

Figuur 5.9 Het overwegen van een anderen baan naar mate van werkplezier (procenten)

bron: docentenenquête O&S

Bijna de helft van de ondervraagde docenten (44%) ervaart nu een goede balans tussen lesgevende en andere taken. 28% zou graag meer tijd willen voor andere taken dan lesgeven, 17% zou juist meer tijd willen voor lesgevende taken.^{lxv} Eén op de tien gaf geen antwoord.

Ziekteverzuim onder docenten in Amsterdam 5,4%

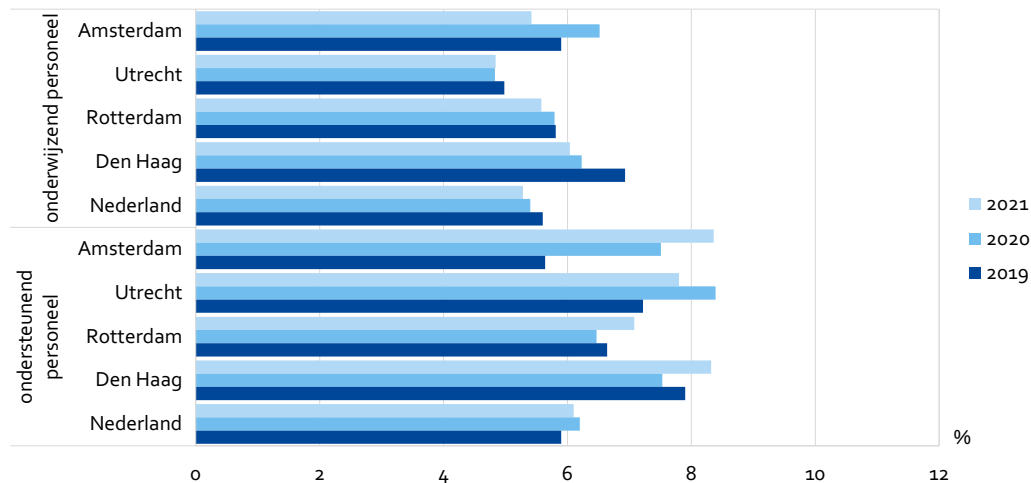
Landelijk lag het ziekteverzuim onder onderwijzend personeel in 2021 op 5,3% en onder ondersteunend personeel op 6,2%. In Amsterdam was het ziekteverzuim onder onderwijzend personeel met 5,4% in 2021 vergelijkbaar met landelijk, iets hoger dan in Utrecht en iets lager dan in Den Haag.^{lxvi}

Voor het Amsterdams ondersteunend personeel zagen we een toename in het ziekteverzuim, van 5,6% in 2019 tot 8,4% in 2021. Deze toename zien we niet (zo sterk) terug in de andere G4 steden en ook niet in Nederland als geheel. Vergeleken met

Nederland als geheel (6,1%) en met Utrecht (7,8%) en Rotterdam (7,1%) lag het ziekteverzuim in 2021 in Amsterdam relatief hoog.

Landelijk is er een relatie te zien tussen de verstedelijking van het gebied van de school waarop iemand werkt als het gaat om het ziekteverzuim onder ondersteunend personeel: in niet verstedelijkt gebied lag het ziekteverzuim in 2021 gemiddeld op 5,8% en in sterk verstedelijkt gebied op 6,9%. Ook is er voor het ondersteunend personeel een relatie tussen salarisschaal en het ziekteverzuim: hoe lager de salarisschaal des te hoger het ziekteverzuim. Daarnaast is er zowel voor onderwijzend als voor ondersteunend personeel een relatie tussen de schoolgrootte en het ziekteverzuim: op kleinere scholen ligt het ziekteverzuim hoger dan op grotere scholen.

Figuur 5.10 Ziekteverzuim onder onderwijzend en ondersteunend personeel, regulier vo*, G4 en Nederland, 2019-2021 (procenten)

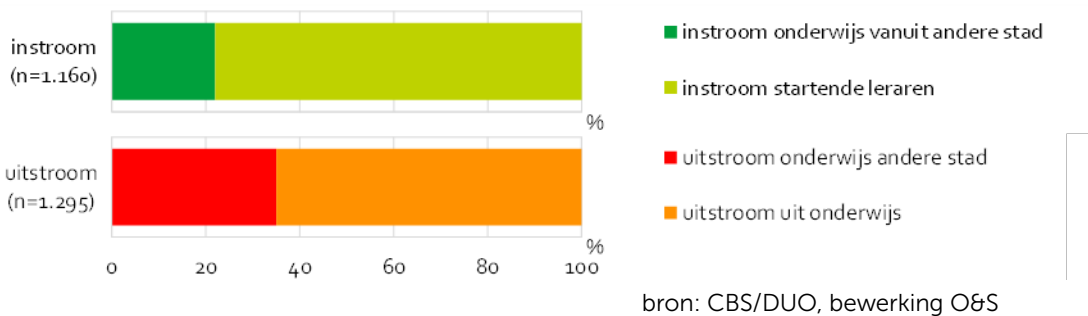
*het vso is in dit onderzoek samengenomen met het so en sbo

bron: DUO

5.3 In drie jaar tijd is dertig procent van het docentenkorps 'vernieuwd'

Niet alleen van de huidige docenten geeft een deel aan het onderwijs te willen verlaten, in de afgelopen jaren zagen we ook een dynamisch patroon aan jaarlijkse in- en uitstroom onder docenten. Tussen schooljaar 2016/'17 en 2019/'20 zijn er 1.160 docenten in het Amsterdamse vo ingestroomd en 1.295 docenten uitgestroomd. Dat betekent dat in die twee jaar ongeveer 30% van het docentenkorps is 'vernieuwd'. Van de ingestroomde docenten zijn acht op de tien startende docenten en waren twee op de tien daarvoor al werkzaam in het onderwijs in een andere stad. Van de uitgestroomde docenten heeft iets meer dan een derde (35%) het Amsterdamse onderwijs verruild voor een andere stad en heeft ongeveer twee derde (65%) het onderwijs verlaten. Deze laatste groep docenten is ofwel met pensioen gegaan of in een andere sector gaan werken.

Figuur 5.11 In- en uitstroom docenten in voortgezet onderwijs Amsterdam, schooljaar 2016/'17 en 2019/'20 (procenten)

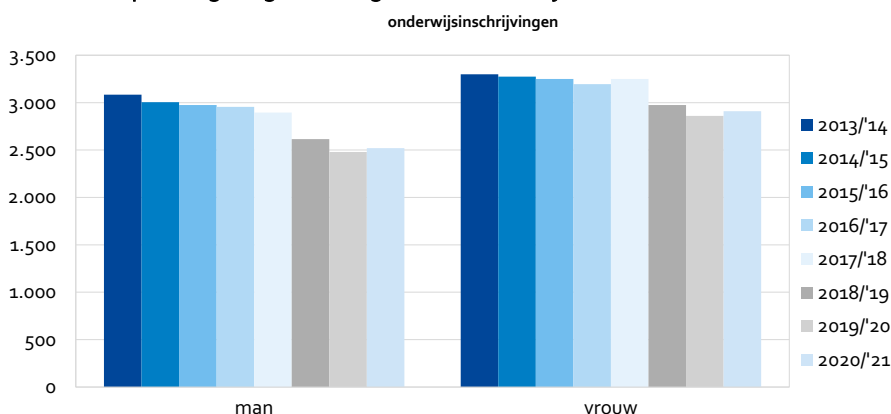

5.4 Aantal Amsterdamse studenten aan docentenopleidingen is de afgelopen acht jaar met 15% gedaald

In de afgelopen acht jaar is het aantal Amsterdamse studenten (dat zijn studenten die in Amsterdam wonen en/of in Amsterdam studeren) dat een opleiding tot docent in het voortgezet onderwijs volgt met ruim 15% afgenomen, van 6.390 studenten in 2013/'14, naar 5.440 studenten in 2020/'21.^{lxvii} De daling kan voor een deel worden verklaard doordat bepaalde opleidingen niet meer worden aangeboden door Amsterdamse instellingen. In studiejaar 2020/'21 was het aantal Amsterdamse studenten voor het eerst weer gestegen (+105 studenten ten opzichte van studiejaar 2019/'20). Deze stijging heeft zowel onder mannelijke als vrouwelijke studenten plaatsgevonden. Er volgen iets meer vrouwen een docentenopleiding dan mannen, 54% tegenover 46%.

Van de 5.440 Amsterdamse studenten studeren er zeven op de tien in de stad maar wonen zij zelf buiten Amsterdam (68%). Drie op de tien van deze studenten wonen en studeren in Amsterdam (27%) en een kleine groep woont in Amsterdam maar studeert buiten de stad (6%).

Figuur 5.12 Amsterdamse studenten (wonend en/of studierend in Amsterdam) die een docentenopleiding volgen naar geslacht, studiejaar 2013/'14-2020/'21 (aantallen)

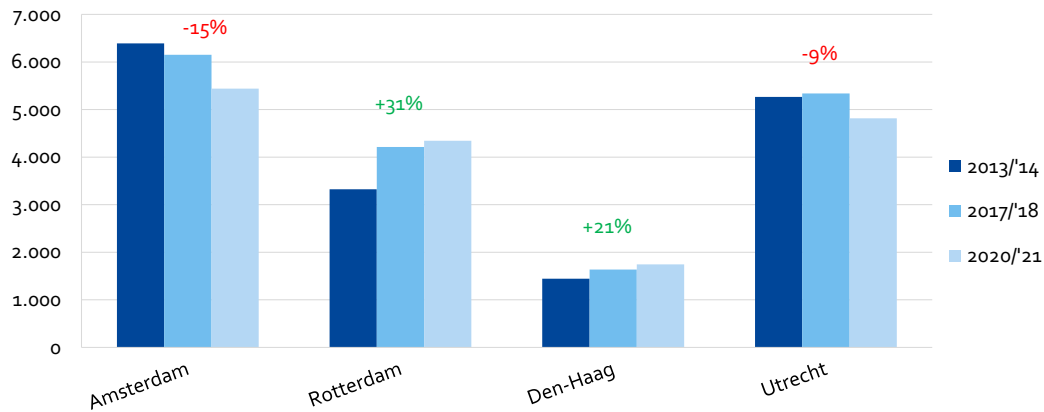
*voorlopige cijfers

bron: CBS, bewerking O&S

Landelijk is de daling van het aantal studenten dat een opleiding volgt tot docent in het voortgezet onderwijs een stuk minder sterk dan in Amsterdam (respectievelijk -3% tegenover -15% sinds studiejaar 2013/'14). In vergelijking met de andere grote steden is

alleen in Utrecht het aantal studenten afgenomen (-9%), in Rotterdam (+31%) en Den Haag (+21%) is dit aantal juist sterk gestegen.

Figuur 5.13 Aantal studenten in de G4, 2013/'14, 2017/'18 en 2020/'21

*voorlopige cijfers

bron: CBS, bewerking O&S

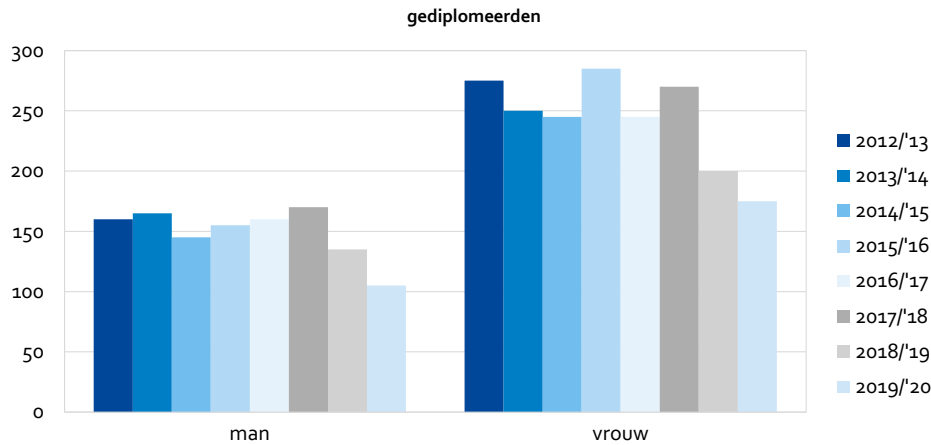
Zowel het aantal Amsterdamse eerstejaars als het aantal gediplomeerden is gedaald

De instroom van Amsterdamse eerstejaars studenten die een opleiding volgen tot docent in het voortgezet onderwijs is de afgelopen acht jaar ook flink gedaald; van 2.750 studenten in 2013/'14, naar 1.720 studenten in 2020/'21 (-37%). Onder mannelijke studenten is deze daling het sterkst (-43%). Ook landelijk is het aantal eerstejaars gedaald (-22%), maar deze daling is minder sterk dan in Amsterdam. Hetzelfde geldt in vergelijking met Den Haag (-7%), Rotterdam (-4%) en Utrecht (-31%).

Het aantal studenten wonend in Amsterdam^{lxviii} dat een diploma aan een docentenopleiding heeft behaald was tussen 2012/'13 en 2017/'18 redelijk stabiel. In de afgelopen twee studiejaar zien we echter een flinke daling in het aantal gediplomeerden; van 440 afgestudeerden in 2017/'18 naar 275 afgestudeerden in 2019/'20 (-38%). De verminderde instroom kan hierin een rol spelen. Daarnaast kan in studiejaar 2019/'20 de Covid-19-pandemie van invloed zijn geweest op het aantal afgestudeerden. Ook landelijk is het aantal gediplomeerden gedaald (-14%), maar opnieuw minder sterk dan in Amsterdam. In Utrecht heeft een vergelijkbare daling plaatsgevonden (-39%), in Den Haag (-10%) en Rotterdam (+4%) zien we dit niet terug.

In 2021 is er door adviesbureau Berenschot^{lxix} landelijk onderzoek gedaan naar studiesucces bij tweedegraads docentenopleidingen. De uitval is relatief hoog in vergelijking met de gemiddelde hbo-opleiding. Uit het onderzoek komen verschillen factoren naar voren die hierin een rol spelen. De docentenopleiding wordt door studenten als zwaarder ervaren dan een gemiddelde hbo-opleiding. Stages vinden al vroeg in de opleiding plaats waarbij al veel vaardigheden en competenties worden verwacht. Dit komt deels door het docententekort, waardoor er meer verantwoordelijkheid wordt toebedeeld dan op basis van de studiefase vanuit kan worden gegaan. Ook wordt de afweging in de studiekeuze tussen vakinhoud en het docentschap in het onderzoek als factor in de uitval benoemd en de combinatiedruk die zij-instromers ervaren.

Figuur 5.14 Aantal gediplomeerde Amsterdammers (wonend in Amsterdam) per studiejaar naar geslacht, 2012/'13-2019/'20 (aantallen)

*voorlopige cijfers

bron: CBS, bewerking O&S

^{lxiv} In de bijlage data en methoden kan een responsoverzicht van de enquête worden gevonden.

^{lxv} In de enquête is ook gevraagd wat de huidige balans is in het aantal uren dat docenten besteden aan lesgevende taken en andere taken. Helaas is deze vraag door bijna de helft van de respondenten niet ingevuld, waardoor de ideale balans van docenten niet te relateren is aan hun huidige balans tussen deze taken.

^{lxvi} Bron: DUO verzuimonderzoek personeel po en vo. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

^{lxvii} Bron: O&S Amsterdamse Lerarenmonitor. De meest recente gegevens gaan over studiejaar 2020/'21. Er is gekeken naar studenten die in Amsterdam wonen en/of een opleiding volgen voor een eerstegraads of tweedegraads bevoegdheid. Hiermee kan ook les worden gegeven op vso-scholen waar examens worden afgenomen. Op vso-scholen waar geen examens worden afgenomen kan ook met een bevoegdheid tot het basisonderwijs worden gewerkt. In Amsterdam bieden de volgende instellingen een docentenopleiding aan: Hogeschool IPABO, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Hanzehogeschool Groningen, Hogeschool Utrecht, Hogeschool INHOLLAND, Hogeschool Amsterdam, Vrije Universiteit en Universiteit van Amsterdam. Zie voor meer informatie de bijlage data en methoden.

^{lxviii} De aantallen betreffen alleen de gediplomeerden die in Amsterdam wonen en niet alle gediplomeerden die in Amsterdam studeren (maar buiten Amsterdam wonen).

^{lxix} Bron: De Zwart, S., T. van den Berg & E. van der Mark. (2021) Onderzoek naar studiesucces bij tweedegraadslerarenopleidingen.

Bijlage Data en methoden

In deze bijlage worden de data en methoden beschreven die gebruikt zijn in dit onderzoek. In paragraaf B.1 wordt ingegaan op de data die speciaal voor dit onderzoek zijn verzameld. In paragraaf B.2 worden de bronnen van O&S beschreven die zijn gebruikt en in paragraaf B.3 staan de externe bronnen centraal.

Nieuwe data en methoden

Voor dit onderzoek zijn een aantal nieuwe dataverzamelingen en analyses gedaan. In deze paragraaf wordt een beschrijving van de methodes gegeven.

Enquête onder docenten

In mei-juni 2022 (maanden) is een enquête uitgezet onder alle Amsterdamse v(s)o scholen via een open link die verspreid is via het OSVO. Hierna zijn er twee reminders verstuurd. De vragen voor de enquête zijn in samenspraak met de regiegroep en de begeleidingsgroep opgesteld. In de vragenlijst komen de onderwerpen terug die ook centraal staan in de andere thema's van de staat: schoolloopbanen, sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, segregatie in het Amsterdamse onderwijs en werkplezier.

In totaal is de enquête door 380 respondenten ingevuld, waarvan 85% lesgeeft op het vo en 15% op het vso. De enquête is relatief het vaakst ingevuld door docenten van gymnasia, op zes van de zeven gymnasia hebben minimaal 5 docenten de enquête ingevuld. De respons is hierna relatief het hoogst op havo/vwo scholen (respons op vier van de tien scholen) en scholen voor het vso (zes van de achttien scholen). Zes op de tien respondenten uit het vo geeft (onder andere) les aan vwo leerlingen, vier op de tien aan havo leerlingen, drie op de tien aan vmbo-t leerlingen en zowel twee op de tien aan vmbo-k als aan vmbo-b leerlingen. Daarnaast geeft 8% (ook) les aan leerlingen op het praktijkonderwijs. De vso-respondenten geven het vaakst les aan cluster 3 (38%) en cluster 4 (64%). De helft van de respondenten is vrouw (51%), ruim vier op de tien man (43) en van de overige zes procent is dit onbekend. De docenten die jonger zijn dan 35 jaar zijn iets ondervertegenwoordigd, van de respondenten valt 16% in deze leeftijdscategorie tegenover 30% van het gehele docentenkorps in Amsterdam.

Tabel B.1 Responsoverzicht docentenenquête over de staat van het Amsterdamse v(s)o naar schooltype

	respons aantal scholen*	totaal aantal scholen
praktijkonderwijs	1	5
vmbo basis t/m theoretisch	6	20
vmbo theoretisch en/of havo	1	10
havo/vwo	4	10
vwo	6	7
internationaal	0	2
scholengemeenschap	5	26
voortgezet speciaal onderwijs	6	18

* scholen tellen mee in de respons als tenminste vijf docenten de enquête hebben ingevuld.

bron: docentenenquête O&S

Interviews leerlingen en docenten

In de periode april-juli 2022 heeft O&S semi-gestructureerde interviews gedaan met twaalf leerlingen van verschillende typen scholen die geen rechtlijnige schoolloopbaan hebben doorlopen, en met dertien betrokken docenten. Met de leerlingen is teruggekeken op hun schoolloopbaan, met de vraag wat hen heeft geholpen en wat hen minder heeft geholpen. Om de leerlingen op weg te helpen werd gewerkt met een visueel gemaakte schoolloopbaan, in de vorm van een tijdslijn, waarop zij met iconen of met tekst belangrijke gebeurtenissen of factoren zichtbaar konden maken. Een aanvullend gesprek met een (bij één school waren dit twee docenten) docent kon het verhaal van de leerling aanvullen met het schoolperspectief.

Het OSVO heeft vanuit verschillende scholen, redelijk verspreid over de stad, leerlingen aangedragen die mee wilden werken aan het onderzoek. Er zijn leerlingen gesproken op scholen in stadsdelen Nieuw-West, Zuid, Zuidoost, West en Oost. Hieronder volgt een overzicht van de gevolgde schoolloopbaanpaden van de geïnterviewde leerlingen:

1. Een leerling in het praktijkonderwijs die is ingestroomd vanuit het sbo;
2. Een leerling op vmbo-k, die is opgestroomd vanuit vmbo-b;
3. Een leerling op vmbo-t, die is opgestroomd vanuit vmbo-k;
4. Een leerling op de havo, die in een eerder jaar is blijven zitten;
5. Een leerling op de havo, die is afgestroomd vanuit vwo;
6. Een leerling op de havo, die is opgestroomd vanuit vmbo-t;
7. Een leerling op het vwo, die is opgestroomd vanuit vmbo-k;
8. Een leerling op het vwo, die is opgestroomd vanuit vmbo-t;
9. Een leerling op een categoriaal gymnasium, die in een eerder jaar is blijven zitten;
10. Een leerling in cluster 2 van het vso;
11. Een leerling in cluster 3 van het vso;
12. Een leerling in cluster 4 in het vso.

Analyses Citoresultaten

De ontwikkeling van het instroomniveau Nederlands, rekenen/wiskunde en Engels van leerlingen in de brugklas is onderzocht aan de hand van resultaten uit het leerlingvolgsysteem van Cito. De Cito-toetsen testen leerlingen op Nederlandse

leesvaardigheid en woordenschat, Engels leesvaardigheid en woordenschat en rekenen/wiskunde. De eerste toets wordt afgenomen aan het begin van het eerste leerjaar en vervolgens wordt er aan het einde van ieder leerjaar 1, 2 en 3 een toets afgenomen. De Amsterdamse scholen hebben toestemming gegeven om hun Cito-toetsresultaten op te nemen in dit onderzoek.

De scores op de Cito-vaardigheidstoetsen kunnen worden omgezet naar referentieniveaus. Voor Nederlandse leesvaardigheid en rekenen/wiskunde zijn dit de fundamentele niveaus (F-niveaus); het basisniveau dat leerlingen zouden moeten beheersen aan het einde van verschillende onderwijstypen:

- 1F: einde basisonderwijs;
- 2F: einde vmbo, mbo-1 t/m mbo-3;
- 3F: einde havo en mbo-4; rekenen/wiskunde vwo.

Voor Engelse leesvaardigheid worden de toetsresultaten omgezet naar het Europees Referentiekader voor de Talen (ERK). Er zijn geen normen vastgesteld voor welk niveau leerlingen wanneer moeten beheersen; de ERK-niveaus beschrijven alleen het vaardigheidsniveau van de taalgebruiker ([bron: SLO](#)):

- A1 en A2: basisgebruiker
- B1 en B2: onafhankelijk gebruiker (kan zich in het dagelijks leven in een vreemde taal redden zonder hulp)
- C1 en C2: vaardige gebruiker (beheerst een vreemde taal vloeiend, ook bij complexe teksten, onderwerpen of situaties).

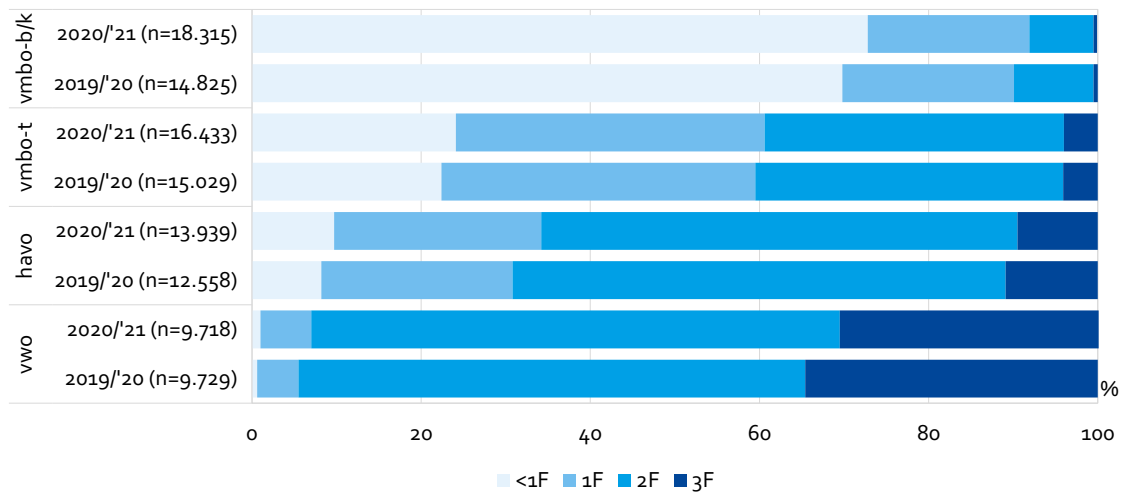
Scholen kunnen zelf kiezen of en welke van de toetsen zij afnemen. In Nederland maakt ongeveer 40% van alle vo-scholen gebruik van de Cito-toetsen; in Amsterdam is dit circa 20%. De Cito-toetsen worden niet gebruikt op praktijkscholen en het vso. De Amsterdamse scholen die gebruik maken van de Cito-toetsen zijn wat betreft onderwijsniveaus geen perfecte afspiegeling van alle Amsterdamse scholen. Vmbo-scholen en scholen die vmbo-t en/of havo aanbieden zijn oververtegenwoordigd, brede scholengemeenschappen en categorale gymnasia zijn ondervertegenwoordigd. Daarnaast hebben de scholen die gebruik maken van Cito-toetsen gemiddeld genomen een iets hogere achterstandsscore dan gemiddeld over alle scholen in Amsterdam. Een hogere achterstandsscore betekent dat er meer leerlingen op de school zitten met een risico op onderwijsachterstanden (zie [cbs.nl](#)).

De gegevens over het instroomniveau (start leerjaar 1) zijn gebaseerd op toetsen afgenomen onder brugklassers aan het begin van schooljaren 2019/'20, 2020/'21 en 2021/'22. Het najaar van 2019 is het laatste toetsmoment voorafgaand aan de Covid-19-pandemie. De brugklassers uit het najaar van 2020 hebben de tweede helft van hun jaar in groep 8 te maken gehad met schoolsluitingen als gevolg van de pandemie. Brugklassers in het najaar van 2021 hebben schoolsluitingen meegemaakt in de tweede helft van hun jaar in groep 7 en tijdens hun jaar in groep 8.

De scores van leerlingen aan het einde van het tweede leerjaar zijn afkomstig van toetsen afgenomen in schooljaren 2018/'19, 2020/'21 en 2021/'22. Omdat de tweedejaarstoetsen in het voorjaar worden afgenomen is de toets van schooljaar

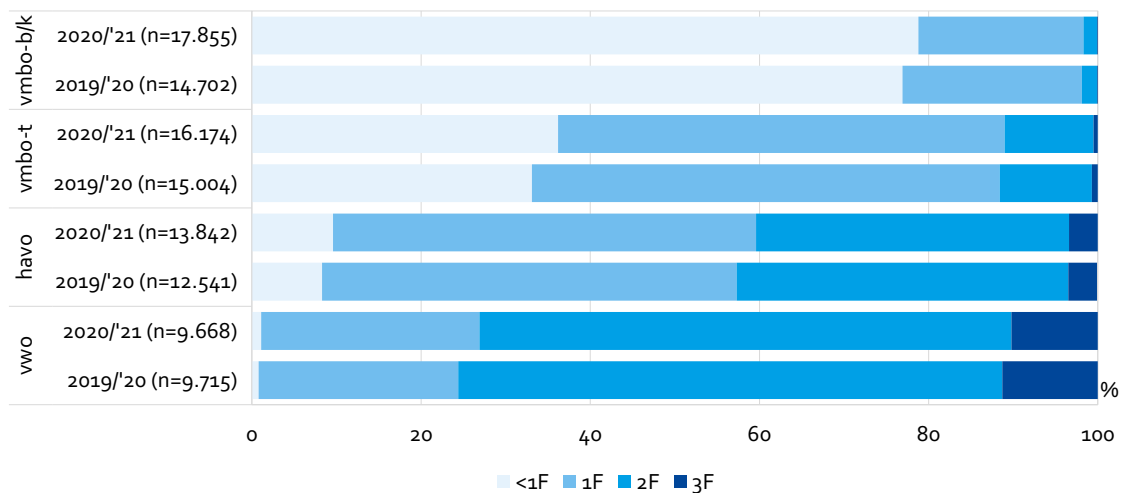
2018/'19 de laatste meting vóór de pandemie. Leerlingen die in schooljaar 2020/'21 in de tweede klas zaten hebben vanaf de tweede helft van hun eerste leerjaar te maken gehad met schoolsluitingen als gevolg van Covid-19. Voor leerlingen die in 2021/'22 in de tweede klas zaten, begon de pandemie in het voorjaar van groep acht (met uitzondering van leerlingen die zijn blijven zitten).
In de volgende figuren kunnen de resultaten voor Nederland worden teruggevonden.

Figuur B.2 Nederlandse leesvaardigheid – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Nederland, 2019/'20 – 2021/'22

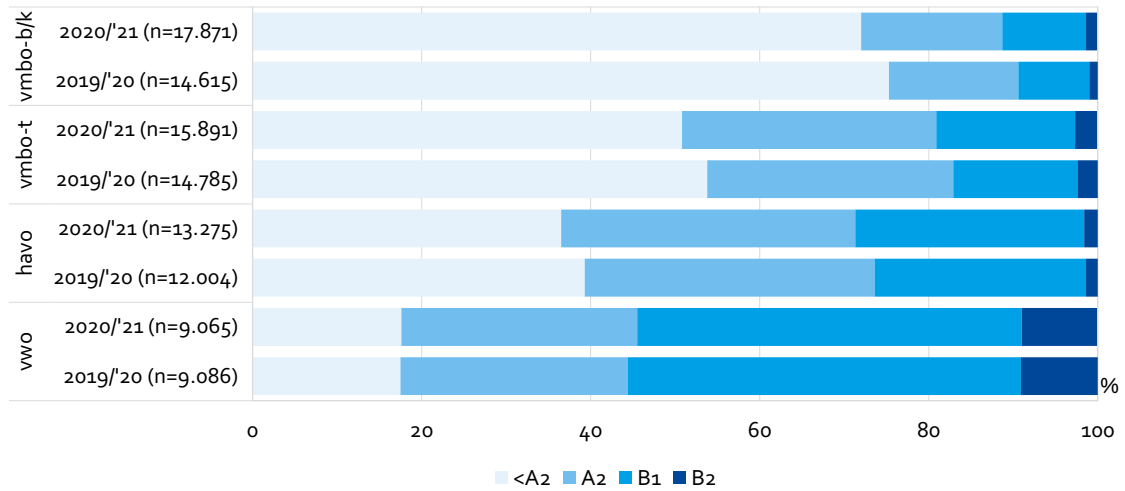
bron: Cito / bewerking O&S

Figuur B.3 Rekenen/wiskunde – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Nederland, 2019/'20 – 2021/'22 (procenten)

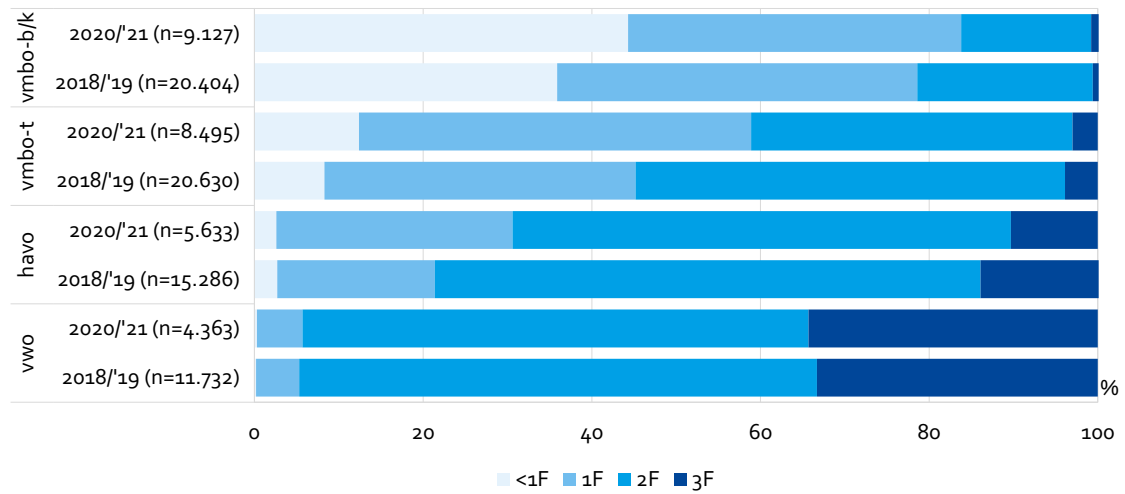
bron: Cito / bewerking O&S

Figuur B.4 Engelse leesvaardigheid – start leerjaar 1, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Nederland, 2019/'20 – 2021/'22

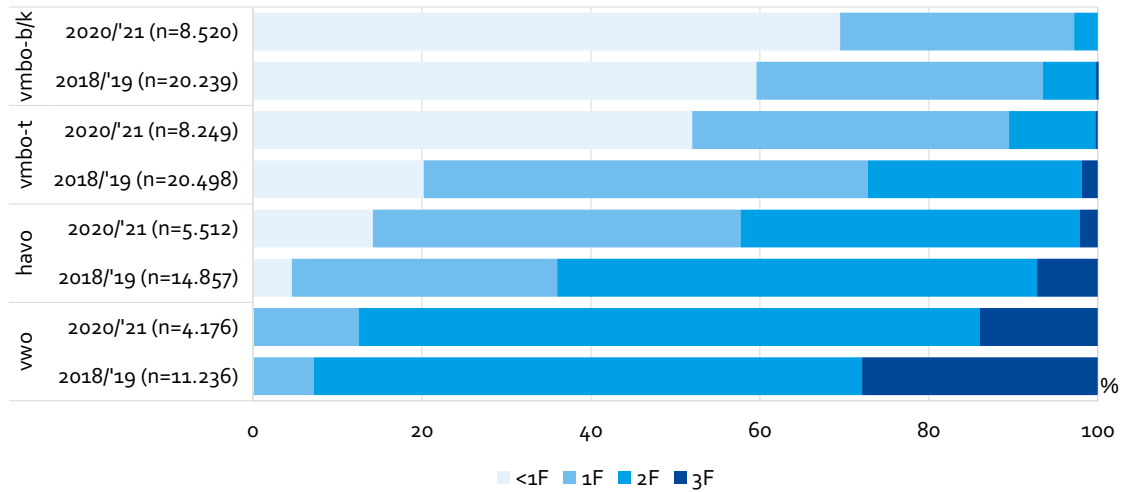
bron: Cito / bewerking O&S

Figuur B.5 Nederlandse leesvaardigheid – eind leerjaar 2, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Nederland, 2018/'19 – 2021/'22 (procenten)

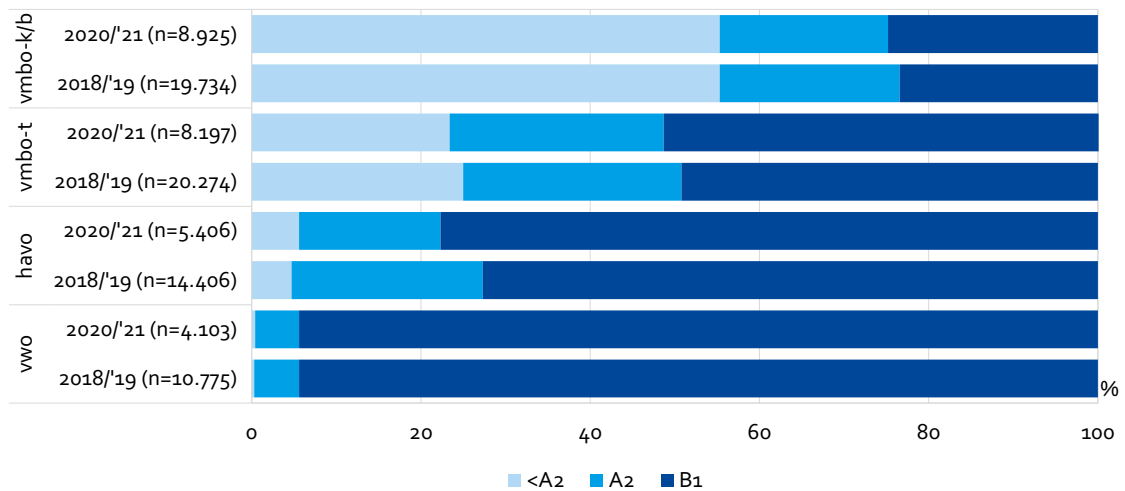
bron: Cito, bewerking O&S

Figuur B.6 Rekenen/wiskunde – eind leerjaar 2, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Nederland, 2018/'19 – 2021/'22 (procenten)

bron: Cito, bewerking O&S

Figuur B.7 Engelse leesvaardigheid – eind leerjaar 2, aandeel leerlingen per referentieniveau naar onderwijstype en schooljaar, Nederland, 2018/'19 – 2021/'22 (procenten)

*niveau B2 werd in deze periode nog niet getoetst onder tweedejaarsleerlingen

bron: Cito, bewerking O&S

Analyses reisafstanden Amsterdamse leerlingen

Om de reisafstanden van Amsterdamse leerlingen te bepalen is als eerste stap de kortste afstand berekend vanaf ieder adres in Amsterdam naar alle Amsterdamse vo-scholen. Deze afstanden zijn berekend met behulp van het loop- en fietsnetwerk. Voor ieder van deze afstanden heeft het CBS vervolgens de adressen versleuteld, zodat dit geanonimiseerd aan alle leerlingen kon worden gekoppeld in hun Microdata omgeving. Vervolgens is per leerling bepaald wat de afstand is naar hun eigen school en de afstand naar de dichtstbijzijnde school die het juiste niveau aanbiedt.

Het loop-en fietsnetwerk wordt ontwikkelend en beheerd door de gemeente Amsterdam en wordt gebruikt om de kortste loop of- fietsroute te bereken. Meer informatie is te vinden op de website van het netwerk:

<https://data.amsterdam.nl/datasets/7hGzsRXqWSGqHw/loop-en-fietsnetwerk-amsterdam/>

Door/uitstroomprofielen pro en vso

Om de uitstroom uit het praktijkonderwijs en het vso in kaart te brengen is er op basis van Microdata van het CBS naar de onderwijsinschrijvingen in Nederland gekeken. Voor elke leerling in het Amsterdamse praktijkonderwijs en vso is bekeken of deze persoon het opvolgende jaar ook nog ingeschreven stond in het Nederlands onderwijs en welke onderwijssoort deze persoon in dat opvolgende jaar volgde.

Behaalde startkwalificaties Amsterdamse jongeren

Om vast te stellen of Amsterdamse jongeren een startkwalificatie hebben behaald (een opleiding van niveau MBO 2 of hoger) is gebruik gemaakt van CBS Microdata opleidingsgegevens. Aanvullend zijn de onderwijsinschrijvingen van CBS gebruikt om vast te stellen of een persoon op de peildatum ingeschreven staat in het onderwijs en of een persoon ooit ingeschreven heeft gestaan aan een Nederlandse vo-school of mbo-instelling.

De populatie is opgesteld op basis van de volgende afbakeningen:

- de persoon is op de peildatum woonachtig in Amsterdam;
- de persoon valt op de peildatum in de leeftijdscategorie 18 t/m 26 jaar;
- de persoon heeft ten minste 1 jaar ingeschreven gestaan aan een Nederlandse vo-school of een Nederlandse mbo-instelling.

Door middel van deze laatste eis wordt voorkomen dat jongeren waarvan onbekend is of zij een startkwalificatie hebben foutief worden gecategoriseerd als persoon zonder startkwalificatie (bijvoorbeeld jongeren die pas op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen en dus mogelijk in het buitenland een startkwalificatie hebben behaald die niet geregistreerd staat in de Nederlandse onderwijsdata).

Extra analyses Zicht en Grip op sociaal

Met het onderzoek Zicht en Grip op Sociaal probeert de gemeente Amsterdam beter en meer integraal zicht te krijgen op voorzieningengebruik en klantstromen in het Amsterdamse sociale domein. Het onderzoek bevat voorzieningengebruik bij Inkomen, Jeugd en Zorg. Zorg via SJSO wordt hierin niet meegenomen, omdat het SJSO aanbod niet via het systeem ZorgNed geregistreerd wordt.

Voorziening

Een Amsterdammer kan bij de gemeente individueel aanspraak maken op ondersteuning/ regelingen. Voorzieningen vallen onder de volgende wetten:

- Wmo (Wet Maatschappelijke Ondersteuning)
- Jeugdwet (jeugdhulp, jeugdbescherming en/of jeugdreclassering)
- Participatiewet (zowel re-integratievoorzieningen als bijstandsuitkeringen)

Bronnen Onderzoek & Statistiek

In deze paragraaf worden de bronnen beschreven die uit eigen onderzoek van O&S voortkomen. De opdrachtgever van deze onderzoeken is de directie Onderwijs, Jeugd, Zorg en Diversiteit van de gemeente Amsterdam.

Segregatiemonitor primair en voortgezet onderwijs

In de segregatiemonitor van O&S wordt de stand van zaken omtrent onderwijssegregatie en de ontwikkeling hierin in het Amsterdamse onderwijs in kaart gebracht. Onderwijssegregatie betreft de ongelijke verdeling van leerlingen over scholen op basis van ongelijkheden in termen van sociaaleconomische kenmerken, op basis van de migratieachtergrond van leerlingen of andere kenmerken (Ball, S.J.: *Class Strategies and the Education Market: The Middle Classes and Social Advantage*. Routledge. New York, 2003). Ten eerste wordt naar de diversiteit onder leerlingen gekeken naar sociaaleconomische kenmerken en herkomst. Daarnaast wordt gekeken naar de mate van segregatie op scholen op basis van het opleidingsniveau van de ouders en op basis van de migratieachtergrond van leerlingen. De segregatiemonitor wordt tweejaarlijks uitgebracht, de laatste rapportage is uitgebracht in 2021:

<https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/segregatiemonitor-primair-en-voortgezet-onderwijs-2020-21>

Leerlingenprognoses (v)so en vo

Sinds schooljaar 2013/14 maakt O&S de leerlingenprognoses voor het basis-, speciaal- en voortgezet onderwijs. Met de leerlingenprognose wordt inzicht verkregen in hoeveel leerlingen scholen mogen verwachten, op basis van de gesignaleerde demografische ontwikkelingen. Deze prognose wordt onder meer gebruikt voor de planning van huisvesting van scholen. De prognoses worden jaarlijks gemaakt, de laatste rapportage is uitgebracht in 2022:

<https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/leerlingenprognose-v-so-2021-22>

<https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/leerlingenprognose-voortgezet-onderwijs-2021-22>

De Amsterdamse Lerarenmonitor

In de Amsterdamse Lerarenmonitor brengt O&S in beeld wat de ontwikkeling is wat betreft studenten aan lerarenopleidingen en werkzame leraren in Amsterdam. Er wordt tweejaarlijks een uitgebreide rapportage gemaakt en in de tussentijdse jaren een update van alle indicatoren in tabelvorm. De laatste rapportage is uitgebracht in 2020:

<https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/de-amsterdamse-lerarenmonitor>

Monitor schoolloopbanen voortgezet onderwijs

Sinds 2012 monitort O&S de onderwijsloopbanen van leerlingen in het voortgezet onderwijs in Amsterdam, vanaf het moment dat ze een basisschooladvies ontvangen en de overstap maken naar de middelbare school tot aan het behalen van een diploma. In de monitor worden verschillen in de schoolloopbaan tussen groepen leerlingen naar achtergrondkenmerken als het ouderlijk opleidingsniveau, migratieachtergrond en geslacht uitgelicht. Daarnaast wordt de situatie in Amsterdam vergeleken met Den

Haag, Rotterdam en Utrecht (de G4-steden), zodat in beeld kan worden gebracht hoe Amsterdam zich verhoudt tot andere grote steden in Nederland.

De cohorten die we volgen tot aan het diplomamoment hebben zeven jaar de tijd gehad om een diploma te halen. Vwo-leerlingen kunnen hierdoor eventueel met een jaar vertraging een diploma hebben gehaald. Leerlingen op andere niveaus kunnen eventueel diploma's hebben gestapeld binnen zeven jaar, dat wil zeggen dat zij na het behalen van hun eerste diploma nog een twee diploma in het vo hebben gehaald. In de analyses is naar het laatst behaalde diploma gekeken.

De laatste factsheets zijn uitgebracht in 2022. Van de schoolloopbanen in het Amsterdamse vo is ook een dashboard gemaakt:

<https://onderzoek.amsterdam.nl/interactief/dashboard-schoolloopbanen>

Externe bronnen

In deze paragraaf worden alle externe bronnen beschreven die zijn geraadpleegd.

open data DUO

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) publiceert op zijn website openbare data en publicaties over het bekostigd onderwijs in Nederland. In dit onderzoek zijn de volgende data van DUO gebruikt:

Cluster, bekostigingscategorie, uitstroomprofiel en gemiddelde reisafstand vso-leerlingen

https://duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/aantal-leerlingen/leerlingen-onderwijssoort-cluster-leeftijd.jsp

https://duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/aantal-leerlingen/leerlingen-so-vso-bekostigingscategorie.jsp

https://duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/aantal-leerlingen/leerlingen-vso-uitstroomprofiel.jsp

https://duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/aantal-leerlingen/gemiddelde-afstand-woonadres-school.jsp

profielkeuze vmbo

https://duo.nl/open_onderwijsdata/voortgezet-onderwijs/aantal-leerlingen/aantal-leerlingen.jsp

CBS statline

StatLine is de databank van het CBS. In dit onderzoek zijn de volgende data van Statline gebruikt:

Aantal geslaagden

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80119ned/table?ts=1664537592408>

Profielkeuze havo en vwo

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80040ned/table?ts=1664533455406>

Aantal doubleurs

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84754NED/table?ts=1664533312956>

Aantal leerlingen dat diploma's stapelt

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84754NED/table?ts=1664533312956>

Data van het samenwerkingsverband

Vanuit het Samenwerkingsverband VO Amsterdam-Diemen hebben we gegevens ontvangen over het aantal wisselingen per schooljaar tussen de verschillende vso-clusters en van het vso naar het regulier vo.

Gezondheidsmonitor Jeugd 2021 GGD

De Corona Gezondheidsmonitor Jeugd, 2021 is een extra meting om de impact van corona op gezondheid, leefstijl en het welzijn van jongeren in kaart te brengen. De monitor is onderdeel van de landelijke Gezondheidsmonitor COVID-19 en een samenwerking van GGD GHOR, RIVM, het Nivel, ARQ Nationaal Psychotraumacentrum. Hiervoor hebben 5.297 Amsterdamse scholieren van 13-16 jaar een online vragenlijst in de klas ingevuld. 42 scholen in de regio Amsterdam-Amstelland (vmbo en havo/vwo) in het regulier voortgezet onderwijs hebben meegewerkt met het onderzoek. De resultaten van deze monitor zijn te raadplegen op amsterdam.ggdgezondheidinbeeld.nl. In de Staat van het Amsterdams v(s)o rapporteren we de gegevens over GGD regio Amsterdam, dit wijkt af van de gegevens over de gemeente Amsterdam.

Zicht op Zorgen

Zicht op Zorgen is een onderzoek in opdracht van het Samenwerkingsverband VO Amsterdam-Diemen, uitgevoerd door PI research, gepubliceerd in juli 2020. Dit onderzoek heeft vragenlijsten uitgezet onder ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals van het regulier voortgezet onderwijs, de tussenvoorziening en het voortgezet speciaal onderwijs. Er hebben leerlingen meegedaan aan het onderzoek vanuit enkel één tussenvoorziening, daarom rapporteren wij niet over dit onderwijstype.

Scholenopdekaart.nl

Een veilige schoolomgeving is een belangrijke voorwaarde voor leerlingen om zich te kunnen ontwikkelen. Scholen in het primair, voortgezet en speciaal onderwijs zijn daarom verplicht om de beleving van veiligheid en het welzijn van hun leerlingen te meten en te volgen. De scholen gebruiken verschillende soorten monitoringsinstrumenten, zoals Kwaliteitscholen, Onderwijsspiegel, SCOL en Qschool (V)SO om jaarlijks de sociale veiligheid te rapporteren. Voor het regulier vo is voor de Staat van het Amsterdams v(s)o een gegevenslevering geweest vanuit

Scholenopdekaart.nl/VO-raad, met daarin van 54 scholen de resultaten over de tevredenheid.

Rapportages vso sociale veiligheid

Voor het vso hebben we aan de hand van de schoolrapportages onderzocht wat de staat is van de sociale veiligheid op de vso-scholen in Amsterdam. Er zijn rapportages verzameld van in totaal tien van de achttien verschillende vso-locaties in Amsterdam. Helaas waren de vragen in de verschillende rapportages niet altijd vergelijkbaar, daarom is er enkel gerapporteerd over scholen in cluster 4.

DUO verzuimonderzoek personeel po en vo

Elk jaar wordt door DUO, in opdracht van het Vervangingsfonds en het ministerie van OCW, onderzoek gedaan naar het (ziekte)verzuim van onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel in het primair en voortgezet onderwijs. In een rapport beschrijft DUO het landelijk niveau en de ontwikkeling van het verzuim. In een bijlage met verzuimkengetallen worden ook uitsplitsing gedaan naar gebied, o.a. voor Amsterdam en de andere G4 steden. De meest recente rapportage is uitgebracht in 2022:

https://duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/publicaties/verzuimonderzoek-personeel-po-en-vo.jsp

Gemeente Amsterdam

Onderzoek & Statistiek

Postbus 658
1000 AR Amsterdam

onderzoek.amsterdam.nl

De Staat
van het
Amsterdamse
Voortgezet
Onderwijs

